

Alis medicis eos, qui in iuuentæ uigore consistunt: non nullis uero pueros esse calidiores. Habent enim hi quidem calorem acutiorem, hi uero abundantiorē. Nūc uero etiam necessarium est dicere, quantum ad præsentem locum conducit, sermones lōgos, quoad fieri pōt, in pauca cōijciētes. Hoc ipsum igitur uerbum, calidum, aliqñ transferimus ad qualitatem, cuius propriū nomen est caliditas: aliqñ denominatiue totū corpus dicimus calidū, à caliditate: estq; hic modus loquendi plurimus in omni uita, & fuit apud antiquos, ueluti Theophrastus ostendit in eo libro, qui de calido & frigido inscribitur. Nam, cum substantia corporea contrarias qualitates, caliditatem, frigiditatem, humiditatem, siccitatem uicissim recipiat: Secundum substantiam quidem recipientē, cum calidum nominamus, corpus dicimus, multumq; uel paucum dicimus esse calidum, ad quantitatem substantiæ referentes. Et hoc dupliciter facimus: uno quidem modo in substantiis impermistis, alio aut in mistis. In impermistis quidem, ueluti si duo haberent aquam æqualiter calidam in duobus inæqualibus labris contentam: alterum diceremus plus habere calidi, qui maius labrū possideret: alterum minus. In mistis uero, ueluti si essent æqualia labra, sed inæquali mēsurā ex uino & aqua temperata: alterum ipsorum plus uini continere, alterū plus aquæ diceremus. Cui modo etiam ille esset persimilis, si duo labra inæqualia supponeremus equa proportione temperata.

B Non nunquam uero non ad substantiæ multitudinē sermonem referentes, sed ad qualitatem solam, huic quidem alicui dicimus plus calidi inesse, huic uero minus: sicuti si ex duobus labris parē prorsus magnitudinē habentibus, alterum, quod calidius esset, plus habere calidi diceremus: alterum, quod frigidius, minus: non tamen proprie uerbo, plus, uteremur in hoc loco. melius enim est magis & minus, uehementius ac debilius omniaq; eiusmodi uocabula qualitibus accommodata: paucum uero & multum in sola substantiæ quantitate seruare. Verum non in hoc tantum huiusmodi sunt nominum abusiones, sed in quampluribus alijs, quæ per uitā sermone usurpamus, idq; non minime fit in arte medicinali. Omnes siquidem morbos, magnos aut paruos nominant, quāuis substantiæ non sint: febrem magnam, febrem paruam: apoplexiam magnam, apoplexiam paruam: sic & pleuritidem, & phrenitidem, & peripneumoniam, & omnes itidem alios morbos. Aduertere igitur oportet æquiuationes, & considerare, quid sibi uelit semper unaquæq; dictio dicētis. Si enim in altero significato nomē protulerit, nos uero in alio accipiētes, sermonem redarguimus: non illum, qui protulit (si uerū fateri uelimus) sed nostrā potius existimationem redarguimus. quod non nulli proculdubio faciūt hoc in loco, qui Hippocrati student cōtradocere. Nā ad qualitātē nomen calidi trāsferentes, conātur ostēdere hāc esse uehementiorē ijs, qui in ætatis uigore cōsistūt. Verum Hippocrates non ad qualitatem, sed ad substantiā in præsentī sermone refert id nomē. Nā substantia innati caloris aerea est & aquea, sicuti ex semine licet coniectari, quod paucam omnino terrenā substantiam participat, plurimum aut aeris calidi humidiq; in seipso cōtinet, quemadmodum in cōmentarijs nostris de semine ostēdimus. Iam uero & alterum nostræ generationis principiū sanguis menstruus, humidū natura est. Cum igitur magis terrestris efficitur animalis corpus (tale aut quotidie efficitur, dū auget) tūc licet ualde uehementer calidū existat & igneum: substantiā tamē innati caloris paucissimā habet: alioqui febricitates diceremus plurimum habere calorem innatum, qui nedum plus, sed nec priori æqualē habēt. Bene enim temperata est caloris innati substantia: ignea aut, aduētitijs. Sed & effluxus, qui è toto corpore fiūt, caloris quidem aduētitijs, sunt fumei, fuliginosi, aridi & acres: Cōtra uero, uaporosi, suaues, & bene temperati, caloris natiui. Hęcq; ipse potes tactu discernere. Nam sanorū calor uaporosus est atq; suauius, & tactu cōueniēs, nihil triste, nihil asperum, nihil mordax præ se ferēs: Eorum uero, qui febricitāt, & præcipue hecticas febres, aut eas, quæ ex putredine humorū ortum habēt: acris est & insuauius, ac mordax, & nostrum corrodēs tactū. Salubris uero eius qualitas in pueris exquisita habetur: sicuti plures eorum, qui in ætatis uigore consistunt, inuenire contingit calorem habentes mordacem, & non amplius humidum aut uaporosum, neq; aereum. Neq; mirum hoc uideri debet. Oportet enim defluxum similem esse subiectæ substantiæ: ut, quando humida atq; aerea substantia existit, tunc, quod ab ea defluit, uaporosum est atq; suaue: Cum uero terrestris atque arida: tūc, & quod effluit, fumeum fuliginosumq; est & acre, quod & in exterioribus euenit. Nam, quæ ex aqua dulci & calida euaporant, optima sunt & uaporosa: quæ uero ex aliquo corpore solido exulto, fumea sunt & acris. Cum igitur duæ substantiæ sint, & hęc quidem suauem habeat caliditatem, hęc uero tristem: alteram quidem plurimam habent pueri, alteram uero ijs, qui in ætatis uigore consistunt, ut ad totius uidelicet corporis proportionem. Vt autē hęc physice magis adhuc pertractem, rem totam ad elementa traducam. Cum quatuor sint elementa, ex quibus omnia corpora sunt tēperata: puerile quidē corpus, multū in seipso cōtinet aereæ atq; aquosæ substantiæ, minimum terrestris: contra uero eorum, qui in ætatis uigore cōsistunt, à terrestri siccitate uincitur, deficit aut aquosa, atq; aerea substantia: adeo ut, si quartum in utrisq; elementum, ignem scilicet, pari portione posuerimus, atq; æqualiter calida corpora esse uoluerimus: nō tñ similem substantiam calidam in ipsis esse dixerimus: cum puerorum quidem substantia humida sit: eorum uero, qui in ætatis uigore consistunt, sicca. Humida. n. secundum innatum calorem maxime, quia ex humido nostra est generatio: sicca uero secundum aduentitium. Sic quidē infantes recenter nati,

substantiam calidam & aquosam plurimam participantem, plurimum diceretur habere calorem innatum. Qui uero ætate uigent, & iam declinant: quantum istæ deficiunt, terrestris uero superabundat, tantum habere minorem substantiam natui caloris putarentur. Quod uero ex aquosa & aerea substantia plus defluere sit necessarium, quàm ex terrestri, etiam si ambæ sint æqualiter calidæ secundum qualitatem: neminem arbitror dubitare. Hoc tibi etiam in exterioribus liquido licet intueri. Nam ex corporibus, quæ ad similem perueniunt caliditatem, non æqua portio uidetur defluere, sed ex siccis quidem minimum, ex humidis uero plurimum. Statim igitur aqua et oleo mediocriter calefactis, plurimum defluit atque dissoluitur: ferro uero, et ære, atque lapidibus, minimum: adeo ut, si tibi libuerit exponere ad solem ardentem aquam, (si ita contigerit) & ferrum æquo potestate, deinde transacto die ambo perpescere: aquam quidem inuenies multo seipsa minorem esse etiam, ferrum uero æquale. Sic & si uelis oleum æri, & ferro, & lapidi comparare: illud quidem absumptum inuenies, hæc uero æqualem substantiæ molem retinentia. Hinc uero ad ceram, picem, bitumen, & resinam transcendens, & quæcunque alia plurimam substantiam humidam obtinent: uidebis & hæc sub sole calente multo magis absumi atque defluere, quàm lapidem, æs, & ferrum, & alia ad hunc modum sicca. Quare, si necessarium est alimentum, ut, quod effluit ex corpore, suppleatur: ex humidioribus uero, & plus aeris participantibus, plus effluit: fit, ut huiusmodi corpora plurius egeant alimento. Puerorum uero corpus tale existit, plus humidæ & aeræ substantiæ obtinens: non sicuti iuuenum, & declinantium, ac senum, sicca atque terrestris. Hippocrates igitur, cum hoc in libro proposuisset cõpeditiosam atque aphoristicam doctrinam facere: non ita sermonem ampliavit, quemadmodum ego nunc, sed loco istorum uerborum, Qui crescunt, etsi æqualem habeant substantiam calidam atque igneam cum istis, qui in ætatis uigore consistunt, aquosam tamẽ atque aeræ substantiæ plus habent: Qui crescunt, dixit, plurimum habent innatum calorem: Simul memoriæ subiiciens ipsorum substantiam, simul propositum suum demonstrans. Quia, n. humidam & calidam habent substantiam, qui crescunt, idcirco plurimum ab ipsis defluere necessarium est, & plurimum egent alimento: alioqui corpus, inquit, absumitur: & recte. Vbi enim id, quod defluit, plurimum est, quod uero influit, paucum: hic necesse est subiectam corruptam substantiam. Senibus uero paucum inest calidum: his sanè iuxta utrunque appellationis significatum paucum inest calidum, siue quod ad qualitatem sermonem referat, siue ad substantiam. Nam & qualitas debilis, & substantia minima est: si quidem eorum meminimus, quæ supra diximus. Ob hæc igitur, inquit, paucis fomitibus indigent. Nam fomites, Græce hypocausta, alimenta nominauit, suum sequens dogma & omnium ferè nobilissimorum philosophorum, qui eorum, quæ animalia constituunt, elementorum, ignem maxime uitæ esse causam existimarunt. nam, ut lucernarum flammæ, quæ oleum alimento habeant, tamen, si quis id totum simul superinfundat, extinguuntur potius, quàm nutriantur, eodem modo & in senibus calidum, sui fomentum quidem habet alimenta: sed si repente eorum multitudine & cumulo suffocetur, periculum est, ne extinguatur: non aliter, ac si parua scintilla ignis lignorum multitudinem superacerues. Quod autem subinfertur, Et propterea febres senibus non similiter acutæ sunt, signum re uera est & hoc, quod corpora senum frigida sunt, & quod ob innati caloris maxime conversionem ad igneam naturam acceditur febris. Verum tantam euenire senibus conversionem, ut æqua sit ei, quæ iunioribus accidit, uix fieri potest. Multum, n. calidum propterea in immensum attollitur, paucum uero non facile, sed maximam exigat causam, quæ cogat ad hoc. Ob hæc igitur causam neque senes magna ex parte febricitant acutas febres, sicuti iuniores: & si aliquando, quauis raro, talis his accidat febris, qualis iuuenibus, omnino hæc ad interitum ægrotantis terminatur. Indicio, n. est immensam quandam esse magnitudinem causæ febrilem facientis. Hæc sufficere possunt istis, qui secundum naturam se habent ad intellectionem & fidem eorum, quæ scripsit Hippocrates. Ad eos uero, qui per calumniam Hippocratem reprehenderunt, e quorum numero unus fuit Lycus, nos unum integrum uolumen scripsimus aduersus ea, quæ contra aphorismum perperam obijciuntur. Huic autem titulum fecimus, Aduersus Lycum, quod nihil erratum sit in aphorismo, cui principium est, Qui crescunt, plurimum habent innatum calorem. Datus autem est mihi Lyci liber post scriptos a me hosce commentarios, unde ego postmodum his hæc uerba subiunxi, quæ non sunt in istis, quæ prius edideram. Seorsum autem in alio uolumine defendi Hippocratem in istis, in quibus fuerat a Lyco reprehensus.

15 *Ventres hyeme & uere natura calidissimi sunt, & somni longissimi: quare per ea tempora alimenta copiosiora sunt exhibenda. Etenim tunc calor innatus copiosior est, unde & pluribus egent alimentis: indicio sunt ætates & athletæ.*

Non parum etiam tempora anni conducunt ad uictus rationem inueniendam. Nam hiberno tpe plus appetunt homines, & cibum facilius concoquunt: contra in æstate: cuius rei causam ipse Hippocrates reddidit, inquiens uentres hyeme & uere natura calidissimos esse. Quid autem sit, quod natura, dicitur, & quod non frustra id uerbum adiecerit in hoc aphorismo, ipse paulo post explanauit, inquiens, Etenim tunc calor innatus, multus: plurimo igitur indiget alimento. Ventres itaque hyeme & uere calidissimi sunt, non simpliciter, sed calido naturali: cuius substantiam antea ostendit. Causam uero, ob quam hic idem calor hyeme augeatur, etiam Aristoteles explicuit. Refugit, n. propter circumstantem extrinsecus frigiditatem, sicuti rursus æstate ad sibi affinem protendit. Atque ita contingit

Atingit dissolui quidem ac dissipari eius substantiã tpe æstiuo: contineri autẽ ac cohiberi & in profundũ secedere hyemali. Ob hoc igitur & coctiones, & sanguificationes, & nutritiones hisce temporibus sunt meliores. Addidit autẽ & aliud ipsi contingens, nempe q̄ somni longissimi fiunt, ob noctium uidelicet longitudinem: quod neq̄ ipsum parum cõfert ad naturales operationes. Quod uero in fine adijcitur, Indicio sunt ætates & athletæ, pro argumento ponitur, q̄ plurimum alimentũ sit necessariũ, ubi calidũ superabundat. Pueri siquidem, quia calidum plurimũ habet, idcirco & pluribus indigẽt, & plura cõcoquũt. Athletæ etiã, quia exercitijs augent calorem natiuum, ob id multis frui possunt alimẽtis. Quæ igitur in aphorismo dicuntur, sufficienter exposuimus. Si quis uero ipsorum ueritatẽ diligentius examinet, non ad omnia animalia sermonẽ extẽdat, sed ea excipiat, q̄ in latebris degunt. Hæc. n. cũ se recondunt, non egent pluri alimento: q̄n̄ quidem & sine cibo possunt perdurare. Et, si supposuerimus ea tãto uti cibo, quanto, anteq̄ recõderentur, male ipsum cõcoquerent. Quale. n. hominibus cõtingit aqua frigida lotis, tale etiã animalibus accidit hyeme. Cõtingit autẽ hominibus, qui aqua frigida perluuntur, si debile corpus habuerint, refrigerari, atq̄ offendi: si uero robustũ, primũ quidẽ innatũ calorem ad interiora refugere, ibiq̄ seipsum colligere: postea uero ad exteriora remeantem, multo, quã prius erat, fieri fortiozem. Sic & animalũ quæcunq̄ sunt natura frigidiora, ijs calor innatus à frigore hyberno superatur, adeo ut ferẽ extinguat. quare plurima ipsorũ similia mortuis cõspiciuntur, cũ sine sensu ac motu in latebris iacent: quædã uero prorsus in hoc ipso affectu moriunt. Quæ autẽ plurimo sanguine abũdat atq̄ calore, tale quiddã hyeme patiunt, quale accidit corporib. fortibus aqua frigida lotis. Nã calor eorũ ad interiora se colligit, nõ (per Iouem) carnibus ad hæc, prima sede derelicta, refugientibus, sed spiritu unã cum sanguine. Tria autẽ erãt corpora, quæ archigonon, hoc est primogeniam nostram substantiã cõpleuerunt, spiritus, sanguis, & seminalis humiditas, ex qua in primo ortu, ueluti in libris de semine diximus, fiũt partes animalis solidiores: mox uero augmẽtũ & nutritio in istis perficitur. Quod igitur melius hyeme cibũ concoquimus, sanguine ac spiritu ad profundũ corporis retro cedentibus, unicuiq̄ est manifestum. Non modo igitur hoc ipsum dicit Hippocrates, sed q̄ plura accipere cõfert. In hisce. n. tpiibus, inquit, hoc est hyeme & uere, plures cibi dãdi sunt. Atq̄, si parum deflat ac diffluit hiberno tpe ad exteriora, multum alimentũ nõ est corporibus necessariũ: siquidem nutritio est eius, quod euacuatur, repletio. Oportet igitur alimenti quantitatẽ esse eius, quod difflat, quãtitati proportionalem. Verum igitur esse, q̄ quiddã hyeme nõ modo melius concoquunt cibum, sed etiã q̄ pauca assumentes refrigerãtur, atq̄ ideo offenduntur: si uero plura assumpserint, in nullos plethoricos incidunt morbos, ipse euentus ostendit manifeste. Causæ uero inquisitio in cõmune proponatur. Neq̄. n. Hippocratem solũ, sed omnes alios, huiusmodi obiectio fatigat. Nemo itaq̄ est, qui non consentiat diffilari corpora animalium ea, quæ sit per sensui occulta foramina, difflatione. Idcirco enim ad hoc deueniunt, ut egeant alimento, quoniam euacuantur: ita ut, si nihil à corporibus nostris efflueret, sed semper æqua moles substãtiæ seruaretur, nulla foret alimenti necessitas. Tu uero animaduerte, nõ quid hac in parte alijs quidem omnibus ratio sit inexplicabilis, soli uero Hippocrati atq̄ eius sectatoribus explicabilis. Neq̄ enim aliud quicquam, animal ab initio affirmavit, sicuti neq̄ rursus adauxit, aut usq̄ ad mortem enutriuit, præterquam iste calor innatus, de quo nunc habetur sermo. Hic igitur, cum sit omnium operum naturalium causa, quia copiosior est hiberno tempore, idcirco cibi appetentiam intendit, coctiones auget, & plus sanguinis accumulatur, et crassius corpus efficit, & ut superfluitates excernantur, prouidentiam habet. At calor circumfusus nõ modo superfluitates, sed æqualiter omnia euacuat, materiam inutilem, & ea etiã, quæ in corpore secundum naturam continentur, unã dissoluens per eam, quæ à medicis occulta difflatio nominatur, quam calor innatus operatur. Neq̄. n. aliud quicquã est natura animalium præter hoc calidum, secundum Hippocratis opinionem. Ostensum autem à nobis est in commentarijs de uiribus naturalibus, naturam non solum appetere, conficere, agglutinareq̄ singulis partibus proprium alimentum, sed & huius quoq̄ superfluitates diffilare: Ac, quanto fortius extiterit calidum innatũ, tanto magis difflatio effugit sensum. Et ob hæc causam Diocles inquit sudores esse præter naturam, quoniam omnibus, quæ ad corpus attinent, recte administratis, & alimento à natura subactõ, nunquam sensibilis humor per cutem excerneretur. Quæcunq̄ enim in balneis aut uehemẽtibus exercitijs, uel propter æstiuum calorẽ exudãt homines, ex causis uiolentis originem habent. Bene igitur omnia tempore hiberno in corpore animalis administrantur, q̄n̄ hyems mediocritatẽ seruauerit. Nam immoderatas intemperaturas et ipse Hippocrates in sequentibus damnat. Quod autem omnia bene hiberno tempore in corpore animalis administrẽtur, indicio non paruo sunt naturæ opera fortiora. Nam cibi in uentriculo bene concoquuntur, q̄ calor innatus plurimus est: & unã superfluitates somnis longioribus expurgantur, quæ quidem exquisite extenuata sunt, per cutem: quæ uero in uapores conuersa sunt, per expirationem: quæ uero sufficientem habent crassitudinem, per urinas. In his. n. plus est sedimenti, quã per æstatẽ, præter id q̄ etiã tota urinarum multitudo hyeme sufficienter auget. Iam uero magis nutriunt, & carnẽ augent corpora hyeme, & plus boni sanguinis cumulant, nisi malo prorsus utantur uictu. Nam, si cõsideraueris, ut corpora nostra paucum habentia sanguinẽ

autumni tempore, atque extenuata, suscipiens hyems bonis implet humoribus, & crassiora efficit, percipies, puto, nos gubernantis robur facultatis, quæ est calor innatus. Verum, nisi hic abundans habeat, quo fruatur, alimentum, primus ipse à circumstante frigore superabitur, tam ab eo, qui extrinsecus ingruit, quam ab illo, qui per inspirationem attrahitur: cum ipso uero & coctio ciborum debilitabitur, & boni sanguinis generatio, & partium animalis enutritio & superfluitatū uacuatio. Si uero tantum abunde habuerit alimentum, quantum potest euincere, & ipse magis augebitur, & omnia, quæ antea diximus, circa corpus animalis perficiet. Cæterum, ut ex plurimo alimento oblato, quod non solum bene in uentriculo conficiatur, sed etiam in uenis & omni animalis parte, unumquodque multo seipso carnosius reddatur, & plus sanguine abundet, habent homines satis ipsa experientia compertum, non in seipsis tantum, sed etiam in iumentis. Nam ante æstatis initium, circa ultimam ueris partem, & sibi & illis sanguinem detrahunt, in memoriam reuocantes, quibus capiuntur morbis, quando repente calor æstiuus superuenerit. Hic enim adeo sanguinem extendit atque diffundit, ac quodam modo efferuere facit, ut, qui hactenus moderatus fuerat, non possit amplius in uenis contineri, sed uel dirumpat ipsas, uel exedat: & quando impetum fecerit ad aliquam corporis partem alijs debiliorem, in ipsa uel inflammationem, uel erysipelas, uel aliquod aliud tale morbi genus operetur. Nā multo plures ac grauiores morbi, quibus plenitudo dedit occasionem, ex humorum fiunt fusione. Hæc igitur omnia cum alijs astipulantur, quæcunque in præsentis aphorismo Hippocrates docuit: tum hoc probant, non solum posse calorem per id tempus multos coquere cibos, sed etiam multis indigere. Semper enim oportet alimenta esse innati caloris multitudinē proportionalia, nisi forte, ut dixi, natura ex aeris ambientis caliditate imbecillis facta cogat subtrahere. Quam obrem, cum & de uere Hippocrates sermonem indistinctius habuerit, ipse distinguam: Ac primum quidem ueris initium hyemi simile magis esse, quam æstati: finem contra. Deinde quod non nunquam talem uerem habet frigiditatem, qualem tempus hibernum: aliquando talem, qualem tempus æstiuum, caliditatem. In primis igitur partibus eius, si quando frigidum fuerit, hibernæ similem rationem uictus adhibebimus: in posterioribus autem, si quando fuerit calidius, æstiuæ similem. Quod si mediam seruauerit temperaturam, uictum illi proportionalem instituemus. Atque hæc omnia de uictus ratione, quæ sanis oportet adhibere, dicta sunt: deinceps autem de illa, quæ ægrotis conuenit, sermonem faciet.

16 *Victus humidis febricitantibus omnibus confert, maxime uero pueris, & alijs, qui tali uictu uti consueuerunt.*

In præcedentibus aphorismis de uictus quantitate doctrinā nobis tradidit: nunc uero de qualitate transigit, multa, quæ in arte conducunt, breuissimo sermone docens: ac primo qualis sit adhibendus uictus febricitantibus. Deinde quæ uictuum sanorum indicationes in ijs quidem, quæ præter naturam sunt, contrarias: in ijs autem, quæ sunt secundum naturam, similes facere oporteat. Febris enim, quoniam calida & sicca passio est, (est enim conuersio naturæ caliditatis ad igneam) uictum humidum consulit. Humidioribus uero naturis, siue propter ætatem, siue propter consuetudinem, non contrarium uictum, sed sibi ipsis accommodatum, ac proprium consulit. conseruanda est enim (per uictum) natura, non, ut morbus, destruenda. Qui uero aquam inter cutem, cui febris adiungitur, in medium adducentes, sermonem Hippocratis studet per cauillum reprehendere, quoniam hic morbus non humidum exigit uictum, sed siccum, ignorant enim artis curatiuæ caput in primis necessarium, quod nos uberius in illa tractatione transigimus: id autem est, simplicem quenque affectum propria egere curatione: plures uero inuicem copulatos tantum habere communem curationis indicationem, quantum copulabuntur, nobis uel ei, quod magis urget, obuiantibus, non tamen alterius cura omnino posthabita, uel omnibus pari studio succurrentibus. Quod autem de aqua inter cutem & simul febre laborantibus meminere, non est absimile morbo laterali, in quo sanguis expuitur. Nam et in his contrarias exigunt affectus curationes, eductio sanguinis, & passio lateralis: quæ ubi cuiuspiam simul contingere, ad id, quod magis urget, obuiare oportet, non omnino posthabita etiā alterius curatione. Sic itaque, si quis simul febricitet, & ea laboret dispositione, quæ aqua inter cutem nominatur: ad ambos affectus respicientes, qui contrariam exigunt curationem, utriusque eorum probe resistimus, quemadmodum & alijs omnibus pari modo copulatis. Neque igitur ipsi tale quicquam dixerimus, neque alterum talia dicentem admiserimus: uerum, siquid per uerba sua Hippocrates in aphorismo non dixit, quod tamen idem habeat iudicium cum ijs, quæ ab ipso dicuntur: hoc quoque fuisse dictum potentia, debemus existimare. Nam & ætatis meminit, et consuetudinis: tu uero & naturalis temperaturæ, & temporis anni, & regionis non absque ratione memineris, quæ & ipse Hippocrates adijcit aliquando: non nunquam uero unius, aut duorum mentione facta, reliqua, quæ sunt eiusdem naturæ atque ordinis, prætermittit. Fiunt autem & ab his indicationes, quemadmodum supra & ab ætate, & à morbo fieri diximus, seruantibus nobis, quæcunque inculcata sunt, per uictum similem temperaturæ: quæcunque uero culpata sunt, per contraria corrigentibus. Diximus autem plenius de omnibus indicationibus in libris, quibus ars curatiua docetur.

17 *Et quibus semel, aut bis, & quibus plura, uel pauciora & particulatim oporteat afferre, considerandum. Condonandum autem aliquid tempori, ætati, & consuetudini.*

Quoniam

A Quoniam de quantitate, & qualitate eorum, quæ offeruntur, sermonem habuit: mox docere proponit modum eorundem. Neque enim sufficit hoc solum cognoscere, quod huic plus, uel minus sit offerendum, uel quod uictu exiccante, uel humectante utendum sit: sed, nunquid semel, an sæpius qualibet die, uel nocte cibum offerre oporteat, maxime necessarium est considerare: & ad hæc ipsa ab anni tempore, ab ætate, à consuetudine sumere indicationem: sicuti in qualitate & quantitate sumebatur. Nam ad hæc primæ erant intentiones, & morbi ipsi, & uires ægrotantis, & præterea ætas, & anni tempus, & consuetudo, & quæcunq; his sunt proportionalia: & propterea ipse Hippocrates illud adiunxit, Condonandum est autem aliquid tempori, ætati, & consuetudini, liquidum ostendens per uerbum, condonandum, quod neque totum, neque maximum à talibus accipit. Nam, si sæpius, aut raro, siue omnino nutrire oporteat: ab ægritudine & uiribus primum & maxime accipitur: post hoc autem & ab anni tempore, & ab ætate, & talibus. Si enim uires laborantis debiles fuerint, & ea, quæ in corpore est dispositio, sit ex corruptione humorum uel defectu: parum alimenti sæpius talibus afferemus: Parum quidem, quia uirium imbecillitas non potest totam simul multitudinem alimenti sustinere: Sæpius autem, quoniam multis indiget dispositio. Defectus siquidem exigit adiectionem, corruptio uero contemperamentum. Si uero cum uirium debilitate neque defectus aliquis affuerit, neque corruptio, humores autem secundum naturam moderate se habuerint, uel etiam superabundauerint: his raro, & pauca afferemus. & multo magis istud agemus, si cum uirium robore humores superabundauerint. Si uero cum humorum defectu, uel corruptione uires ualidæ fuerint: tunc multos cibos, atque multoties istis, qui ita laborauerint, dabimus: utpote multos exigente dispositione, & natura robusta potente illos superare. Si uero accessiones non permiserint, neque multas alimenti offerendi occasiones præstiterint: raro plura exhibebimus. At, si uires ualidæ fuerint cum plethorica dispositione, raro pauca afferemus. Nam, etsi eum, qui cibum debet conficere, robustum habeamus: quia tamen dispositio multis non indiget, rationabile est, ut pauca afferamus. Sic quidem oportet & à morbo, & à uiribus ægrotantis ad ea, quæ proposuimus, sumere indicationes. A tempore autem, ætate & consuetudine, & alijs, quæ his sunt proportionalia, hoc modo: Æstiuo quidem tempore, quantum ad temporis rationem attinet, sæpius pauca danda sunt: quoniam & pluri egent adiectione, ut qui dissoluantur, & uires habeant imbecilles. Hyberno uero tempore multa quidem propter robur uirium, sed raro: quia non ualde multa indigent adiectione laborantes, ut quibus non multa fiat euacuatio. Nam sanos quidem antea ostendimus sufficienter hyeme euacuari, quoniam plus habeant innati caloris. Vere autem medio, atque adhuc magis æstati proximo, paucis, & ex longo interuallo nutriemus. Nam tempus id periclitatur, ne proxime accedat ad plethoricam dispositionem, propter humorum, qui hyberni temporis frigore concreuere, fusionem. Quemadmodum ergo in plethoricis dispositionibus, si uires ualidæ fuerint, paucum cibum, & ex longo temporis interuallo damus: sic & in uere faciendum est, præsertim in febricitantibus, de quibus nunc sermo habetur ab Hippocrate. Sanorum enim uictum antea docuit. Autumnus uero morbis, qui ex corruptione fiunt, assimilatur. Quapropter, qui eo febricitant tempore, continua boni indigent adiectione: & si uires ualidæ fuerint, sæpe, & multa dabimus: si imbecilles, pauca, & sæpius afferemus. Simili modo quispiam & ab ætatibus, & à consuetudine, & à regionibus sumeret indicationes, ad duas primas redigens intentiones. Singula enim, quæ diximus, aut fortes, aut debiles uires efficiunt, & corpus reddunt, aut superabundans bonis humoribus, aut sufficientibus carens, aut uicio humorum deprauatum.

18 *Æstate & autumno cibos difficillime ferunt, hyeme facillime: secundum locum uer habet.*

D Non bis, ut forte quispiam existimauerit, de eisdem differuit Hippocrates, cum superius illum scripserit aphorismum, cuius principium est, Ventres hyeme & uere calidissimi sunt natura: nunc autem rursus, quod æstate & autumno cibos difficillime ferunt, hyeme facillime, & uer secundum habet locum: Verum, quoniam & ad quantitatem uictus, & ad modum usus ciborum tam in sanis, quam in ægris, quandam accipit à temporibus indicationem: non absque ratione eorum in utrisque comminuit: illic quidem ostendens cibos plures sanis dari hyeme oportere, quoniam plus inest innati caloris, quem nutrirî oportet: nunc autem quod, si semel etiam multum illis ciborum attuleris, haudquaquam nocebis. Facile enim omnes ferunt ciborum multitudinem hyeme, difficulter uero æstate. Quapropter hyeme quidem raro, & multos cibos afferri concedendum est: æstate uero, quia cibos ferunt difficulter (siquidem is, cui eos coquendi ac conficiendi officium natura tribuit, calor innatus scilicet, exiguus est) cauendum omnino est, ne totum simul cibum exhibeamus: sed studere oportet, ut frequentius pauca afferamus. Nam corporis dispositio similis istis, qui ex humorum defectu morbi consistunt, existens, exigit adiectionem. Hyems quidem atque æstas talem naturam habent: reliqua uero duo tempora, autumnus quidem æstatem subsequitur, uer autem hyemem. Et causa aperta est. Nam refrigerari, & cogi in unum, atque densari corpora autumno: laxari uero, & rara fieri uerino tempore incipiunt. Ob hanc igitur rationem, non idem bis de temporibus enunciauit: & ob illam etiam, quia in altero aphorismo de sanis sermo habebatur.

Extra ord.

b 3 *lis, qui*

19 *lis, qui per circuitus accessiones habent, nihil dare oportet, neq; cogere, sed subtrahere adiectioni ante iudicationes.*

Cum igitur tria sint capita, quibus uictus ratio comprehenditur, quantitas ciborum, qualitas, & utendi modus: ad duo quidem priora capita ex accessionibus nullam habemus utilitatem, ad tertium uero ex accessionibus aliquid sumere possumus. Quare non temere Hippocrates earum in tertio capite meminit. Nam tempora commoda ciborum particularium, præcipue docent accessiones, in morbis tamen, in quibus ordinatim obueniunt, hoc est per circuitus: atque ideo ipse quoque Hippocrates inquit, lis, qui per circuitus accessiones habent, nihil dare oportet, ut qui non ignoraret alios esse, quibus fierent in morbis accessiones, non tamen per circuitus, hoc est non ordinatim. In hisce igitur ratio exquisita inueniendi temporis, quo cibus offeratur, haberi nequit. In quibus uero accessionum ordo seruatur, principia earum oportet obseruare, hoc est, ne eis, iam factis, uel non multo post futuris, nutriamus. Quod autem dicitur, ante iudicationes, uel ante accessiones quascunq; simpliciter, uel ante morbi uigores, uel ante illas, quæ propriè iudicationes nominantur, est intelligendum. Nam hic triplex intellectus, uerus est. Primus autem magis uidetur ad propositum pertinere, si uidelicet ante accessiones intelligamus. Nam de morbi uigore, retro dictum est: & si de hoc intelligatur, etiam de iudicatione intelligetur: quoniam maxima ex parte morbo in suo uigore consistente fiunt iudicationes.

20 *Quæ iudicantur, & iudicata sunt integre, neq; mouere, neq; nouare aliquid, siue medicamentis, siue aliter irritando, sed sinere.*

Iam perfecto de uictus ratione sermone, ad alterum caput transcendit: in quo docet, quando sit totum ipsi naturæ permittendum, quod ad regimen pertinet ægrotantis, nihil aliud nobis agentibus, nisi uictum conuenientem instituentibus: quando etiam non sit totum naturæ permittendum, sed & aliquid nos oporteat operari. Vbi igitur (inquit) uel integra iudicatio facta est, uel adhuc fit, totum naturæ permittere, & nihil nos nouare oportet: ubi uero indeficienter iudicatur, id, quod deficit, supplere nos conuenit. Hoc autem & ipse dicebat in libro de humoribus, per hæc uerba: Quæ perfecte iudicantur, non mouere: neque medicamentis, neq; aliter irritando, nouare quicquam. Nam, quod in aphorismis *ἀγριως*. i. integre dixit, hoc in illo libro cōmutans, *ἀπαγρι*. i. perfecte nominauit. Est autem huius nominis *ἀπαγρι* apud alios antiquos significatum pro cumulate, plene, atq; indeficienter: quæ omnia etiam hoc loco per *ἀγριως*. i. integre, debemus accipere. Neq; enim per id uerbum, dies pares oportet intelligere. esset enim in propatulo falsum, si quis in diebus paribus uel iudicatus est, uel iudicatur, nihil in his nouandum esse. Neq; etiam hæc dictio *ἀγριως*, hoc in loco significat nuper: quod maxime ostendunt uerba sequentia. Neq; enim simpliciter dixit *ἀγριως*, hoc est nuper, iudicata, sed quæ iudicantur, & iudicata sunt: quorum alteri quidem, iudicata, aduerbium *ἀγριως*. i. nuper, posset conuenire: alteri uero, iudicantur, nullo modo. Sed & hoc ipsa rerum euidencia demonstrat. Neque enim siquid paulo antea sit iudicatum, hoc nouari non debet: sed si perfecte, si indeficienter, si plene, tunc uerum est, quod dicitur. Si quid uero deficiat: id, quod deficit, oportet adiungere. Nam, quæ post iudicationem relinquuntur, faciunt reciduas. Quanam igitur est perfecta & indeficiens iudicatio? nempe in qua cuncta bene procedunt, & cui nullus numerus deficit iudicatorius. Primum enim melior est iudicatio, quæ fit per euacuationem inferiorem, quam quæ per abscessum: deinde per quam humor noxius & redundans, quam per quam alter euacuatur: tertio loco, quæ κατ' ἴσιν, id est secundum processum fit, quam quæ secundum processum non fit: uocat autem ipse secundum processum id, quod recto tramite procedit: & quarto post has, quæ facile toleratur: quæ cum coctione fit, & in decretorio die. Hæc omnia adesse cōuenit perfectæ iudicationi: cui siquid desit, uel plura: neq; exquisita, neq; integra fuerit iudicatio.

Nō est in Graeco.

21 *Quæ ducere oportet, quò maxime natura uergit per loca conferentia, eo ducere conuenit.*

Quanam sunt illa, quæ ducere oporteat? nempe quæ neq; iudicantur, neq; integre sunt iudicata: hæc igitur per quam partem sint euacuanda, docet, duplicem nobis dans intentionem, & ipsam partis naturam, & humoris inclinationem. Ad quem enim locum ex conferentibus uergit, eo ducere conuenit. Sunt autem euacuationibus conferentia loca, intestina, uenter, uesica, uterus, cutis uniuersa: ad hæc, palatum, et nares, quando uel cerebrum expurgamus, uel per profluuium sanguinis fit excretio: præcipueq; si κατ' ἴσιν, hoc est per directum ad locum patientem. Nam, quæ contra fiunt profluuia sanguinis, mala sunt. Inclinationes uero humoris noxi ad loca non conferentia fiunt, quando uel aliquem habuerint suapte natura principatum, & maius ex ipsis damnum est subsequiturum, quam morbi, qui iudicatur, dignitas expostulet: uel nullam habeant effluxionem. Exempli gratia, ubi hepar humores infestant, quos oporteat euacuari, duæ sunt ipsorum accommodæ inclinationes: prior per uentrem: cuius illa melior est, quæ per inferiora, quam quæ per uomitum: secunda per renes atque uesicam. Non tamen, quæ ad pulmonem, thoracem, et cor est inclinatio, bona est. Oportet itaq; medicum naturæ inclinationem animaduertere: & si quidem idonea fuerit, subministrare & adiuuare: sin autem contrarie simul ac noxie fiat, prohibere, transferre, atque diuertere oportet.

Concocta

A 22 Concocta medicari, atq; mouere, non cruda neq; in principijs, modo non turgent: plurima uero non turgent.

Consuevit Hippocrates dicere, medicari (Græce φαρμακώδην) pro uti medicamento purgante. Verbū aut, ὀργάνον, hoc est turgere, translātū est ab animalib. concubitū appetentibus, ad humores. Nam, sicuti illa stare loco nō possunt, quadā titillatione impulsā, eoq; affectu cōcitata: sic et humores plerūq; in motu uehementiore, atq; transfluxu à partibus ad partes, in morbi principio hominē infestant, mouētes, titillantes, & quiescere non permittētes, cum & ipsi pariter moueant, & transfluant, & tanta latione ægrum molestēt. Tales igitur humores euacuare cōuenit: hoc est, qui sunt in motu & latione, & fluxu: Eos uero, qui iam sunt in aliqua corporis parte firmati: neq; alio ullo auxilio mouere oportet, neq; medicari ante coctionem. Tunc enim naturam quoq; ipsam habemus euacuationi adminiculantem. cōspicitur siquidem & ipsa post coctiones, & humores discernere & superfluitates expellere: quo in tempore fiunt & iudicationes. Sed, cum perfecte ipsa mouet, nullo medicamento opus est: cum mediocrius atq; imbecillius agit, id, quod deficit, oportet supplere: ut ab utroq; noxiū humoris fiat euacuatio, natura quidem expellente, medicamento uero attrahēte. Ostensum enim est à nobis in commentarijs de potentijs naturalibus naturā, uniuscuiusq; particulā, quatuor uti potentijs, attractiua proprii alimenti, & eiusdem retētiua, præterea quoq; concoctiua, & quarta alienorum expulsiua. Singula uero medicamenta propriū sibi attrahunt humorem. Bene aut sermoni addidit: Plurima uero non turgent, discereq; oportet hoc ab experientia, raro contingere, ut humores ab una parte ad aliam transfluant, sed frequētius accidere, ut in una aliqua parte quiescant atq; consistant: in qua etiā cōcoquantur toto morbi tempore usq; ad eius solutionem. Scire autem oportet, quōd in quibusdam exemplaribus hic Aphorismus scriptus non est: in libro autem de humoribus passim scriptus inuenitur.

23 Deiectiones non multitudine sunt æstimandæ, sed si talia deiciuntur, qualia conueniunt, & ægri facile tolerant. Atq; ubi usq; ad animi defectionem expedit ducere, faciendum, si æger possit tolerare.

Siue à natura, siue à nobis euacuatio fiat, oportet omnino constituere quandam ipsius mensuram. Sicuti. n. qualitatem pro humoris molestantis ratione uacuari: ita uidelicet quantitatem multitudini molestantis humoris respondere oportet. Sed qualitatis quidem indicia superius diximus, ubi illum Aphorismum exposuimus, cuius principiū est, In perturbationibus uentris. Quantitatis uero nullum tale habemus indicium. Ob hanc igitur causam nobis dedit Hippocrates de eadem quantitate iudicandi uiam, ex facilitate tolerantia. Nam, si humor superexcedens euacuetur, tunc ipsum seipso ægrotum fieri leuiorem, & melius tolerare est necessarium: quōd si aliquod etiam ex ijs, quæ sunt secundum naturam, excernatur: dissolui ac debilitari ægri uires, & tolerantia difficultatem sentiri. Quare non promptā eorum, quæ euacuantur, quantitatis phantasia oportet attendere, sed duas quæ dictæ sunt, notas, si qualia oportet euacuātur, & si facile tolerāt. Quod autem postea ab ipso subiungitur, Atq; ubi usq; ad animi defectionem expedit ducere: recte quidem ab ipso dictum est, sed adijcere oportet usus notas: quas quia ipse prætermisit, nos, ex quibus ipsa experientia & ratione uidemur inuenisse dispositiones, in quibus expedit usq; ad animi defectionem euacuare, dicemus. Et primum, usq; ad qualem animi defectionem dictum ab ipso fuerit, distinguere oportet. Neq; enim tales dicit animi defectus, q & expauescentibus aliquando ægris uenæ sectionem, uel tale auxilium aliquod, solent accidere: neque cum in ore uentriculi humores mordaces aliquando fuerint, uel prius in ipso coaceruati, uel qui in ipso remedij usu ad ipsum confluxerint, qui causam dederint animæ defectionis. Solent enim & hoc tempore pati animi defectionem: non tamen huiusmodi animi defectio est sufficiens mensura euacuationis, quæ nonnunquam, antequam conueniat, contingit: sicuti febricitantes plerūq; uel inter surgendum, uel residendum, animo defecerunt: ob quam causam accumbentibus ipsis secamus uenam. **D** Ea igitur, quæ sit animi defectio ratione euacuationis, nunc ab Hippocrate dicta est esse mensura euacuationis & in maximis inflammationibus, & in ardentissimis febribus, & uehementissimis doloribus. Oportet aut (sicuti & ipse inquit) uiribus integris atq; ualentibus, tantam moliri euacuationem. & nos sæpius huiusmodi euacuationes prodesse plurimum, experientia didicimus. Nam & in ardentissimis febribus, si usque ad animi defectionem sanguis mittatur, statim totius corporis habitus refrigeratur, & febris extinguitur: plurimis etiam aluus citatur, & sudores emanāt, ac quidam eorum ex his sanitati prorsus sunt restituti: alij ualde adiuti uehementiā ægritudinis absciderunt. In maximis etiam inflammationibus & uehementissimis doloribus nullum maius noui remedium, quàm usq; ad animi defectionem euacuare adhibita distinctione, amittere sanguinem, an purgare oporteat, usq; ad animi defectionem, quemadmodum in libro de uenæ sectione monstrauius.

24 In acutis passionibus raro, & in principijs medicinis purgantibus uti, & hoc cum præmeditatione faciendum.

Paulo antea dictum erat, Concocta medicari, & mouere, non cruda, neq; in principijs, si nō turgent: plurima uero non turgent. Nunc autem, q; circa principia acutarum ægritudinum tm contingit aliquando purgare utiliter, nos docet Hippocrates. Nam in longis morbis semper oportet

expectare coctionem, in acutis uero, cum turgent ab initio possumus uti medicamentis purganti-
 bus, & hoc ipsum cum multa cautione & consideratione facere. Vnde mihi uidetur Hippoc. recte
 adiecisse: Et hoc cum praemeditatione facere. Siue. n. per hoc uerbum diligentem intelligat exa-
 minationem prius factam, siue aegrotum ante preparatum, siue recti iudicii expectationem, siue horum
 aliquid, siue omnia unius uocabuli significatione comprehendatur: quantum huiusmodi uereatur
 purgationes, manifestat. Neque. n. paruū periculum est in morbo acuto male uti purgante medicamen-
 to, cum omnia id genus medicamenta potestate sint calida: febris uero, quatenus febris est, & sui ratio-
 ne, non calefacientibus atque exiccantibus, sed maxime contrariis, hoc est humectantibus & refri-
 gerantibus egeat. Non igitur ob igneam febris caliditatem, purgationem adhibemus (hanc. n. sci-
 mus sui ratione nocere) sed propter humores illam efficiētes. Quare maiorem oportet ex noxiorum
 humorum euacuatione fieri utilitatem, quam id, quod necessario consequitur ex purgantibus me-
 dicamentis, detrimentum. est autem utilitas maior, si absque molestia omnis humor noxius & infe-
 stans sit euacuatus. Vt uero hoc fiat, primo oportet considerare, nunquid aeger idonee se habeat ad
 huiusmodi purgationem. Nam, qui multa cruditate laborant, quique tenaces aut crassos cibos assu-
 mperunt, quibus itidem extenta atque inflata hypochondria sunt, aut supra modum calida atque ignea
 existunt, & hoc ipso in loco aliqua est uiscerum inflammatio: omnes enim inepti sunt ad purgationes. **F**
 Hac itaque abesse oportet, humores autem, quae maxime fieri potest, esse fluxui paratos, hoc est tenues,
 & nullum lentorem participantes, & aperta esse foramina, per quae debet purgatio fieri, & nullam
 habere obstructionem. Nam & nos ista antea paramus, cum quempiam sumus purgaturi. Et hoc
 est, quod ab ipso Hippocrate dicitur in illo Aphorismo, Corpora ubi quis purgare uelit, oportet
 fluida facere. Verum in acutis morbis, circa principia statim, uel circa primum diem, uel non ultra
 secundum, si sumus usuri purgantibus medicamentis, quando turgent, non datur facultas ista pre-
 parandi, nisi quis forte arripiat occasionem propinandi melicratum, in quo decoctum sit aliquid
 hysopi, uel origani, uel tragorigani, uel thymi, uel pulegij, siue quid huiusmodi, uim habes humo-
 res extenuandi. Quare non sine ratione dixit raro circa principia morborum acutorum nobis ue-
 nire in usum purgationes, quoniam non saepius turgeant molestantes humores in principijs: neque,
 siquid etiam istorum adsit, aegro satis ad purgationem parato neque dante morbo nobis temporis
 occasionem, quo possimus ex imparato paratum facere.

25 *Si, qualia oportet purgari, purgentur: confert, & facile ferunt: si contra, difficulter.*

Non est dubium hunc Aphorismum in illo contineri, in quo dicebatur: In perturbationibus
 uentris, & uomitibus spontinis si, qualia oportet purgari, purgentur: confert, & facile tolerant: si
 uero non, contra. Verum quia in hac libri parte de purgationibus a medico factis loquebatur, &
 omnes ferè necessarias distinctiones commemorauit, non piguit ipsum hunc quoque adiungere
 Aphorismum, in quo nihil magis nouum edocetur, sed ad memoriam reuocantur ea, quae prius
 in alia libri parte enunciauerat de spontinis euacuationibus, ut hoc etiam in loco totus sermo de
 purgationibus esset absolutus.

GALENI IN APHORISMOS HIPPOCRATIS COMMENTARIUS SECVNDVS.

In quo morbo somnus laborem facit, mortale: si uero somnus iuuat, non mortale.

I Quod quidem labor (Graece πόνος) apud ipsum nunc laesionem significet, clarum
 est ex eo, quod opponitur. Inquit enim: Si uero somnus iuuat, non mortale. Cum ue-
 ro duplex sit ea, quae ex somno fit laesio, altera communis, quando in principijs accessio
 num, quas ἐπισημασίας, hoc est annotationes uocant, aegroti dormierint: altera pro-
 pria, in quibusdam morbis, quando in aliquo alio tempore: de hac ipsum dicere est existimandum.
 illa enim neque mortem, neque aliquod aliud graue significat, cum naturam temporis consequatur. In prin-
 cipijs siquidem accessionum calor (naturalis) totus, & humores in profundum corporis uergunt,
 (quemadmodum ipse docuit) & magis in quibus horror, uel rigor, uel fortis partium exteriorum
 refrigeratio contingit. Et propterea, si in principijs dormierint, casus illis protendantur, & uix fe-
 bres ad consistentiam perueniunt. Ac, si qua inflammatio sit circa uiscera, rationabile sit ipsam au-
 geri: sique humores aliqui ad uentrem confluant: non, ut in alijs somnis, concoquuntur, sed multo
 plures fiunt, incocti permanentes. Ob hanc itaque causam, aegrotis uigilias tunc praecipimus, il-
 lam, quae a uigilijs fit, spiritus, sanguinis, & caloris, qui in eis est, ad exteriora lationem opponentes,
 tanquam maximum auxilium, aduersus illam, quae fit in accessionum principijs, sanguinis, spiri-
 tus, & caloris naturalis ad interiora lationem. Quare non sine ratione dixerit quispiam, huiusce-
 modi laesiones hoc tempore accidere quidem ex natura accessionis, sed uigilia prohiberi: Cum ue-
 ro hac quoque priuati fuerint aegrotantes, tunc damnum sentire manifestius, non quia altera laesio ac-
 cedat

A cedat ex somno, sed quia deest illa, quæ ex uigilia habetur utilitas. Hic itaque sermo nullam ostendit fieri in accessionum principiis ex somno læsionem, sed hoc ipsum tantummodo, carentiam utilitatis. Alter autem sermo, qui concedit ex somnis fieri hoc tempore læsionem, asserit nunc Hippocratem docere de his, qui in alijs temporibus dormiunt, in quibus maxima ex parte manifesta utilitas ex somno provenit, præsertim ubi morbo declinante adhibeatur. Nam aliquando etiam consistente morbo somnus manifestam affert utilitatem, quandoque etiã in extremis partibus augmenti, quæ ad consistentiam copulantur: manifestissima tamen omnium utilitas est, quæ in declinationibus fit. Saneque, cum somni nocent, minus quidem exitiales sunt iam consistente atque crescente accessione: præcipue uero sunt in declinationibus perniciosi. Nam, quo tempore aliquid est utilissimum, si præter id, quod nihil prodest, etiam nocet, mortem non sine ratione significat. Ex somno autem læsiones sunt, quæ sunt utilitatibus contrariæ: idcirco quia febres uel ab eo non dissoluntur, uel etiam excitantur, & quia dolores intenduntur, & fluxiones multiplicantur, & crescunt inflammationes. Quidam uero & inter dormiendum delira loquuntur: & ubi expergefati fuerint, multo tempore in delirio perseverant. Quibusdam etiam initium comatis in somno fit: & uix, cum purgantur, excitantur. Hæc autem omnia contingunt propter humorum malignitatem: quos, ubi calor innatus fortior extiterit, per somnos concoquit: ubi uero debilior, illis succumbit, ab eisque uiscera aggrauantur, & dictis affectibus homo corripitur. Ipse etenim Hippocrates uult hominem uigilantem extrinsecus esse calidior, dormientem uero contrario modo se habere: id nos edocens (quod etiam quibusdam alijs rerum naturalium studiosis uisum est) somnum atque uigilias fieri secundum innati caloris motiones. Non absque ratione igitur euenit, ut, cum in uisceribus iste collectus causas morbificas nequeat euincere, perniciem significet. Si tamen euicerit, nondum certæ salutis est signum, nisi quispiam dicat, quantum ad talem affectum attinet, ægrotum non periclitaturum, ex alio tamen affectu interire posse. Nam, si qua inflammatio solutu difficilis aliquam ex partibus principalibus præoccupauerit, contingit ægrotum, qui ita se habeat, interire. Quare securius pronuntiandum est, ubi quidem ex somno læsio aliqua aduenit, letalem esse notam: ubi uero prodest, non letalem. Quod uero ex somnis aliqua accidant læsiones, ipse in libris, quos Epidemios inscripsit, ostendit his uerbis: Inter hos multi erant comatosi, & delirantes, nonnulli uero ex somno tales fiebant.

² *Vbi somnus delirium sedat, bonum.*

C Si ambos dixerimus Aphorismos, & hunc scilicet & antecedentem, inuicem iungi, totus sermo talis utique fiet: In quo morbo somnus laborem facit, mortale: si uero somnus iuuat, non mortale. ubi igitur somnus delirium sedat, bonum. ut unum aliquod ueluti exemplum particulare subiungat sermoni antecedenti uniuersaliter dicto: tanquam si ita dixisset: Vbi igitur dolorem somnus sedat, bonum. Vbi igitur febrem somnus sedat, bonum. Vbi igitur inflammationem sedat somnus, bonum. Sed satis fuit tantum periculosiorem morbum nominare. Nam ueritas sermonum uniuersalium, ex huiuscemodi exemplis magis dilucet.

³ *Somnus, atque uigilia, utraque si modum excefferint, malum.*

Nonnulli ex medicinarum professoribus existimarunt uigiliam modum excedentem malum esse & signum, & causam: non tamen somnum: hunc. n. semper bonum esse & signum, & causam: & nunquam fieri somnum modum excedentem: plurimos uero decipi, arbitantes comatosas dispositiones incipientes, somnum esse longum. Verum hi a nobis discentes, quod non prius coma nominatur, quam difficilem habuerit expergefactionem, concedant somnum longum recte nominari, quam solo tempore modum naturæ conuenientem excefferit, & nondum habuerit difficilem expergefactionem. Fit autem huiuscemodi somnus refrigerata prima parte sensitua, hoc est cerebro ipso: quæ refrigeratio, cum fortis fuerit, mista quidem humiditati, facit lethargicas passiones: cum siccitate uero, eas, quæ Græco uocabulo *καταληψις*, id est deprehensiones nominantur. Sic & uigiliae fiunt propter calorem primæ partis sensitivæ, uel ex sola intemperatura, uel ex humoris biliosi abundantia. Horum uero talium omnium demonstrationes in nostris sunt scriptæ tractatibus: nunc autem sufficiat sola eorum capita tetigisse. Sicuti autem quidam fuere, qui somnum semper fieri commoderatum, existimarunt, & nunquam immoderatum: sic nonnulli rursus aiunt uigiliam nunquam esse moderatam, sed hoc nomen solam immoderantiam significare, obliti eius, quæ in usu uitæ seruat consuetudinis, quoniam & mala nonnunquam mediocria dicimus magnorum comparatione. Sic igitur oportet accipere uigiliam mediocrem, ac si significet paruam.

⁴ *Non satietas, non fames, neque aliud quicquam, quod modum naturæ excefferit, bonum.*

Rursus hic Aphorismus, sicut & alter, qui antecedit, quod in una materia, idem in omnibus enunciat. Nam, cum sanitas moderantia quædam sit, necesse est omnes immoderantias, quæ plurimum a modo recesserunt, iam ægrotudines esse: quæ uero nondum id, quod plurimum est, obtinent, ægrotudinum generationem ostendere.

⁵ *Spontaneæ lassitudines morbos prænuunciant.*

Non

Non eius, quæ fit ex motionibus, immoderantiæ nomen est lassitudo, sed eius, quæ aduenit in corporibus animalium, dispositionis. Neque enim lassitudinem meminit, quæ ex talibus accidunt motionibus, sed quæ sponte contingunt. Cum igitur absque motu huiusmodi euenerit dispositio: non simpliciter lassitudo, sed lassitudo spontanea nominatur. Sed, cum tres sint lassitudines, quemadmodum in salubribus declarauimus, prima, quæ ulcerum, secunda, quæ tentionis, tertia, quæ inflammationis sensum habet, ex his composita: prima quidem ex uitiatis humoribus ortum habet, secunda ex plenitudine, tertia ex utrisque simul iunctis. Sic enim à nobis est monstratum in ea, quæ de salubribus inscribitur, tractatione. Quare non temere dictum est, spontaneas lassitudines morbos nunciare.

6 *Quicumque dolentes parte aliqua corporis, omnino dolorem non sentiunt, ijs mens ægrotat.*

Dolores (hoc est πόνος) solet nominare nonnunquam dispositiones ipsas, in quibus dolemus: in quæ sensum dicebat in lib. Epidemiorum, quod in Cranone antiqui dolores frigidi, noui autem calidi: haudquam dolores calidos frigidosue, sed dispositiones, ex quibus fiunt, ita nominans. Et hoc in loco igitur eodem modo dolores ipsas dispositiones nominauit, quæcumque cum dolore fieri sunt natura aptæ, quemadmodum erysipelas, inflammationem, & uulnus, & collisionem, atque rupturam, & conuulsionem, & quodcumque tale aliquid: quod si adsit, & ab ægroto non sentiatur, mentem indicat ægrotare. Si uero autem ψυχή. i. mentem, siue διάνοια. i. cogitationem dixerit, nihil in presentia refert.

7 *Quæ longo tempore extenuantur corpora, lente reficere oportet: quæ uero breui, breuiter.*

Quæ enim pauco tempore extenuata sunt corpora: ob humorum & spirituum euacuationem, non ex solidorum colliquatione id perpessa sunt. qui uero longo tempore extenuati sunt, ijs carnes liquefcunt, graciles etiam redduntur aliæ partes, per quas concoctio in animalibus, & distributio, & sanguificatio atque nutritio perficitur: quare tantum non poterit concoqui alimentum, quanto indiget corpus. Quam ob causam talia corpora longiori tempore reficere oportet, atque tenuiter, quod lente nominauit. In quibus autem soli humores & spiritus sunt euacuati, in ijs celeriter ac plenius contingit reficere, cum fiduciam nobis præstet solidarum partium robur. In fine autem Aphorismi duplex scriptura inuenitur, & idem utraque significat, siue, breui, casu ablatiuo, siue breuiter, aduerbialiter scriptum sit.

8 *Si quis à morbo cibum assumens non corroboratur, pluri alimento corpus uti significatur. quod si non assumente cibum hoc accidat, scire oportet, quod indiget euacuatione.*

Propter breuiloquium, & usum quendam dictionis, qui etiam est apud nos in multis ciuitatibus Asiæ, hic Aphorismus habuit obscuritatem. Consuetum enim est nobis dicere, non assumere cibum illos, qui sunt sine appetitu, assumere autem eos, qui appetunt ac comedunt usque ad satietatem. Quicumque igitur appetentes, & abundans alimentum accipientes, non possunt robur sanitatis recuperare, grauantur potius, non ab eo nutriuntur. Qui uero neque, quod satis est, possunt assumere, uitiosos humores habent: quos nisi euacuarint, fieri non potest, ut robur sanitatis recuperent. Hippocrates uero non hic tantum, sed & in alijs suis commentarijs, quando proportione inter se seruata humores omnes augentur, missione sanguinis auxiliatur. Vbi uero unus aliquis ex ipsis superabundat, illi purgatorium exhibet medicamen. Ut igitur ista cognoscens, & qui sapius in suis commentarijs eadem tradiderit, recte duos sequentes Aphorismos subiungit, in quibus de eadem docet dispositione, de qua etiam in hoc antecedente docuit Aphorismo, inquires: Si uero non assumente ægro hoc fiat, scire oportet, quod indiget euacuatione. Saneque ordinem duorum sequentium Aphorismorum puto deprauatum in multis exemplaribus: illaque rectius se habent, in quibus prior ille scribitur: Non pura corpora quanto plus nutries, tanto magis lædes. ut totus sermo talis existat: Quod si non assumente cibum hoc accidat, scire oportet, quod indiget euacuatione. non pura enim corpora quanto plus nutries, tanto magis lædes. Nos uero sequentes ordinem, quem in pluribus exemplaribus scriptum inuenimus, sic eorum faciemus expositionem.

9 *Corpora cum quispiam purgare uoluerit, oportet fluida facere.*

Multi quidem uolunt corpora fluida fieri: ubi per medicamenta uomitoria euacuatio est facienda, uomitum iritando: ubi uero per deficientia, continuo aluum subducendo. Atque ob hæc totam dispositionem utrisque, his quidem ad alui subductionem, his uero ad uomitum habilem faciunt. Ego uero Hippocratem puto non minimum id, sed aliquid maius hoc in loco nos docere uoluisse, quod nos longa experientia didicimus ita se habere. Siquis enim extenuet & incidat crassos atque tenaces humores, qui in corpore sunt, & meatus aperiat, per quos isti transmittuntur atque trahuntur à medicamentis, quæ uim purgatoriam habent, tunc purgatio recte in omnibus procedit. Qui uero istud quidem neglexerint, uomitus atque alui subductionem procurauerint: ijs difficiles obueniunt purgationes, non sine torminibus interdum, & uertigine quadam, fastidioque multo, & malo pulsu, ac dissolutione, & difficultate. Nobis autem extenuanti uictu (de quo integrum scripsimus librum) utentibus nihil horum contingere consuevit: & eorum, quæ in corpore præter naturam continentur, euacuationes sine ulla molestia ac celerrime fiunt: atque idcirco Hippocratem dicimus suo adiecisse sermoni: Vbi quis uoluerit purgare corpora, oportet fluida

A fluida facere: ac si ita dixisset: Siue per uomitus, siue per alui subductionem purgare uelis, postquam fluidum totum corpus effeceris, ita demum optime purgabis. Erit autem fluidum, ut diximus, omnibus meatibus referatis, & humoribus incisis atque extenuatis, si quis fuerit humor in corpore crassus ac glutinosus.

¹⁰ *Non pura corpora quanto plus nutries, tanto magis ledes.*

Corrumpitur enim adueniens alimentum una cum istis uitiolis humoribus, qui iam in corpore praexistunt: ita ut ipsorum quidem quantitas augeatur, qualitas uero seruetur. Hoc praecipue fit, quando uentriculus quibusdam humoribus uitiolis plenus extiterit, ob quos & casus paulo antea dictus ex morbo conualescentibus accidit, non posse uidelicet cibum assumere.

¹¹ *Facilius est impleri potu, quam cibo.*

B Cum sermo ipsi de istis, qui indigent refectione, antea sit habitus, propterea nunc scripsit materiarum diuersitates, ex quibus renutriuntur. Scriptum autem est & in libro de alimento sic: Qui citius indiget adiectione, istis humidum ad recuperandas uires remedium optimum est: ubi autem adhuc citius, per odoratum. Oportet autem non simpliciter intelligere in utroque libro, uel in illo humido, uel hic potum, sed humida & potus, quae suapte natura apta sunt nutrire corpus. Nam, si non ita nutriunt, sicuti solidiora, superant tamen nutriendi celeritate: ueluti uina crassiora. Nam aquosa (sic autem nominant alba & tenuia) sicut aquae similem formam habent, ita etiam uim: quare uiriditas namcient, & minimum nutriunt. quae uero crassa sunt, & colore rubea, omnium uinorum maxime nutriunt. Inest autem eis & citissime implere corpora euacuata, & ob hoc indigentia adiectione. Quod autem humidum alimentum, praecipue cum fuerit natura calidum, facilius nutriat, manifestum istis est, qui norunt quo modo & coctio, & distributio fiant.

¹² *Quae relinquuntur in morbis post iudicium, reciduas facere consueuerunt.*

C Hic etiam Aphorismus antecedentibus iungitur. Nam, cum Hippocrates dixerit, Si a morbo cibum assumens quis non corroboratur, pluri alimento corpus uti significatur. quod si non assumente cibum hoc accidat, scire oportet, quod indiget euacuatione. & ob hanc causam cum deinceps de euacuationibus sermonem habuisset, nunc causam assignat ob quam oporteat euacuare eos, qui post morbum non appetunt: ac si totus sermo ita ab ipso transigeret: Quod si non assumente cibum hoc accidat, scire oportet, quod indiget euacuatione. nam, quae relinquuntur in morbis post iudicium, reciduas facere consueuerunt. Per ea, quae relinquuntur in morbis, malorum humorum reliquias intelligens, quas necessarium est tempore putrescentes, febrem accendere. cum omnis humor alienus a natura corporis, in quo continetur, aptus non sit ad eius nutritionem: & deinceps necessario ad putredinem conuertatur. Quando autem & locus calidus erit, in quo fuerit collectus, tunc & maxime & celerrime putridus fit.

¹³ *Quibuscumque crisis, id est iudicatio fit, istis nox grauis ante accessionem: quae uero subsequitur, magna ex parte leuior existit.*

Iudicatio est subita in morbo, uel ad sanitatem, uel ad mortem mutatio. Fit autem natura separante a bonis mala, & ad excernendum preparante. Non temere igitur in tali turbatione grauius se habent. & grauitas haec noctu fit manifestior. nam hoc tempore dormire consueuimus. Somno igitur a turbatione interrupto, clarius grauitas illa percipitur: licet similis fiat interdum turbatio, quam nocte sequente est iudicatio futura. Quod autem in fine Aphorismi scribitur, Quae uero subsequitur, magna ex parte leuior existit: in multis exemplaribus non habetur. Vult autem docere nos, quod magna parte nox subsequens iudicacionem, facilius praecedente existat, quam plures iudicaciones bene terminantur. Nouimus. n. plures esse ex aegrotis sanatos, quam mortuos, nisi pestilens constitutio sit.

¹⁴ *In profluuijs alui, mutationes excrementorum iuuant, nisi ad mala mutatio fiat.*

D Mutationes excrementorum, quae multas humorum formas educunt, exquisitius corpus expurgant, nisi habeant signa colliquationis, aut putredinis: de quibus in Prognosticis ipse transegit: ubi & pinguium, & uitiolorum ac male olentium meminit excrementorum.

¹⁵ *Vbi fauces aegrotant, aut tubercula nascuntur in corpore, excretionem inspicere oportet. Nam, si biliosa fuerint, corpus una aegrotat: si uero similes sanis, tutum est corpus nutrire.*

Duos inuicem sermones ex aduerso ponens, in utroque id, quod manifeste consequitur, praetermisit. Quare, si utrique id, quod deest, adiungatur: erit uniuersa oratio huiusmodi: Vbi fauces aegrotant, aut tubercula nascuntur in corpore, inspicere excretionem oportet. Si enim biliosa fuerint, corpus una aegrotat, neque tutum est ipsum nutrire. Si uero similes sanis: corpus una non aegrotat, & tutum est ipsum nutrire. Ex quibus uero mihi uidetur Hippocrates ipse sibi ipsi persuadens, in hunc modum scripsisse, iam dicam: Animalium natura non nunquam ex principalibus membris humores malos euacuans, alios per urinas, uel uomitus, uel aluum inferiorem excernit: alios ad cutim extrudit, quos cum euacuare propter crassitatem non possit, ibi eos deponit: atque hoc modo tubercula nascuntur in corpore: saepe & fauces fluentem ex capite humorem suscipientes instantur. Tunc igitur considerandum est ac distinguendum, nunquid natura tota in patientibus partibus

tibus superfluitatē deposuerit, an adhuc corpus uniuersum uitiosis humoribus abūdet: quod excrementa indicabunt. Nam, si omnino natura mota est ad expurgandum corpus, biliosa apparebunt: quoniam & tubercula sanguine calefacto à bilioso humore fieri sunt apta. patetq̄ prius esse purganda, quàm nutrienda huiuscemodi corpora. Non pura enim corpora quanto plus nutries, tanto magis lædes. Sin autem excretionēs sunt similes fanis, totum corpus bonos habere humores indicatur: & sine ullo periculo nutriri potest.

16 *Vbi fames, laborandum non est.*

Famescere illos dicimus, qui ob ciborum inopiam ad extremam esuritionē perueniūt. Sic Hippocrates ipse secundo libro Epidemiarum dixit: In oppido Aeno, ijs qui ob famem leguminibus uescabantur, crura debilitata sunt. Et quidem omnem eximium ciborum defectum, etiam si citra penuriam ex electione uel iussu fiat, famem consueuit appellare, ueluti cum ait: Carnes humidas habentibus, famē adhibere cōuenit. Fames enim exiccat corpora. Et, cum in Prognosticis inquit, Interrogare oportet, nūquid uigilauerit homo, uel alius fortiter exinanita fuerit, uel fames ipsum obsederit: pro defectu ciborum famem accipit. hoc etiam in loco sic dixit, Vbi fames, nō oportet laborare. ac si ita dixisset: qui cibum capturi non sunt, ijs eo die labor aliquis iniungendus non est. Hic autem per laborem (Græce πόνου) oportet intelligere uehementem motū, quem exercitium nominant. In hanc itaq̄ sententiam ipse dicebat: Labores cibum antecedant. Est igitur ipsi sermo cōmunis ad ægros & sanos. Sanis enim non sunt præcipienda exercitia simul cū inedia: nec ægris aliquis uehementior motus adhibendus unā cum cibi abstinentia: non sanguinis missio, non alui purgatio, non uomitus excitatio, non frictio multa, non deniq̄ uehemens ulla corporis commotio, aut alteratio. In talibus siquidem motibus omnibus, ubi cibus defuturus sit, uires dissoluūtur, siue ægrotent, siue sani sint homines. Vbiq̄ uero Hippocrates magnopere studet seruare fortem eam, quæ regit animalia, potentiam. Siue igitur numero singulari, potentiam, dixerimus, siue plurali, potentias, nihil refert. hocq̄ in libro de alimento Hippocrates ipse dixit, potentia una, & non una: genere quidem ostendens unam esse potentiam, species autem plures habere.

17 *Vbi alimentum præter naturam plus ingestum est, hoc morbum facit: ostendit autem sanatio.*

Quod in altero aphorismo uniuersaliter dixit, hoc nunc in una specie docet. Vniuersalis enim est hic sermo, Non satietas, non fames, neq̄ aliud aliquid, bonum, quod modum naturæ excedat. uerum propositus nunc Aphorismus, de una re, scilicet satietate, pronunciat. Plus enim alimenti, quàm modo naturæ conueniat, satietas seu repletio, Græce πλεσμονή, nominatur. Semper igitur id, quod plus est, ad aliquid dicitur. Verum in nostris corporibus duplex est, unum quantum ad uasorum capacitatem, alterum quantum ad illam, quæ nos gubernat, naturam: de quo nunc Hippocrates docens, alimentum copiosius dixit esse præter naturam: ne eos, qui ita cibis sunt repleti, ut uenter extendatur, omnino ex hoc arbitremur sensuros læsionem: neq̄ eos quibus aliquid deest ad conceptaculi mensuram, pauca assumpsisse, & omnino illa bene concocturos. Nam & priores cōtingit, quæ uentriculum repleuere, concoquere, si eorū natura fortis extiterit: & secundos non posse concoquere propter imbecillitatem, tunc præsertim, cum priores assumpserint cibos concoctu faciles, secundi uero concoctu difficiles. Sic & in distributione alimenti, potentia sanguifica illi proportionalis, quæ in uentre cibum concoquit, aliquando ex imbecillitate non alterabit humorem ad uenas distributum, etiam si mediocris esse uideatur: Aliquando mediocri copiosior rem prompte in sanguinem transmutabit, partim ex sui robore, partim ex humoris natura ad coctionem idonea. Eodem modo ad tertium alimentum (quod maxime proprium alimentum nominamus, id dico, quod partibus animalis adijcitur) pro natura potentia, uel copiosius uel nō copiosius dicitur, & uel bene concoquetur, & nutriet, uel nō: & iuxta hoc uel ab ipsa obtinebit, uel nō obtentum corrumpetur, & morbum generabit. Vna igitur expositio hæc est, illud, quod plus est, quantum ad potentiam, à qua animalia reguntur, nobis intelligentibus. Altera, quantum ad qualitatem præter naturam, uera & ipsa. Nutritur siquidem pars unaquaq̄ ex proprio sibi alimento, quod recte diceremus esse illi secundum naturam. Cum igitur aliquando ad ipsam peruenerit aliquis humor, qui alteri quidem parti sit secundum naturam, ipsi uero alienus, & præter naturam: malum quidem hoc existit, non tamen ex necessitate sequetur morbus, ubi exigua portio fuerit. Nam, cum neq̄ illa medicamenta, quæ corpus nostrum possunt corrumpere, sicuti mandragora, papauer, atq̄ cicuta, possint sine quantitate nocere: multo minus huiuscemodi humor, qui præter id, quod non corrumpit, etiam alias partes enutrire potest: alioqui ipsum neq̄ alimentum uocasset, nisi tali esset natura præditus. Sicuti igitur, si parum aliquid spiritus per gulam ad uentriculum deferretur, aut potæ humiditatis paucillum ad pulmonem per asperam arteriam dilaberetur, neque uentriculus, quo ad hoc ægrotaret, neq̄ pulmo: eodem modo se res habet etiam in aliarum partium alimēto. Iam uero & tertia quædam expositio est à quibusdam inuecta, qui nos accipere iubent præter naturam, pro ualde & exuperanter, ac si ita diceretur: ubi alimentum exuperanter intrauerit, id morbum facit. Nam alimentum paululum mediocritatem excedens, nondū posse facere morbum, sed adhuc seruare corpus intra latitudinem sanitatis, uera quidem & hæc est sententia.

A sententia. Oportet siquidem alimentum, quod morbum facturum sit, non paruo aliquo excedere exquisitam mediocritatem. Verum non est mos ob hoc sermonem distinguere. Solent enim ipsum tantummodo genus enunciare, uel exustionem, uel frige factionem, uel cruditatem, uel corruptionem humorum, & quaecumque alia huiusmodi, morbum facere dicentes, quasi nos in singulis horum effatu dignam quantitatem subintelligamus. Eodem igitur modo & alimentum excedens dicunt facere morbum, non adijcientes multo: cum nos non lateat, quod si quintadecima unius drachmae parte mediocritatem excesserit, nondum potest morbum efficere: uerum, si hic excessus multiplicetur, faciet & ipse aliquando morbum. ex genere enim causarum est una, quae morbos committendi uim habent. Secundum haec igitur tertia expositio, etsi quammaxime uera sit, mihi tamen uidetur esse curiosior, quam deceat ueterum consuetudinem, praeter id quod uolentius exponit uocis illius, praeter naturam significatum. Verba autem, quae in fine Aphorismi scribuntur, ubi ait: Ostendit autem & sanatio. Neque enim sola sanatio ostendit alimentum, ubi plus moderato ingestum est, facere morbum, sed & rei natura indicat, contestante etiam sanatione. In omnibus siquidem artibus, istis, quae recte sunt excogitata, accedit etiam ex euentu testimonium. Quodnam igitur illud est in praesente sermone: ea, quae sequitur ad noxiorum humorum euacuationes sanatio, quod etiam testimonium Herophilus in tritempora significatione uocata assumpsit. Si quis enim plus consueto assumpserit cibi, equali autem prioribus, aut etiam minori utatur exercitio, moxque aggrauato corpore cum rubore atque tumore uenarum incipiat febricitate: non absque ratione quispiam illum ex multitudine febricitare existimauerit. Si igitur euacuatus inde iuuatur, statim existimatio de multitudine confirmabitur: & crescet audacia in eisdem simili modo euacuandi, non expectantibus empiricorum obseruationem, quam ipsi aiunt eorum esse, quae saepissime in eisdem eodem modo contingunt. Forte igitur in Aphorismo adiecta erat coniunctio, & deinde aliquis tanquam superfluum ipsam abstulit. Forte autem & ipse Hippocrates ab initio simpliciter scripsit absque coniunctione, Ostendit autem sanatio: ac si ita dixisset: his enim quae prius dicta sunt, ita se habentibus, ut dictum est, hoc est pluri alimento praeter naturam comprehenso in corpore, ubi adhibita euacuatione aegrotus leuabitur: argumento erit morbum aduenisse ex multitudine alimenti. Quod autem euacuationem simpliciter Hippocrates dicere consueuerit, quando humores omnes aequaliter euacuatur: purgationem autem, quando praua affecti qualitate, meminisse oportet: & quod praesens sanatio, non a purgatione facta, sed euacuatione, attestatur illi, quae fuit de multitudine existimationi. Euacuatio autem omnium humorum aequaliter (quae quidem exquisitissima est) fit per uenae sectionem. Proxima autem huic est, quae per malleolorum scarificationem, ut nos facere consueuimus, & quae per exercitia, uel frictions, uel balnea, & praeterea ex accidenti per inediam. Dixi autem ex accidenti, quoniam non per seipsam inedia euacuat, ut singula antea dicta, uerum naturali modo per transpirationem euacuatio quidem fit, quae nullo accedente alimento in locum eius, quod fuit euacuatum, tunc sensu manifeste deprehenditur, quae antea latuerat. Haec igitur sufficient ad Aphorismi expositionem. Qui uero uult sermonem de multitudine diligentius perlegere, unum habet librum integrum a nobis conscriptum, cui titulus est, De multitudine. Nunc uero hoc tantum sufficere adiungere istis, quae prius a nobis sunt enarrata, quod incipere quidem potest ea, quae ad uires refertur multitudo, absque corruptione: uerum non potest bona permanere: nam omnino necesse est, ut secundum qualitatem transmutetur, & processu temporis corrumpatur. Verum, & si istud fiat, interim multitudinem ipsam nominabimus, donec ex superflui euacuatione residuum bonum fieri possit. Quod enim in uinis accidit aciescentibus: tale quiddam & in sanguinis alteratione contingit. Quod autem in uinis accidit, tale est: Vbi ex toto acida facta sunt, non redeunt rursus ad uini naturam: paruo autem in ipsis facto momento, ita ut acidum quidem habeant saporem, nondum tamen acetum sint, multa multoties ex his pristinam naturam recuperant. Hoc idem in sanguine euenit. nam & ipse, ubi magna in eo sit facta corruptio, non redit amplius ad habitum naturalem: si uero pauca contigerit: ubi id, quod est superfluum, fuerit euacuatum: quod residuum existit, ad suam naturam restituitur. Et quidem consuetum est huiusmodi dispositionem, non corruptionem, sed multitudinem nominare: illa (ut dixi) sola uocata corruptione, quae tam effatu dignam habet eam, quae ad id, quod praeter naturam est, eersionem, ut non possit iterum ex natura coctione ad primam humoris redire bonitatem.

18 Eorum, quae uniuersim, & uelociter nutriunt, ueloces quoque sunt excretiones.

Velociter quidem nutrire accipiendum est ab ipso dici ea, quae paruo post assumptionem tempore statim nutriunt: suae naturae ratione: quam in istis exploramus, qui integra sanitate fruuntur. Vniuersim autem quae, postquam alere coeperunt, exiguo tempore totum ex se praestant corpori alimentum. Talia igitur, quantum ad hoc solum attinet, quod uniuersim nutriunt, etiam ueloces habebunt excretiones. Si uero aliqua adsit acritudo excitans ad excretionem aut lentor, ob quem magis retineatur: haec quidem uelocius ad excretionem prorumpent, haec uero tardius. Celerissime igitur, & maxime uniuersim uinum alit: tardissime autem & paulatim caro bubula, & cochlea,

Extra ord.

c

& uerti.

& uerticilli marini, squillæ, cammari, atq; locustæ, & (ut summam comprehendam) quæcunq; dura carne constant: eandem cum his naturam habent et casei duri, carnes salitæ, lentes, ac bulbi, nec non oua, usquequo induruerint, elixata. Hæc enim omnia multo post assumptionem tempore, atq; paulatim nutriunt. Indiciū autē tibi sit id, quod assumptum est, iam nutrire, in pulsibus quidem uehemētia ac magnitudo: in motibus autē uolūtarijs robor nutritis adiectum. Ipsum uero præcipue oportet explorare in illis, qui sunt dissoluti uel propter euacuationem aliquam sensibilem, uel propter laborem superfluum, uel propter inediam. In hisce igitur quæ antea diximus, omnibus tarde fiunt per aluum excretionem, hoc est longo post assumptionem tempore: in contrarijs uero, ueloces. Maxime autem omnium contrarium est uinum, celerrime (ut diximus) nutriens: post ipsum uero per ordinem alia, de quibus sermonem faciam, primum de uinis ipsis percurrens. Etenim aquosa ex eis, paucissimum præbent corpori alimentum. Sunt autem hæc colore quidem alba, tenuia uero substantia. Crassa autē & fulua multo quidem magis corpus alunt: sed tantum uincuntur à nigris in nutriendo plurimū, quantum superant in præstando uniuersum & uelox alimentum. Quæcunq; uero alba quidem sunt, sed crassa: minus quidem his alunt, plus autem tenuibus & albis nutriunt: sed neq; uelociter neq; uniuersim alunt. Quantum uero in hisce differunt: tantum & in excretionem. Aquosa enim celerrime per urinam excernuntur, quia celerrime tota fere anticipant resumī. Ex alijs uero omnibus, quantum aliquid uentrem subierit manifeste, proportionalem nutritionis tempori habet excretionem. Hoc idem in alijs omnibus accidit. Nam succus pituitosus non multo post assumptionem tempore uidetur nutrire, non tamen multum præbet corpori alimentum, idq; breui tempore uniuersum. Alica uero neq; paucum, neque uniuersum, sed in multo tempore multum præbet alimentum. Oportet autem ea, quæ inuicem comparantur, esse secundum substantiam similia, & non esse hoc quidem exquisite humidum, hoc uero extreme siccum. In pituitosa igitur & alica, & huiuscemodi omnibus, quæcunq; parantur ex milijs, uel fabis, uel alijs quibusdam fructibus, eodem modo se habeant, quæ comparantur, secundum substantiæ qualitatem. In carnibus autem propria quidem est uniuersim consistētia. Sed comparare ipsas oportet secundum modum, quo parantur, uel utrisq; assis, uel eodem modo elixis. Auferre autem oportet dum parantur, mordaces humores, quemadmodum in brassica ac in leguminibus, si certam uelis habere experientiam eius, quæ in ipsis alit, substantiæ. Auferuntur autem humores dicti, si, dum elixantur, ab una aqua ad aliam transferantur. Si igitur adhibita distinctione, diligentem omnium feceris inquisitionem: inuenies omnia, quæ quidem in pauco tempore nutriunt (hoc enim est uniuersim) & paruo post assumptionem tempore (hoc enim est uelociter) etiam uelocem habere excretionem, quando hominibus eodem modo affectis exhibentur (nam & hoc in talibus omnibus oportet præfinire:) quæ uero contrariam naturam habent, tarde excerni. Causam horum inuenies ex ijs, quæ ostensa sunt in commentarijs de potentijs naturalibus. In his siquidem ostendebatur uentriculus prius cibis frui, familiarem sibi succum ex illis attrahens, & suis apponens tunicis, mox, ubi hic esset saturatus, tunc ipsos emittere ad excretionem. In hoc autem tempore & hepar ostendebatur ex cibis attrahere, ubi indigeret alimento. nam, si non egeat: illo, quod prius aderat, perfrui: eadem quoq; ratione trahere rursus ex hepate totum corpus, quo tempore & ipsum indiget alimento. Vnde, in quibus totum corpus est uacuum, quispiam maxime possit experiri, qui cibi sint uniuersim & uelociter nutrientes: quibus & illud (ut diximus) inest, celeriter tendere ad excretionem, quantum ad id attinet. Verum nonnulli dixere eam, quæ fit ex toto corpore, euacuationem, ab ipso excretionem nominari, ut idem sit, quod nunc docetur, ei, quod dixit in libro de alimento, ubi inquit: Alimentum, quod difficulter alteratur, difficulter absumitur: quod facile apponitur, facile absumitur. Quod dictum uerissimū quidem est. nō tamen proprie uidetur accipi sub appellatione excretionis. Nam magis proprie dicitur de ea, quæ solum fit per uentrem: possumus quidem & ipsam intelligere de ea, quæ fit ex toto corpore. Differt enim excretionem (Græce διαχώρησις) an subductionem (Græce αποχώρησις) dicas. Subductio igitur solum de ijs dicitur, quæ per aluum deiciuntur: contingit autem excretionis uocabulum utrisq; esse commune. Carnes itaq; squillæ, & quæcunq; lentos ac crassos humores habent, in tempore faciunt ex toto corpore transpirationem. Olera uero, & pisces saxatiles, & simpliciter quæcunq; tenuem habent humorem distribuendum, celeritate quidem distributionis atq; appositionis exuperant, stabilem uero naturam non habent, sed facile difflant.

19 Acutorum morborum non omnino sunt certæ prænunciationes, aut salutis, aut mortis.

Acuti morbi, præter id, quod celeriter iudicant, statim etiā magnitudinē habent. Nā febres diarias, quas Græci ephemeræ uocant, licet cito finiantur, nō tñ acuti morbi nominantur. duplex autem est acutorum morborū natura. Vel enim ab humoribus calidis solis, qui nullū obsedere locū, sed æqualiter in omnib. animalis partib. sunt: uel loco aliquo patiente fiunt, ut in morbo laterali, pulmonis inflammatione, angina. febresq; ut plurimū in acutis morbis sunt cōtinuæ. Rari em̄ sunt ex ipsis, quibus febres non adsint, ut morbus attonitus, quē Græci apoplexiam uocant. Morbi uero longi, ob crassos, lētos ac frigidos sūt humores, q̄ non facile cōcoqui possunt, & in patiētibus partibus

A partibus impacti sunt atque agglutinati ita, ut eorum dispositiones magis præduris tumoribus, quam inflammationibus assimilentur. Pauci uero ex ipsis fiunt (per compassionē) absq; loco patiente: in quibus uenæ omnes æqualiter habent humores uel atrilarios uel pituitosos putrescentes. In his igitur omnibus uidetur Hippocrates fidere præcognitionibus, in acutis uero non omnibus. Sed aliquando falli præcognitionem confitetur. Tale est enim, quod dicit, non omnino, negatio cum sit, non omnino em̄ idem, quod non profus, significat, estq; non omnino perinde, atq; nō in omnibus: qd genus sermonis usurpare consueuerūt, quando pauca ex multis uolunt excipere, ut cum dicunt, nō omnes homines mali. Qui enim hoc dicit, ostendit paucissimos esse bonos. Ita igitur & nunc Hippocrates ostendit, inquiring non omnino certas esse in morbis acutis prænunciations, tanquam aliquando, quamuis raro, medicus aberret. istud autem fit propter subitā in iudicatione permutationem, quæ naturam humorum sequitur morbificorum, & quia nonnunquam humor noxius ex uno loco transfertur ad alterum.

²⁰ *Quibus iuuenibus adhuc aluus humecta est, ijs senescentibus exiccatur. Quibus uero iuuenibus adhuc aluus sicca est, ijs senescentibus humectatur.*

B Quòd quidem hoc ex magna parte fiat, & non semper, ostendit ipse inter sequentes hunc scribens Aphorismum: Quicumq; aluos humidus habent, si quidem iuuenes fuerint melius degūt, ijs qui siccas habent: ad senectam uero deterius: nam senescentibus magna ex parte exiccatur. Oportet aut̄ humidus et siccas aluos intelligere nō simpliciter, sed eadē uictus seruata ratione. Siquis. n. in iuuentute Alexandrinorū uictu uteretur, falsis utens cibus, & porris, zythumq; superbibens, in senectute uero nihil horum assumeret, sed lentē esitaret, & uinum austerum insuper biberet: male diceremus huius hominis deiectiones ætatis ratione permutari. Sic, & si quis in iuuentute lentib. & mespilis uesceret, uinumq; austerū potaret, in senectute aut̄ uictu uteretur Alexandrinorū, atq; ita cum uictu excretionem mutaret: non recte iudicium fecerimus. Sed, cum omnia alia, non solū, quæ ad cibos attinent, paria agentur, & deiectiones cōmutabuntur: tunc rectum fiet iudicium de ijs, quæ ab Hippocrate in Aphorismo dicuntur. Variantur autē deiectiones ætatum ratione fm̄ eas, quæ in corpore mutantur, dispositiones, ex quibus aluus siccior humidiorue fit. Quanam uero sint hæ dispositiones, unum est ex ijs, quæ queruntur: atq; adeo longū mihi futurum super hoc sermonem existimo, si proprias studuero adhibere demōstrationes, ut unus integer liber futurus sit necessarius. Sed hoc aliàs fortē à nobis fiet: nunc breuibus capita expediam, ijs utens, quæ in

C commentarijs de potentijs naturalibus, & de causis accidentium demonsttraui. Plus, quam conueniat, fit aluus humidior, quando cibus in chylum in ipsa conuersus, parcius distribuitur: Siccior rursus, cum omnis humor in ipsa contentus, ad hepar fertur. Causa uero, ob quam parcius distribuitur, est, aliquando quidem, quia plus assumimus, quam hepar indigeat: Interdum uero quoq; quia citius deicitur, quam hepar attrahat. Nam, cum cibus modum excedit, eius superfluum derelinquitur, ubi hepar tantum ad se attraxerit, quāto indigerit. Cum uero properat ad exeundum, non præuenit hepar tm̄ attrahere, quantū ipsi est necessarium. Citius aut̄ festinat ad exitū id, quod excernitur, nonnunquā ob multitudinem bilis ad aluum fluentis, quæ irritat ad expulsionem, nōnunquam uero ipsa alui potentia retentiua facta debiliori, expulsiua uero eius atq; intestinorum forti existente. Plura igitur appetimus, cū os uentriculi (in hoc enim uis appetendi præcipue consistit) frigidiorē habuerit temperaturam. Sic uero & hepar minus attrahit propter frigiditatem.

D Vim autē retentiua habet uentriculus imbecilliorē propter humiditatem, sicuti propulsiua fortiorem propter siccitatem. Senum igitur corpus cum frigidum efficiatur, tantum augeri contingit in ore uentriculi frigiditatem, ut ad inappetentiam fiat transmutatio, atque ita excrementa exiccantur inopia eorum, quæ assumuntur, ut distribuantur. Sic &, quicumq; ob multitudinem uel naturam humoris biliosi aluum humectam habent, ad cōtrarium transmutantur, cum hic humor non amplius in senectute multus generetur. Quibus uero ob uirtutis retentiua debilitatem aluus humectatur, non omnibus transmutatio aduenit, sed pro quantitate caloris adiuncti. Si enim statim ab initio frigidiorē habuerit aluus temperaturam: mox ad immodicam ueniens in senectute in frigiditate intemperie, uirtutem retentiua æque habebit imbecillē, quoniam omnis immodica intemperies operationes exoluit. Quod si exquisite calida fuerit ad longissimum usq; ætatis processum, fortem habebit operationem retentiua, ut quæ neutram habeat exquisite intemperiem, neq; eam, quæ est secundum siccitatem (siquidem erat omnino humidior natura: alio qui non habuisset debilem uirtutem retentiua) neq; secundum caliditatem. hoc enim supposebat. Liqueat igitur, quòd ferè omnibus, qui aluos habent natura humidiores, fit ad contraria senescentibus transmutatio: qui uero sicciores, ijs fient in senectute humidiores propter contrarias temperaturas. uel em̄, quia minus assumitur alimenti, quā potētia hepatis congruat, uel propter excitationem, uel quia parum bilis confluit ad aluum, uel propter potētia retentiua robur excrementa erunt sicciora. Ex his aut̄, q; parū appetant, et citius impleant, fit propter partium appetentiū caliditatem. Quòd uero cibus assumptus exuccet, contingit: uel mediocriter se habente hepate fm̄ temperaturā, uel paulo plus mediocri calidiorē. Quòd uero pauca bilis cōfluat ad aluum: hoc ex

eo accidit, quia etiam pauca generatur ob uisceris frigiditatē. Fortis autē iuuenibus inest retentiuā **E** potētia, quoniam ad sicciorē uergunt temperaturam. Non absq; ratione igitur in omnibus, quos diximus, senibus fit ad contraria transmutatio. Nam qui non appetunt ob caliditatē, in progressu ætatis plus etiam appetent, quā possit hepar euincere. Quibus autē ob innatam siccitatem uirtus retētia fortior extiterat, ijs senescentibus fiet imbecillior ob siccitatis excessum: & ea ratione excrementa humectabuntur, quoniam ciborum exitus festinat. Quibus uero propter bilis defectū tardante excretionē, ob exitus moram multum humiditatis absumitur, fieri potest, ut eadē dispositio perseueret. Fieri etiam potest, ut propter immodicam hepatis frigiditatem, ad satis magnam perueniente alimenti distributione imbecillitatem, fiant excrementa humidiora. Hæc in præsentī dicta sufficiant de causa earum, quæ fiunt in ætatibus, permutationum, quantum ad alui attinet humiditatem ac siccitatem: quæ propter breuitatem sunt futura obscura ijs, qui in nuperdictis commentationibus non sunt exercitati. Sed posthac aliquando uno integro uolumine clariorem doctrinā faciemus. nam, quod ad usum artis attinet, hoc solum scire sufficit, quod fuit ab Hippocrate dictum, etiam si causa non adijciatur.

21 *Famem, thorexism, id est uini potio, soluit.*

Vini potionem, thorexism nominare consueuit. In libro siquidē de natura hominis, & de uictus ratione in hunc modum scripsit: Liqueat enim, quod uictus singulorum non sunt causa, ut omnes subinde morbo corripiantur, iuniores & seniores, uiri, ac mulieres, similiter autem thoreffomeni, & aquæ potatores. Cum ergo aquæ potatores thoreffomeni opponat, ostendit se per thoreffomenus uinum potates intelligere. Quare & hic thorexism, uini potus ab ipso dicitur, quem dicit famem soluere: non (per Iouem) quemcūq; defectum famem nominans, (sicuti nonnulli arbitrantur) sed neq; illam, quæ cum appetitu naturali fit, sed eam, quam habent, qui hac passione laborant, uehementi & indefinenti ciborum appetentia: quam medici quidam appetentiam caninā nominant. Talem enim famem, uini potio sanat, non eam, quæ uel ex longa inedia, uel alui profluuio, uel fluxu sanguinis, aut aliqua alia facta est euacuatione. Nā, qui ex tali aliqua indigent causa, non modo non aliquam ex uini potu capiunt utilitatem, sed etiam plurimum offenduntur, quoniam & conuulsionibus & delirijs statim corripuntur, si, antequā cibos assumant, uinum potauerint. Qui uero famem quam diximus, patiuntur, ijs uini potus, non cibi multitudo, remedium est. Equidē multos ipse sanauit, qui indefinenter famescebant, uinū ipsis abundanter exhibēs ex eorum genere, quæ sufficienter calefaciunt. Neque enim acerba uina talem famem sanant, siquidem neque calefaciunt: sed, quæ colorem fuluum habent, uel rubeum absque alstringente sapore, maximo sunt illis remedio, qui canino laborant appetitu. Oportet siquidem, cum ad prandium accedunt, primū illis afferre pingua edulia, atq; (ut ita dixerim) oleagina, & alia, quæcūq; ex multo parantur oleo: maxime uero nihil austerum aut acerbum offeratur: postea unum aliquod ex uinis, quæ diximus, etiam si nondum sitierint, potandum dari præcipiemus. Statim enim fames tali uictu mitigatur, atq; ita longo tempore faciendo, cessat omnino. & hoc mihi magis uidetur in præsentī Aphorismo Hippocrates docere. Cum enim canini appetitus fieri consueuerint uel propter solam intemperaturam frigidiorē, uel propter humores acidos, quos exorbuat os uētriculi: & hæc ambo sanare possit uinum, quod diximus: nō sine ratione uini potio cessare facit caninos appetitus. Qui uero putant uehementem esuritionem, quam Græci bulimon uocant, fuisse nunc famem ab Hippocrate nominatam, non recte mihi uidentur eius sermonem accipere: Primum quia ipsum pro generali atq; uniuersali faciunt specialem, ac particularem: deinde quia mentiuntur. nam passio bulimos nominata, est casus potentiæ ex frigiditate exteriorē, qui a fame quidem inchoauit, sed non habet eam amplius adiunctam.

22 *Quicumq; morbi ex repletionē fiunt, curat euacuatio: & quicumq; ex euacuationē, repletio: & aliorum, contrarietas.*

Non, si quid factum est a repletionē, neq; ipsa non amplius existente siquid remāserit, id curat euacuatio, sed quæcūq; eo ipso, quo fiūt tēpore, curare aggredimur, euacuationē indigent. Quod quidem igitur multitudo morbum efficiat, antea dictum est: quod autem euacuatio sit eius curatio, non opus est dicere: sicuti neque de omnibus alijs causis, quæ morbos committunt, quod per contraria curentur. Neq; enim aliud quicquam quimus excogitare præter cōtrarium causis morbos efficientibus, sicuti in morbis ipsis iam factis rursus considerabimus: quemadmodum & in casibus, qui eos ex necessitate consequuntur. Sed nunc de ijs morbis, qui adhuc fiunt, sermo a nobis habetur. Liqueat igitur, quod unā cum causis ipsos facientibus destruuntur. Causarum uero facientium abolitio fit a contrarijs. Si enim ex refrigerationē morbus fiat, curatio est per calefactionem: si uero ex calefactionē, per refrigerationem. Sic, & si propter repletionem morbus cōstituitur, tunc oportet repletionem euacuare: sicuti, & si propter euacuationem, reficere protinus conuenit. Etiam si non nullis uideatur nunquam fieri ab euacuationē morbum, existimant autem (ut apparet) huiusmodi homines solam febrē esse morbum, quod si didicissent quamlibet lædentē operationes dispositionem, morbum esse, & quod a uehementibus intemperaturis operationes læduntur, haudquaquam dubitarent, an fortes euacuationes morbos efficiant. Sanguis enim cū

supra

A supra modum aut ex utero muliebri, aut ex uenis, quæ hæmorrhoides appellantur, aut ex ulcere fluxerit, tunc uel omnes, uel plurimas operationes ij, qui ita affecti sunt, offensas habent. Non nulli uero ipsorum non modo hæc patiuntur, uerumetiam aqua inter cutem corripuntur. Longe aut inedia ijs, qui calorem habent ad igneam naturam propensiolem, præter alia mala, insuper afferunt febrem. Quantum igitur ueritas ipsa atque utilitas exigebat, à nobis quamuis dictum sit, his tamen addamus aliquid propter garrulos: quales sunt recentiores quidam medici, qui de nominibus altercantes putant se de rebus ipsis habere sermonem. Hi igitur sunt, qui aiunt causarum efficientium morbos abolitionem, non esse curationem, sed præseruationem. Qui primum quidem docendi sunt, quòd de nomine litigant, deinde quòd neq; de hoc recte. Vbi enim causa non adest, quæ morbum efficiat, hic sola curatio factorum relinquitur. Vbi uero ea, quæ inest corpori causa, nondum aliquid facit, ueluti quæ plethora, id est plenitudo, uocatur, ad præseruatiuam artis attinet partem, huiuscemodi causarum destructio. Cum uero iam aliquid agit, mistum iam quodam modo est huiuscemodi opus ex præseruatione & curatione. Nam, quod facturæ erant causæ illæ, prohibitum est fieri: & hoc ad artem attinet præseruatiuam: quantum uero morbi iam factum est, propriam exigat curationem. Quapropter, cum mista sint talia ex præseruatione ac curatione, proprio caremus nomine: atq; idcirco alias alia medici utuntur appellatione, non nunquam præseruari dicentes, ne morbus, qui iam incipit generari, ad complementum perducatur: nonnunquam uero curari, quemadmodum in ijs, quos canis rabidus momorderit. Quæ enim ipsis adhibentur medicinæ, duplicem habent appellationem. Nam nonnunquam rabiei remedia dicuntur, ac si dispositionis, quæ rabiem fecerit, dicerentur. Nonnunquam uero non remedia præsentis dispositionis appellantur, sed à rabie futura præseruantia.

23 *Acuti morbi in quatuordecim diebus iudicantur.*

Acuti morbi magni sunt, & ad suum uigorem celeriter properant. Non absq; ratione igitur in pauco tempore & magnas faciunt permutationes: quòd idem est, quòd iudicari. Huiuscemodi enim permutationes quòd repente in morbo fiunt, Hippocrates crises uocat. i. iudicationes: in quibus nonnunquam subito integra sanitas restituitur, aut moritur æger: nonnunquam uero magna fit ad salutem, uel ad mortem permutatio, non tamen aut subito sanantur, aut moriuntur: ita ut quatuor sint in ipsis subitæ permutationes, quas ipse docuit in primo libro Epidemiorum, inquiens: Ad salutem, aut mortem, uel inclinatio ad melius, aut ad peius. Quòd uero sit necessarium ob morborum magnitudinem, ac casuum uehementiam, uel cito uires prosterni, adeo ut homo moriatur: uel ad noxiorum humorum excretionem excitatas, si modo quos inuaserint, exuperent, bonam sequi iudicationem: sin autem exuperentur, malam: unicuiq; manifestum est. Propterea igitur fieri non potest, ut in longum tempus iudicatio differatur in morbis acutis. Terminum igitur in hisce omnibus Hippocrates posuit duas septimanas, tanquam nullus eorum ulterius progrediat, uerum ante quartumdecim diem multi possint iudicari. Etenim undecimus, nonus, septimus, & quintus multos uisi sunt iudicasse in libris Epidemiorum. Iudicat aut & sextus nonnullos, sed non bene, sicuti in libris de iudicatorijs diebus plenius ostendimus: in quibus dignum putamus illum exercitum esse, qui ea assequi debeat, quæ Hippocrates breui sermone perstrinxit. Quæcunq; uero iudicationes sunt ueluti imperfecte, ijs finem imponit aliquis alius dies ex eorum numero, qui deinceps sequuntur, de quibus, qualenam sint, in libris Prognosticis Hippocrates docuit: & hic de ipsis aliquid in sequenti docebit Aphorismo. Est aut & harum imperfectarum iudicationum terminus quidam ulterior, ultra quæ non amplius fieri progressus potest, dies quadagesimus. Quicunq; igitur morbi intra diem quartumdecim integrè iudicantur, hos solet Hippocrates acutos simpliciter nominare. Quicunq; uero imperfecte iudicati, seruati fuerint in sequentium iudicatoriorum dierum aliquem usq; ad quadagesimum, hos non solet simpliciter acutos nominare, sed appellatione composita his omnibus uerbis, acuti, qui in quadraginta diebus iudicantur. Verum manifestius illi declarant, qui eosdem morbos, acutos *ἐκ μετὰ τῆς ἰωσέως*. i. ex decidentia uocant. De his igitur in Prognostico scribit in hunc modum: Oportet autem existimare spirandi facilitatem magnam habere uim ad salutem in omnibus acutis morbis, quicunq; febres habent adiunctas, & in quadraginta diebus iudicantur. Nunc uero in Aphorismis de acutis simpliciter, enunciatis, ait eos intra quartumdecim diem iudicari: non (per louem) hoc dicens, quòd nonnulli existimarunt, esse quatuordecim numero dies, qui in his morbis faciunt iudicationem. (Nam secundum hanc expositionem, etiam illos dies, qui iudicant morbos acutos ex decidentia nominatos, dicemus esse numero quadraginta, cum idem loquendi modus in utrisq; sit: hic quidem, cum ait, Morbos acutos in quatuordecim diebus iudicari: in Prognosticis aut, cum dicit, Quicunq; morbi cum febribus sunt, in quadraginta diebus iudicantur.) Verum hi non inuenientes, quo modo possint ostendere utrosq; sermones, & hunc qui in Aphorismis scribitur, & illum, qui in Prognostico legitur, sibi inuicem esse concordēs: hanc absurdam excogitarunt expositionem. Neq; enim quatuordecim sunt usq; ad quadagesimum dies iudicatorij, sed cum intercidentibus quidem plures, absq; illis uero pauciores, quemadmodum clare in nostra ostenditur de diebus iudicatorijs tractatione. Sed & ipsarum natura suffraga-

ra suffragatur sermoni, quo dicitur acutos morbos habere terminum iudicationis quartumdecimum diem. Nullus enim inuentus est unquam ab initio uelociter motus, hunc transgredi terminum, qui non aliquod ex quatuor iam dictis iudicijs unum acceperit: sicuti quidam leues ac parui circa primos dies existentes, quarto aut quinto die acuti fieri incipientes, ad decimumseptimum terminarunt. Alij uero sexto aut septimo die exacui incipientes, ad uigesimalimum terminarunt: adeo ut morbi continui acuties nunquam possit plures, quam quatuordecim, obtinere dies. Ex ijs uero, qui motus habent inæquales, multi extenduntur usq; ad aliquod tempus ulterius præfinitum. Dico autem inæquales habere motus, eos, qui aliquot diebus uehementiores fuere, postea sine aliqua significatione torpuerunt, deinde rursus ad aucti continuitatem acceperunt. Si quis igitur, ut dixi, faciat in ægrotantibus obseruationem: omnes inueniet, qui per duas integras septimanas uelociter mouentur, nunquam ad ulteriorem progredi terminum.

24 Septenorum quartus est index. Alterius septimane octauus principium. Est autem & undecimus contemplabilis: ipse enim, quartus est secundæ septimane. Rursus uero & decimusseptimus contemplabilis: ipse siquidem quartus est à quarto decimo, septimus uero ab undecimo.

Indices, hoc est ἐπιδήσεις, & contemplabiles, hoc est θεωρητός, solet Hippocrates nominare dies in quibus aliquod signum apparet futuræ iudicationis indicatuum, in altero aliquo iudicantium dierum, quos ipse in Prognosticis, unam quamq; septimanam in duas diuidens partes, per quaternarios digessit. Primum itaq; quaternarium septimi diei, si quis ab initio numeret, indicem esse ait: undecimum autem quartidecimi, quoniam & hic secunda septimana in duas partes diuisa index prouenit. Eadem ratione & decimusseptimus uigesimali est index ex diuisione tertiæ septimane in duas partes. illud tantum interest, quod hanc tertiã septimanam secundæ cõiungit, quamuis primam à secunda separauerit. nam eius initium diem octauum esse dixit, non tamen tertiæ quintumdecimum, quemadmodum nonnulli post ipsum existimarunt: quoniam neq; uigesimalimum primum, terminum statuit, sed principium quidem tertiæ septimane quartumdecimum, finem autem & terminum uigesimalimum. Cur autem duas primas septimanas secundum disiunctionem inuicem ordinauerit, tertiã uero secundæ secundum continuitatē, in libro de diebus iudicatorijs docuimus. In præsentia uero sufficit etiam sine causa nouisse, quod experientia comprobat. Nam ipse Hippocrates plurimos ægros secundum talem ordinem dierum iudicatoriorum in libris Epidemiorum scripsit fuisse iudicatos. Dico autem secundum talem ordinem, ut primæ tres septimæ ad uigesimalimum, sequentes tres ad quadragesimum perducantur. Sic enim & sexagesimum & octogesimum diem iudicatorios habebimus, & ipsos experientia confirmatos, quemadmodum in libris de diebus iudicatorijs ostendimus, illos, qui in libris Epidemiorum norantur iudicati secundum talē dierum ordinem, describentes. Sed, ægrotos illos quoniam longum esset hoc in loco sermone complecti: sufficit sola ex Prognosticis uerba in hunc modum se habentia subscribere: Febres iudicantur in eisdem numero diebus, in quibus etiam homines liberantur & pereunt. Nam mitissima febres, & que tutissimis signis incedunt, quarto die finiuntur, uel antea: malignissima aut, & grauissima signa præ se ferentes, quarto die interimunt, aut prius. Primus igitur earum insultus ita terminatur: Secundus uero ad septimum ducitur: Tertius ad undecimum: Quartus ad quartumdecimum: Quintus ad decimumseptimum: Sextus ad uigesimalimum. Hi igitur per quatuor ex acutis ad uigesimalimum ex adiectione finiunt. Hæc uerba ostendunt manifeste, quod tertiã septimanam per continuitatem secundæ annumerat, & quod decimamseptimam indicem facit uigesimalimam.

25 Aestiuæ quartanæ magna ex parte breues, autumnales longæ, & maxime quæ hyemem attingunt.

Non solum quartanæ breues æstate fiunt, sed & ægritudines aliæ, propterea quod humores superflui fundunt, & per totum corpus ferunt, atq; diffiant. In quibus igitur uires ualidæ sunt, noxijs humoribus euacuatis, morbi cessant. In quibus uero sunt imbecilles: dum noxijs succi euacuant, una etiam ipsæ dissoluuntur. Quare non absq; ratione nulli morbi æstate sunt longi. Hippocrates uero de solo omnium longissimo fecit mentionem, tanquam per exemplum de omnibus alijs ex isto indicat. Sicuti autem æstate & discuti humores, & uires dissolui contingit: sic hyeme cõtraria eueniunt, & humores intus tanquam in latebris remanere, & uires seruari robustas. Neq; igitur morbi soluuntur manentibus ijs, qui eos efficiunt, humoribus, neq; ægroti moriuntur uiribus interim sufficientibus.

26 Febrem conuulsioni superuenire melius est, quam febri conuulsionem.

Ipse Hippocrates in sequentibus dicit conuulsionem fieri ex repletionem, & uacuationem. Cum igitur aliquem sanum cõtigerit repente conuelli: huiuscemodi conuulsionem necessarium est ex repletionem fieri. replentur autem nerui frigidis & glutinosi humoribus ex quibus etiam nutriuntur: unde conuulsionem patiuntur. His igitur febris superueniens, solita est magna ex parte calefacere, extenuare, atq; dissoluere. Si uero ex febribus adurentibus, totum corpus exiccetur, & neruis deinde ex siccitate conuulsio accidat, maximum est malum, & penè insanabile, quoniam longum quidem tempus exigitur ad siccitatem neruorum remouendam: uehementia autem morbi tempus non expectat, sed cito uires dissoluit, & subito exitium affert.

A *His, quæ non ex ratione leuant, non oportet fidere, neq; multum formidare mala, quæ præter rationem eueniunt. Plurima enim talia stabilia non sunt, neq; multum durare & permanere consueuere.*

Sermo quidem integer de talibus omnibus in libris de Crisibus dictus est: nunc uero, quantum ad propositorum expositionem satis est, à nobis dicetur. Cum morbus inuadit uehemens, & mox subito quiescit, non modo per sudorem, aut uomitum, aut alui excretionem, aut profluuium sanguinis corpore non euacuato, sed ne uiso quidem signo coctionis: existimandum est signum infidum talem quietem esse: sicuti etiam, si quis præter rationem spiret difficulter, uel deliret, uel febricitet uehementius, uel magno rigore corripatur: nam & hæc quoq; firmitatem non habent: tantumq; abest, ut malum aliquod significant, ut non nunquam bonum iudicium haud ita multo post futurum enuncient. Quo modo autem hæc oporteat dignoscere & præcognoscere, in libris de Crisibus diximus.

28 *Febricitantium non omnino leuiter, permanere corpus, & nihil minui: uel etiam plus, quam ratio postulat, colliquescere, malum. Hoc enim morbi longitudinem, hoc uero imbecillitatem significat.*

B Hæc uerba, non omnino leuiter, distinctionis gratia apposuit Hippocrates. Si enim simpliciter dixisset, Febricitantium permanere corpus, & nihil minui, malum: sermo careret ueritate. Contingit enim in tempestate frigida cuiquam ex plenitudine ægrotanti, non collabi corpus, neq; extenuari, cum febres paruæ fuerint: sed, cum maiores fuerint, multam adesse plenitudinem significatur. Colliquescere autem plus, quam ratio ex postulat, malum: etiam si non adijciatur, non omnino leuiter. Siue enim leuiter febricitauerint, siue non, signum imbecillitatis est ea, quæ sit præter rationem extenuatio. Neq; enim putandum est uerbo, *συντρίκεσθαι*, idest colliquescere seu contabescere, in proprio significato nunc Hippocratem usum fuisse, sed magis abusum. Recte autem dixit in secunda parte aphorismi, magis, quam ratio ex postulat. & melius est hæc quoq; uerba priori parti aphorismi adaptare, ita ut totus sermo talis efficiatur: Febricitantium non omnino leuiter, permanere corpus plus, quam ratio postulat, uel etiam colliquescere magis, quam ratio ex postulat, malum: ut communiter de utroq; prædicetur, magis, quam postulat ratio. Siue enim permaneant magis, quam ratio ex postulat, siue extenuentur, malum est. Melius autem fuisset, si hoc, quod ait, magis, quam ratio ex postulat, quibus finibus scopisue iudicaretur, aperuisset: Verum, quia hic doctrinæ modus aphoristicus est, & summam consecratur breuitatem: nos exponentes uerba, secundum rationem, ad febris magnitudinem referemus, ad tempus ægritudinis, ætatem, regionem, tempus anni, & illam, quæ tunc uiget, temporis constitutionem, & præterea ad sensibiles euacuationes, uigilias, curas, inedia, & motus plures. Nam maiores febres magis & citius corpora extenuant ægrotantium, sicuti & diurnitas morbi, & ex ætatibus puerilis, atq; decrepita: sed alia ambæ ratione. In pueris enim propter caliditatem atq; humiditatem multum defluunt, atq; extenuantur corpora: in decrepita uero ætate hoc idem patiuntur propter potentiam imbecillitatem. Ex regionibus autem, & anni temporibus, ac constitutionibus, calidæ quidem ac siccæ magis euacuant, humidæ uero ac frigidæ magis astringunt, ac difflare corpora atq; extenuari non sinunt. De sensibilibus autem euacuationibus quid dicere oportet? Neminem enim ignorare arbitror, ut merito ex profluuiis sanguinis multo, atq; sudoribus plurimis, & urina superfluente, uel uomitu, uel alui excretionem, cito corpus extenuetur. Accedit autem dictis causis & inedia: uigiliæq; & curæ sufficienter extenuant, ut & plures motiones: sed hæc raro febricitantibus adsunt. nam magna ex parte iacent quiescentes. Verum aliquando contingit moueri aliquos, qui itinere coeperint febricitare, uel urgente necessitate, uel studio domum reuifendi. Sed & ex delirio quidam ægroti iugiter exurgentes, uel iacentes quidem, sed continuo partem aliquam corporis commouentes, aut etiam delira loquentes, intra paucos dies extenuantur. Hæc quidem omnia ægrotos reddunt macilentos, sicuti et contraria his corpus in maiori mole conseruant. Signum autem nullum ex his est uirium imbecillum, sed singula sunt tantummodo causæ. Nam, sicuti ex eis corpus cum ratione extenuatur, sic & uires destruantur. Absq; his autem corpus præter rationem extenuari, signum esse uirium imbecillitatis Hippocrates inquit: quæ & in ualde senibus pro causa assignantes celerrime ipsorum corpus extenuari dicebamus. Neq; mirum uideri debet in ijs, qui ita se habent, imbecillitatem quidem causam esse extenuationis, extenuationem uero esse signum imbecillitatis. Hoc. n. contingit in omnibus, quæ faciunt, & fiunt. Hæc quidem est sententia Hippocratis, semper existimantis eam, quæ est citra rationem, extenuationem signum esse imbecillitatis. Nos uero adijciamus eius sermoni & aliam dispositionem, quæ causa est in febribus extenuationis. Est autem hæc humorum quidem tenuitas, corporis uero raritas. Cum enim hæc ambo conuenerint, celerrime corpora extenuantur per eam, quæ difflatio insensibilis nominatur: Sicuti in dispositione contraria, crassitudine humorum, & corporis spissitudine neq; fit humorum euacuatio, & permanere corpus, & nihil tunc minui de ipsius mole contingit. Hanc itaq; dispositionem ostendit Hippocrates in prima parte aphorismi per ea uerba, Longitudinem morbi significat: Alteram uero contrariam prætermisit: sed nos & hanc adijcientes, iam totum sermonem integrum proferamus, quantum fieri potest, breuissime dictum: Febricitantium non omnino leuiter, permanere corpus, & nihil imminui, uel plus, quam

ratio postulat, colliquefcere, malum. Nam permanere, ex cutis spiffitudine accidit & craffitudine humorum: & propterea longitudo morbi fignificatur. Colliquefcere autem non nunquam fit ob humorum tenuitatem & cutis raritatem. contingit uero & ob folam uirium imbecillitatem.

29 *Cum morbi inchoant, fiquid mouendum uidetur, moue: cum uero confiftunt ac uigent, melius eft quiefcere.*

Cur Hippocrates hoc confulat, fequenti indicat aphorifmo. quē fiquis nuper dicto annexerit, totum fermonem talem efficiet: Cum morbi inchoant, fiquid mouendum uidetur, moue: cum uero confiftunt ac uigent, quiefcere melius eft. Nā circa principia ac fines, omnia debilia funt, circa uigores autem fortiora. Oportet autem his adijcere uerbum, fymptomata, hoc eft cafus. nā de his dictionem, omnia, attulit. Dispositio fiquidem, ex qua cafus generantur, quam & morbum nominamus, non omnino in uigoribus eft fortior: uerum in ijs, qui faluari debent, melior multo, quam in morbi principio: in quibus etiam Hippocrates nunc confultat, ut quiefcamus, in morborum initijs, fi quid uidetur, mouentes. Nam in morbis exitialibus, non modo quando funt fuo uigori uicini, fed etiam in prioribus temporibus nihil mouere oportet: recordantibus nobis, q̄ deploratos non oportet attingere, fed relinquere, & morbi finem tantummodo prænunciare. Circa initia uero illorum morborum, in quibus fperamus ægrotum conualiturum, tentandum eft maior afferre remedia: de quibus Hippocrates dixit, Siquid uidetur mouendum, moue. Sunt autem hæc, maxime quidem uenæ fectio, non nunquam uero & purgatio: quorum neutrum oportet morbo iam cōfiftente adhibere. Ut enim in libro de Crifibus manifeftauimus, coctiones morborum tunc maxime funt. Ut igitur hæc citius eueniant, melius eft in principijs euacuare, quo minorem iam factam materiam facilius natura poffit concoquere. Morbo autem cōfiftente, cum iam natura concoxit, fuperfluum eft euacuare, cum propter alia, tum quia uis animalis maxima ex parte eo tempore eft fatigata, licet quam maxime duæ alia, uitalis, ac naturalis, fortes perfiftant.

30 *Circa initia & fines, omnia imbecilliora: circa uigores uero, fortiora.*

Cafus omnes circa principia & fines ait effe imbecilliores, accessiones uidelicet februm, & uigilias, atq; dolores, & ftim: ficut ipfas difpofitiones, in quibus hæc funt, ubi morbi confiftunt, neceffe eft effe meliores in ijs, qui debent fanitati reftitui.

31 *Eius, qui ex ægritudine bene cibatur, nihil proficere corpus, malum.*

Oportebat & hunc aphorifmum, & illum, qui fequitur, adiunctum effe illis, qui fupra fcripti funt, ubi dicebat: Siquis à morbo cibum affumēs nō corroboratur. In illo igit aphorifmo, pro uerbo, *εὐσιτῆοντι*. i. bene cibatur feu bene uescitur, inquiring cibum assumere, de cafu aliquid docuit, fcilicet non corroborari. Hic uero, cibum assumere, cōmune utrifq; feruauit: cafum autem uariavit, quoddam illi fcribens proportionale. Nam huic, nō corroborari, hoc, nihil proficere corpus, fimile quodam modo eft. Illud enim potentia noftrum corpus regentis, hoc uero ipfius corporis affectio eft. Euenitq; profecto, ut corpus non bene alatur atq; proficiat, interdum quidem ex potentia, quæ ipfum nutrit, imbecillitate, non nunquam etiam ex malorum humorum abundantia.

32 *Omnes ferè, qui male fe habent circa initia, bene cibati, nec quicquam proficientes: circa finem rursus cibum non appetunt. qui uero circa initia cibum ualde non appetunt, poftea bene appetentes: i. melius euadunt.*

Hic etiam aphorifmus de ijs effe dictus uidetur, qui ex morbo conualefcunt. Non proficere enim, de his dicere confueuerunt cum alijs, tum Hippocrates ipfe. Siquis igitur bene ab initio cibatus non nutriatur: quam ob caufam hunc fubit affectum, ob eadem rursus fit maleappetens cibum. Causa uero, propter quam bene ab initio cibati nihil proficiant, eft totius corporis uitium cum partium appetentium robore. Verum processu temporis ob cibi multitudinem aucto in toto corpore uitio, ipfum etiam appetendi instrumentum male fe habebit: quare inappetentes fiet, qui prius bene appetebant, quos recte *εὐσιτῆοντας*. i. bene cibatos nominauit. Dixerat autem hoc ipfum in præcedentibus aphorifmis hoc modo: Quod fi non affumente cibum hoc fiat, fcire oportet, quod indiget euacuatione. Porro eos, qui ab initio male appetunt adeo, ut parum affumant omnino cibi, poftea uero ad contrarium tranfeunt, melius permutari inquit. Hoc uero ideo euenit, natura eo tempore, quo parū cibi affumebant, ipfam, quæ caufa erat inappetentia, difpofitionem concoquente.

33 *In quouis morbo mente conftare, & bene fe habere ad illa, quæ offeruntur, bonum: contrarium uero, malum.*

Nec, cum aliquod bonum dixerit eorum, quæ ad corpus attinent, omnino exiftimandum eft ex eo hominem reualiturum: nec, cum malum dixerit, omnino moriturum. Nam fieri potest, ut bonum fignum à maiori malo superetur: & malum à maiori bono uincatur. Tales itaq; enunciationes intelligendæ funt de eo fole, quod dicitur. Dicitur autem fignum effe bonum, quantum in fe ipfo eft, hoc aliquid: & fignum malum, quantum in fe ipfo eft, hoc aliquid. De morte autem ac uita oportet omnium fignorum uires prius bene perpendentes, ita pronunciare, quemadmodum & ipfe in Prognofiticis confultat. Sic igitur & nunc, Conftare mente, & appetitum permanere, bonum eft fignum in quouis morbo. Quædam enim non in omni morbo bona funt, ut ipfe

confueuit

A consuevit nobis significare, inquiens: Spirandi autem facilitatem putare oportet ualde magnam habere uim ad salutem in omnibus morbis acutis. Quod autem constare mente, bonum sit signū, ex isto cognosces: Quæ ad cerebrum attinent, atq; eius membranas, & spinalem medullam, necnon & septum transversum, & omnino partes neruofas, ac præsertim, quæ sunt iuxta cerebrum, sana esse omnia significantur ex mentis constantia: sicuti & quæ ad uentrem attinent & hepar & cor, ubi adest promptitudo ad cibos, qui offeruntur. Cum uero hæc omnia robusta sunt, non parua spes de ægroti salute haberi potest.

34 *In morbis minus periclitantur, quorum naturæ, aut ætati, aut habitui, aut tempori magis congruit morbus, quam quibus secundum nihil istorum congruit.*

Cum natura multis dicatur modis, accipienda nunc est in eo significato, quo multis in alijs locis usus est, & in toto libro de natura hominis, in quo eam, quæ fit ex primis elementis, temperaturam, naturam nominat: ac si ita diceret: In morbis minus periclitantur, quorum primæ corporis temperaturæ, uel ei, quæ nunc ratione ætatis, aut habitus, aut temporis adest, magis cōgruit morbus, quā quibus secundum nihil istorum congruit. Calidæ enim naturæ, & ætati, & habitui, et temporis, & anni constitutioni, & regioni, morbi calidiores sunt congruentes: frigidioribus uero frigidiores: eadem ratione & siccioribus sicciores, & humidioribus humidiores. Contrarium autem est à Diocle dictum, item in libro de septimanis, cuius auctores opinantur incitari quidem à similibus morbos, solui uero à contrarijs: quoniam & ab ipso Hippocrate scriptū est contrarijs morbis contraria esse remedia. Putant igitur febrem ardentem factam hyberno tempore, facilius posse sanari ea, quæ fit in æstate: non aduertentes, quod uehemens dispositio causa est, ut febris ardens hyeme fiat. neq; enim ab initio facta fuisset, nisi causa potentior, temporis contrarietatem superasset. Cum igitur anni tempus cohibere non potuerit causæ magnitudinem, quamuis habeat sanitatem sibi suffragantem: multo minus ipsam morbo iam facto superabit, non amplius assistente sanitatis robore. Sed & hoc est ipsa compertum experientia. Nam duarum febrium ardentium magnitudine parium, illa, quæ aduenit hyeme, est perniciosior: sicuti, quando in calidiori temporis constitutione ortum quidem habuerit, subita autem ad frigus mutatio facta fuerit, non parum iuuatur hæc febris ardens ab ambientis aeris frigiditate: cum ipsi utraque temporis constitutio bona sit, prima quidem, in qua morbus factus est, tanquam signū: altera uero, in qua solutus est, tanquam causa. Hæc igitur omnia magis attestantur, & non aduersantur sententiæ aphorismi: sicuti neq; illud: quod rauedines et grauedines in ualde senibus non coquuntur: quāuis hæc passionis senili ætati maxime congruant. Primum etenim non idem est, quod aliquid non concoquatur, & quod sit periculosum: Deinde, quod non simpliciter senes dixerit, sed cum adiectione, ualde. Omnia enim in his sunt periculosa, ob uirium imbecillitatem. Sed neq; illud, quod scribitur in primo Epidemiorum: Et maxime moriebantur, quibus natura uergebat ad phthisim: ijs, quæ dicta sunt, aduersatur. Neq; enim eam, quæ fit ex elementis, nunc dixit temperaturam, sed corporis formam: est enim, ubi & hanc, naturam nominant. Et, sicuti uerum est calidam temperaturam minus in morbis calidis periclitari: ita, qui angustum pectus habent, non solum magis incidere in phthisim, sed etiam, ubi incidere, periclitari. Non nulli quidem, qui aphorismos exposuerunt, talibus decepti suasionibus, illum congruere naturæ ægrotantis morbum dixerunt, qui sit temperatura contrarius, quasi aptior esse diceretur: multum (ut ostendimus) & à ueritate ipsa, & ab Hippocratis sententiā deuiantes.

35 *In quouis morbo partes ad umbilicum & inum uentrem attinentes, crassitudinem habere melius est: uehemens autem extenuatio & eliquatio, prauum. Sed & hoc quoq; ad inferiores purgationes, periculosum.*

D Partes omnes, quæ ad epigastrium. i. abdomen, attinent, omni uacare dispositione, quæ sit præter naturam, oportere est manifestum. Et hoc in prognostico dictū fuit, ubi his utitur uerbis: Hypochondria optimum est absq; dolore esse, & mollia, & æqualia. Sed & ex his ipsis quædam sunt tenuiora, quædam crassiora: de quibus nunc sermonem habet: quæcunq; quidem crassiora sunt, hæc meliora esse inquiens: quæcunq; uero tenuia, mala, & tanquam signa uidelicet, & tanquam causas. Signa enim sunt imbecillitatis in partibus eliquatis. Causæ uero, quod coctio bona ciborum non fiat in uentre, neq; sanguificatio in hepate. Etenim utrunq; ex his membris à crassitudine dictorum corporum concalefactum iuuatur. Tantum igitur, ubi eliquata fuere, par est, offendatur eorum operationes, quantum integris ipsis iuuabantur. Quod autem earum, quas diximus, partium tenuitas ad inferiores purgationes sit periculosa, manifestū est. Oportet enim omnia, quæ sunt infra thoracem, esse robusta, ut bene purgationibus seruiant: alioqui magna incommoda patiuntur. Cur autem de solis inferioribus purgationibus fecerit mentionem, dignum est quærere. Superiores enim, hoc est, quæ per uomitum fiunt, sunt ijs, qui ita affecti sunt, periculosa. An has quidem tanq̄ manifestas prætermisit, illarum uero cōmeminit, ut de quibus magis posset dubitari: Inum autem uentrem (Græce ἰντρον) proprie nominat & appellat regionem uentris imā, quæ umbilicum ac pudenda interiacet: ita ut in hæc tria totum abdomen diuidatur, in hypochondriū, & loca ad umbilicum attinentia, & uentrem inum.

- 36 *Qui salubritatem corporis habent, cum per medicamenta purgantur, cito exoluuntur: & qui prauo utuntur cibo.*
 Qui salubritatem corporis habent, non absq; ratione in medicationibus cito exoluuntur. Coliquantur enim, non purgantur. Qui uero uitioso utuntur alimento, ob malorum humorum sup abundantiam, facile exoluuntur in purgationibus. Siue autem illud, quod exterius assumitur, siue quod in corpore continetur, uitiosum alimentum nominet: uterq; sermo ueritatem habet, qm cibi uitiosi soleant sanguinem gignere uitiosum. Sic ergo etiam uitiosi dicuntur per relationem ad sanguinem, qui debet ex eis generari.
- 37 *Qui bene se habent corpore, difficulter ferunt medicationes.*
 Non cuiuscunq; medicamento assumptionem solet Hippocrates medicationem nominare, sed tali uocabulo in sola utitur purgatione. Verum superior aphorismus, casum unum, qui in ea fit, manifestat. Cito enim inquit exolui in purgationibus, qui corporis habet salubritatem. In hoc autem generaliori uocabulo de eisdem ostendit, inquiens hos difficulter ferre medicationem. Nam & uertigines & tormina patiuntur, & difficulter his purgatio procedit, & præterea celeriter exoluuntur. Fiunt autem hæc omnia purgatorio medicamento proprium quidem attrahere humorem appetente, uel flauam bilem uel atram, uel pituitam, uel aquosam superfluitatem: quia uero iste non adest, sanguinem colliquat ac carnes, ut ex ipsis, quod sibi proprium est, attrahat.
- 38 *Parum deterior potus & cibus, suauior autem, melioribus quidem, sed minus suauibus est preferendus.*
 Non ob id solum hoc est faciendum, ut agro gratificemur, sed etiam, quia utilius ipsi existit. Nam, quæcunq; cum uoluptate assumuntur, ista uentriculus amplexatur, & facilius concoquit: sicuti illa, quæ displicent, refugit, ut ad quæ uel nausæ, uel flatus, uel fluctuationes subsequantur: quod quidem in pluribus cibus bonos succos habentibus fit. Quando igitur cum uoluptate assumitur cibus, qui paulo deterior est, non modo nō manet deterior, sed quandoq; redditur melior.
- 39 *Senes iuuenibus magna ex parte ægrotant minus. Qui uero morbi ipsis accidunt longi, maxima ex parte comitantur ad mortem.*
 Non omnes senes minus ægrotant, quàm iuuenes, neque enim omnes maiorem habent circa uitium continentiam, qui uero non habent, magis ægrotant, ut qui iuuenibus sint debiliores. Quòd uerò plures ex morbis diuturnis ipsos ad mortem comitantur, clarum est. siquidem & uis est imbecillis, ut neq; morbos facile coquere possit: & omnes morbi diuturni, frigidi sunt: unde & magis senibus, quàm iuuenibus, accidunt. Omnes siquidem congruentibus naturæ suæ morbis facilius corripuntur.
- 40 *Raucedines & grauedines in ualde senibus coctionem non admittunt.*
 Si simul iunxerimus ambos aphorismos, utriusq; sermo talis erit: Senes iuuenibus magna ex parte ægrotant minus. Quicunq; uero morbi ipsis accidunt longi, maxima ex parte comitantur ad mortem. Raucedines igitur atque grauedines in ualde senibus coctionem non admittunt. Ita ut hic aphorismus sit ueluti exemplum quoddam antecedentis. Neque enim hi soli morbi senes comitantur ad mortem, sed nephritis, id est passio renum, podagra, morbus articularis, coxendicum dolores, & quæ laxiori intestino ac spleni frigida insunt dispositiões: & præterea crebri anhelitus (quos Græci asthmata nominant) tusses, dorsi curuatiões, recuruationes, & obliquationes, demum quæcunq; alia morborum genera ex frigidis humoribus ortum habent: quæ in quibusdam iuuenibus, nedum in senibus, difficulter coquantur.
- 41 *Qui frequenter ac fortiter absq; causa manifesta exoluuntur, derepente moriuntur.*
 Non omnes, qui exoluuntur, derepente moriuntur, sed si tres distinctiones adieceris, unam quidem primam, ut sapius hoc patiantur: secundam, ut fortiter: tertiam, ut sine causa manifesta. Nam mulier quædam longum in balneo tempus commorata, frequenter exoluebatur ob temporis diuturnitatem, & quoniam balneo magna ex parte ligna succendebantur uitiatæ: uerū non erat hoc morbi signum, cum causam haberet manifestam. Altera uero, quam uteri affectus infestabant, hoc idem patiebatur. Quidam alius, si diutius in ediam tolerasset, dum lauaretur, exoluebatur. Alteri etiam, si per horam lauaretur, idem accidebat, nisi prius aliquid panis assumpsisset. Quibus omnibus aut debile erat, aut sensum plurimum habebat os uentriculi. Quicunq; uero nulla tali de causa sapius ac fortiter exoluuntur, nō ob uirtutis uitalis imbecillitatem hoc patiuntur: sicut & ille, cui, dum exolueretur, cor fortiter palpitabat, atq; hic derepente mortuus est, non aliter, quàm illi, qui acutissimis cordis affectibus, quos syncopas uocant, arripiuntur.
- 42 *Soluere apoplexiam, fortem quidem impossibile: debilem uero, non facile.*
 In apoplexijs totum corpus repente sensu priuatur ac motu, solus restat anhelitus: qui si & ipse prohibeatur, maxima est & acutissima hæc apoplexia. Quicunq; uero respirant quidem, sed magna cum ui: fortis adest istis apoplexia. Fortis autem adest & illis, sed minus, qui neque intentum, neq; uiolentum, inæqualem tñ, atq; exordinatum ac præterea intermittentem habent anhelitū: sicuti, in quibus aliquē seruat ordinem, debilior existit: &, si omnia fiant, quæ sunt necessaria, fortasse curatur. Omnes aut apoplexiæ fiunt ut animal nō potēte defluere ad partes infra caput existentes,

Astentes, aut propter aliquam dispositionem inflammatoriam, quæ in ipso cerebro sit constituta, aut uentriculis ipsis oppletis humore pituitoso. Verum causæ magnitudinem, etiam passionis magnitudo consequitur. Magna autem ex parte curationem non admittit, propter respirationis læsionem. Ac mirari licet, quo modo omnibus alijs musculis motu carētibus in apoplexijs, illi, qui thoracem attollunt, quamuis difficulter, moueantur tñ plerunq;. Videtur autem hoc fieri propter respirationis necessitatem, quæ neruorum uim excitat ad operationem. Et ob hæc ipsam causam, magna ex parte musculi omnes, qui thoracem mouent, in apoplexijs operantur, etiam si raro prius omnes operarentur: quemadmodum in uehementibus exercitijs in quibus anhelitus plurimus est necessarius. Verum in apoplexijs non ob id, quod sit adaucta necessitas respirationis, sed quia uis est imbecillis, ideo omnes musculi thoracis simul coguntur operari: quemadmodum et alioqui in ijs, qui cum febre uires habent imbecilles, ob hanc ipsam causam omnes mouere coguntur seipsos, in summam effatu dignam, ex omnibus operationem colligentes.

43 *Qui strangulantur ac dissoluuntur, nondum uero mortui sunt, non referuntur, quibus spuma circa os fuerit.*

B Omnis spumæ generatio ex duarum substantiarum mistione conficitur, altera spiritiosa, altera humida. Fit autem earum mistio ambabus in multas partes perfractis, multisq; mutuo complexu paruuis ampullis ab ipsis effectis. Cum uero tenacem habuerit is, qui perfringitur humor, consistentiã, quo spiritum circūplectente, ampullas cōtingit generari, non facile dissolubilis, sed stabilis spuma perficitur: qualis maxime currentibus equis, uel ira percitis apris, circa os aggregatur. Ambarum uero substantiarum confractum ac mistionem facit non nunquam quidem motus uiolentus uel utriusq;, uel alterius tantum: non nunquam uero & fortis calor: nisi & hunc dixerit quispiam spumam per motum operari. Verum homini ea, quæ manifesta uidentur, consecranti tutius est dicere spumam duabus de causis generari: in mari quidem impetuosis uentis agitato, ob impulsionis uehementiam: in lebetibus autem efferuescentibus, ob caloris uim. Sic itaq; & in corporibus animalium, cum adsunt ex morbo comitiali conuulsiones, uehementia motuum solet spumam generare: in apris uero, calor: in cursibus autem equorum, utraq; causa uigorem habet. Nam, cum non continue per respirationes aer intro atq; extra feratur: saliuam in ipsis extenuatur, & aliquid etiam ex pulmone instar uaporis effertur, quod saliuam miscetur ac circūplicatur: unde factam spumam substantiam augeri contingit. Qui uero opinantur hanc spumam e uentriculo prodire, aberrant. Neq; enim fieri potest, ut subito tota inde proueniat, cum neq; eo tempore animal euomat, neq; nauseam ullam patiatur: citra quos casus quicquam efferri a uentriculo est impossibile: & multo magis fieri non potest, ut plurimus aliquis uapor efferatur, eodem modo, quo in expirationibus: cum nulla talis e uentriculo substantia efferatur, qualis e pulmone expiratur. Et sanè sanguis, qui quidem e pulmone educitur, spumofus est, similis uisceri: qui autem e uentriculo, neque huic proximus est. Sed, quæ unã cum sanguine e pulmone educitur spuma, subito simul, & cum tussi educitur. Qui uero ex tali humore paulatim uapor expiratur, non excitat tussim. Vbi autem laqueus collo circūdat, necesse est quidẽ cordi atq; pulmone, ut fuliginosam expiret superfluitatem. Hoc. n. a nobis ostensum est in libro de usu respirationis. Prohibete autem laqueo, totam uiolenter impellit, quo fit, ut pars propria humiditatis unã expellatur, eo modo, quo fit in sanguinis educationibus. Signum itaq; hoc est exitiale, quoniam pulmonis uiolentiam significat, quam patitur, dum animal suffocatur. Præcipue uero hoc fieri rationabile existit propter eam, quæ ex corde ad ipsum impellitur, caliditatem: unde & caloris efferuescentia, & motu spiritus uiolento, & uehementi pulmonis conatu ad educendum, spuma enata, signum est mortale. Non nulli tamen, quamuis raro, qui strangulantur, relati sunt, quibus spuma circa os apparuerat: & forte Hippocrates, non tanquam semper intereant, sed quod contrarium rarissime eueniat, ita pronunciauit, quemadmodum & paulo antea ostendat per alterum aphorismum, ita inquit: Quibus iuuenibus aluus humida, ijs senescentibus exiccatur. Nam eo in loco, magna ex parte, dicere prætermisit, quod tñ uerbum in sequentibus adiecit, ubi inquit: Quicunq; aluos humidus habet, si quidem iuuenes fuerint, melius degunt ijs, qui siccus habent: ad senectam uero deterius: nam senescentibus magna ex parte exiccantur.

44 *Qui natura admodum crassi sunt: citius intereunt, quam qui graciles.*

Eos, qui a prima ætate crassi sunt, & graciles inuicem comparans, de crassis pronunciat, quod cito ad mortem perueniunt, magis quam graciles. Optimum siquidem est, bene carnosum esse natum, hoc est ita commoderatum, ut neq; crassitudo adsit, neq; gracilitas. Tales enim possunt ad longam senectam peruenire. Si uero a mediocritate recedatur, melior ad gracilitatem, peior ad crassitudinem excessus est. Angustæ sunt enim horum arteriæ ac uenæ, atq; ob id paucum omnino sanguinem, & spiritum habent: adeo ut, cum ætate processerint, celeriter in ipsis uel paruam ob causam calor natiuus destruat. Graciles autem hac quidẽ ratione non periclitantur: quia uero partes principales ita affectæ sunt, ut nullum habeant munimentum, a causis exterioribus prompte offenduntur. Si qui autem naturam symmetri, id est, modicè corpulenti, pleniore postea uictu & otiosa uita crassiualeserint, etiam si carnis & adipis copia accesserit, nihilo secius tñ amplas ipsi uenas habent & arterias, ob eamq; rationem in ipsis plus inest caloris natiui.

- 45 *Quicumq; iuuenes morbo comitiali laborant, mutatione maxime etatis, & temporum, & locorum, & uictuum quoq; liberantur.* **E**
 Morbus comitialis proximus quodam modo est morbo, quem apoplexiam appellant, cū idē locus in utroq; patiatur, & idem humor in causa sit. Verum apoplexia quidē ob omnimodam carentiam illius potentia, quæ ad nervos defluit, morbus autem comitialis propter motum uitiosum generatur. Frigidus autem & crassus humor ambobus est causa: atq; idcirco iuuenum ætas calidam & siccam habens temperaturam, maximum affert auxilium ijs, qui morbo comitiali laborant: sic & locorum proportionales mutationes, dico autem proportionales, quando ad calidiorē ac sicciorē commutantur: eodem modo & uictuum. Neq; enim uictus mutatio quælibet morbum soluit comitiale, sed quæ calidiorē & sicciorē corporis habitum efficit. Cōtingit autem simpliciter etiā uitæ mutationem intelligere morbo comitiali prodesse, quoniā magna ex parte uictus deprauatus passionem generat: unde & mutatio multo ad melius perducit.
- 46 *Duobus doloribus simul non eundem locum infestantibus, uehementior alterum obscurat.*
 Siquis eundem exquisite locum intelligat, nunquam duo possunt in eodem fieri dolores: si quis uero late, possibile est. Dico autem late, circa membrum maius, ueluti circa brachium, cubitum, femur, aut tibiam. Verum hi duo dolores simul augent loci afflictionem, cum neuter lateat ægrotantem. Si uero sint in locis diuersis, alter quidem (si ita contigerit) in cubito, alter uero in tibia: tunc alterum ab altero obscurari contingit, cum uis sensibilis tota ad uehementiorem ducatur ac distrahatur. Nam & hoc nobis in mœroribus solet accidere, qui sunt & ipsi ueluti dolores quidam solius animi sine corpore. Nam & horum, qui sunt uehementiores, occultant minores, modo non eadem e re ortum habeant: alioqui & illi seipfos mutuo augent.
- 47 *Dum pus conficitur, dolores ac febres accidunt magis, quàm iam confecto.*
 Pus ex sanguine ortum habet, qui semimalam (ut quispiam dixerit) habet transmutationem. Nam mala simpliciter, cum putrefactione fit olida: sicuti, quæ simpliciter optima, est ipsa nutritio partium animalis. at, quæ pus generat, medium inter has obtinet locum, neque à solo calore extra naturam, neq; à solo secūdam naturam facta. Mistus enim quodam modo ex utrisq; est calor inflammationis. Fit autem dolor extenta simul ac calefacta præter naturam inflammata particula: Febres uero sequuntur principio concalefacto: & hæc ambo contingunt ex quadā ueluti ebullitione atq; exustione sanguinis: qui ubi ex toto exustus fuerit, residuum eius fit pus, quemadmodum in lignorum exustione cinis: atq; ideo tempore illo dolores sedantur, ac febres præsertim cū pus fuerit excretum, utpote iam consumpta materia, extinctaq; ignea caliditate. **G**
- 48 *In omni corporis motu, ubi laborare cœperit, quies statim lassitudinem aufert.*
 Verbum *πovεiv*. i. laborare, significat dolere, significat & fatigari: & in utroq; significato sermo uerus est. Siue enim membra iam doleant ex multitudine motionum, siue sint fatigata, ut uix iā agere aliquid possint, quies statim lassitudinem aufert.
- 49 *Qui consueti solitos labores ferre, etsi fuerint imbecilles & senes, non consuetis fortibus atque iuuenibus facilius ferunt.*
 Alius alij labor cōsuetus est, huic cursus uel alius aliquis motus cruribus factus, huic uero manus certa mouere lege, siue quouis alio modo operari manibus, alijs fodere terram, uel remigare, uel arare, uel simpliciter quoduis aliud agere. Differunt autē omnes isti labores, quia uel plures, uel pauciores partes operantur, & quia uel magis, uel minus laborant: hoc tamen omnibus commune existit, q; partes exercitatae fiunt robustiores, atq; idcirco labores consuetos facilius ferunt.
- 50 *Quæ ex longo tempore consueta sunt, etsi deteriora sunt, insuetis minus molestare solent. Oportet igitur ad insueta permutari.*
 Non de solis exercitationibus hic sermo est, sicuti prior, uerum de omnibus simpliciter consuetis hic aphorismus enunciat, cibus, potibus, balneis, illotionibus, uigilijs, somno, calefactione, refrigeratione, curis. Horum etenim singula minus nocent, cum fuerint consueta, ijs, quæ natura quidem minus noxia sunt, sed nunquam in consuetudinem peruenerunt. Quòd igitur ita se res habeat in exercitationibus: ad partium, quæ operantur, robur refertur, ut ante diximus: in reliquis uero, quo modo fiat, iam dicemus. Cibi ac potus naturam aduentitiam efficiunt, maxime quidem in uentriculo, cum hoc uero & in alijs partibus. Nam, etsi quam maxime uincantur, et transmutentur à corpore, ipsum tamen quodam modo pro sui natura disponunt ita, ut processu tēporis multa fiat permutatio, ac similitudo nutritorum ad nutrientia. Hoc enim ostensum est à nobis in libro de consuetudinibus: ostensum est etiam, q; unumquodque facilius à similibus alteratur. Ob hanc igitur causam, quanto similius fuerit id, quod transmutat, ei, quod transmutatur, citius alterat ipsum. Saneq; corpus ab alijs omnibus, quibus adhæret, quodā modo afficitur, ueluti in aere frigido, ac calido, densatum quidem à frigido, laxatum uero à calido: atque ideo consueta facilius perfert, ab insuetis uero molestatur. Si enim laxato corpori ob caloris adhæsum repente frigus superuenerit: & in imas eius statim partes subintrat, & maxime offendit. Causa itaq; de omnibus consuetis dicta est in libro de consuetudinibus. Quod uero experientia notum est, id iam noscimus: quod solum ab Hippocrate scriptum est, qui causam ascribendam non censuit. Nos uero ad eiusdem

A eiusdem inuentionem aliquas dedimus occasiones. Hæc igitur dicta sufficiant, quantum ad primam aphorismi partem attinet. Quod uero in fine scribitur, in quo consulit transmutari quodammodo ad non consueta, salubris gratia securitatis dictum est. Est enim omnis uniformis consuetudo, periculosa: cum omnes homines inopinatis rerum sortibus subiiciantur. Ne igitur incidentes aliquando repente in nobis insueta magnopere offendamur, satius esse inquit omnia tentare. Fit autem hoc non in hærentibus nobis semper ijs, quibus assueuimus, sed & non nunquam contraria tentantibus.

§1 *Plurimum, atq; repente euacuare, uel replere, calefacere, uel frigerare, siue quouis alio modo corpus mouere, periculosum, quonia omne nimium est naturæ inimicum: sed, quod paulatim fit, tutum est, tum aliàs, tum cum ab altero ad alterum transitus fit.*

B Causam, ob quam plurimum aut repente euacuare, uel replere, calefacere, uel refrigerare, siue quouis alio modo corpus mouere periculosum sit, ipse ostendit, inquit omne nimium esse naturæ inimicum. Nam in elementorum commoderatione natura consistit: quare non absque ratione nimium omne, ut quod destruat commoderationem, animalis consistentiam dissoluit. Paulatim uero, inquit, implere scilicet, uel euacuare, & quæcūq; alia subinde dixit, tutum est, cū aliàs, tum maxime, cum ab altero, cui assueuimus, transimus ad alterum. Nam in antecedente aphorismo consuluit & ad insueta permutari. In hisce igitur permutationibus, quod plurimū existit atq; repente, periculosum est satis: quod uero paulatim fit, tutum.

§2 *Omnia secundum rationem facienti, si non succedat secundum rationem: non est transeundum ad aliud, stante eo, quod à principio usum est.*

Non parua est opus scientiæ, non transire ab ijs, quæ recte uisa sunt, si nondum manifesta appareat utilitas ex his, quæ ita facta sunt, sequi. Quemadmodum enim gutta subiectam petram percutiente uix longo tempore sensibilis passio in lapide manifestatur: lic accidit etiam in crudis, & quæ difficulter concoqui possunt, dispositionibus: in quibus, qui recta ratione inuenerit id, quod conducit: non discedit ab illo, quod primo faciendum existimauit, etiam si nihil appareat manifestum ex illius usu subsecutum.

§3 *Quicumq; alios humiditas habent, si quidem iuuenes fuerint, melius degunt ijs, qui siccas habent, Ad senectam uero deterius degunt: nam senescentibus magna ex parte exiccantur.*

Manifestus est hic aphorismus: & quicquid de eo dicere conuenit, prius est dictum in eo aphorismo, cuius principium, Quibus iuuenibus uentres humidi sunt, ijs senescentibus exiccantur.

§4 *Magnitudo corporis, iuuentæ quidem neq; indecens, neq; illiberalis: senectæ uero inutilis & deterior paruitate.*

C Magnitudo corporis proprie quidem nominatur, quæ longitudine, latitudine, profunditate moderantiam exuperat. Interdum uero & quod longitudine sola amplius auctū est corpus, solemus magnum nominare: quamuis huic propriū nomen sit longum. Nam & aliquando, quod secundum latitudinem ac profunditatem ultra modum corpus est auctum, dicunt esse magnum: quamuis & hoc crassum proprio uocabulo nominetur. Si igitur magnitudinem corporis in proprio significato Hippocrates dixit, nihilo deterior est in senectute, quàm paruitas. Si uero uel longitudinē corporis, uel crassitudinem intellexit: hæc deteriores atq; inutiliores senescentibus sunt: uerum neque crassitudo est iuuentæ decens, neq; liberalis. In sola ergo longitudine, q; sit iuuentæ liberalis, senectæ uero inutilis, uere diceretur. Ex hac enim senescentes gibbi fiunt, & uix possunt onus perferre: quod Hippocrates inutile dixit.

GALENI IN APHORISMOS HIPPOCRATIS

COMMENTARIUS TERTIVS.

D In hoc tertio in Aphorismos Hippocratis commentario, eorum, quæ de temporibus atq; ætatibus ab Hippocrate scripta sunt, expositionem faciemus: maxime quidem, quicquid est in ipsis obscurum, declarantes: (hoc enim est proprium expositionis opus) uerūtamen singulis etiam, quæ recte dicta sunt, demonstrationem apponentes, quoniam & hoc fieri in commentarijs consuevit. Miror autem & hoc loco Lyci inconstantiam, scribentis quidem (ut ipse ait) expositiones Quinti præceptoris, nulli autem eorū, quæ de temporibus & ætatibus dicta sunt, probationem demonstratiuam apponentis, sed ad experientiam & obseruationem omnia referentis, cum tamen ipse in aliorum aphorismorum expositionibus rationalem adhibeat considerationem de ea, quæ in ipsis continetur ueritate, non sola contentus experientia. Quod uero sola experientia non sufficiat ad talem contemplationem aggregandam, id & ipse Hippocrates ostēdit, et in processu sermonis ostendetur.

Extra ord.

d Mutationes

*M*utationes temporum potissimum pariunt morbos: & in quibusdam temporibus magna mutationes, aut frigoris, aut caloris: & alia pro ratione, eodem modo.

Mutationes temporum non nulli existimant dici, quibus inuicem commutatur, quasi successiones diceret. Nam hyeme ad uer transeunte, fit dictorum morborum generatio, de quibus ipse deinceps loquetur. Vere enim furores, atra biles, & morbi comitiales. Vere rursus in aestatem desinente, quod est initio aestatis, febres continuæ (inquit) & tertianæ, & ardentes, & quæ subinde connumerauit. Et de autumno atque hyeme similiter scripsit, ut inquit illi, qui pro eodem accipiunt mutationes & successiones. Sed uerbum, potissimum, quod aphorismo adiectum est, hanc expositionem non admittit. Nam in temporum adinuicem commutatione sicut quidam morbi generantur, eodem modo etiam soluantur. et hoc ipse etiam Hippocrates dixit. Quare nihilo magis successiones temporum pariunt morbos, quam soluant. Quo modo igitur non sat fuit ipsi dicere, Mutationes temporum pariunt morbos, sed &, potissimum, addidit? Melius itaque fuerit ob hanc adiectionem permutationes temporum intelligere eas, quæ fiunt secundum illorum temperaturas, alterationes. Hæ siquidem sunt, quæ potissimum generant morbos, quando multæ, alia post aliam, fiunt alterationes: quemadmodum in Epidemijs scripsit, & nunc etiam paulo post dicit. At uero unius temporis alteratio sola efficit quidam morbos aliquos, non tamen potissimum. Quando igitur fiunt morbi potissimum ex unius temporis alteratione? Quando contigerit magnam esse alterationem. & ob hanc causam ipse inquit: Et in quibusdam temporibus magna mutationes, uel caloris, uel frigoris, uel alicuius alterius, ut humiditatis, aut siccitatis, uentorum, aut horum defectus. Hæc igitur expositio recta est in ista scriptura. Inuenitur tamen & alia scriptura, quæ ita se habet: Mutationes temporum pariunt morbos maximos: potissimum autem & in quibusdam temporibus magna mutationes. Quæ scriptura nullam habet obscuritatem, ijs præsertim, qui ea audierunt, quæ à me statim antea dicta fuerunt. Sunt uero & aliæ scripturæ huius dictionis, quas intelliges, atque probabis, ab ijs, quæ diximus excitatus.

2 Naturarum, hæc quidem ad aestatem, hæc uero ad hyemem, bene malèue se habent.

Naturas hoc in loco dixit Hippocrates secundum principalissimum & proprium significatum, quod secundum ipsam maxime substantiam naturæ est. Dicebamus autem in præcedentibus ipsam esse temperaturam quatuor elementorum, humidam, siccam, calidam, & frigidam. ostensaque à nobis est in libris de temperaturis: Vna quidem temperatura bene temperata atque optima: male autem temperata atque uitiosa, octo numero, quatuor quidem qualitate una excedente, calida, frigida, sicca, & humida: quatuor uero duabus, calida & sicca, calida & humida, frigida & humida, frigida & sicca. Ad aestatem itaque frigida & humida naturæ optime afficiuntur: ad hyemem uero calida & sicca: sicuti & male afficiuntur calida & sicca ad aestatem, frigida & humida ad hyemem. Perfectissime igitur hæc naturæ, ad dicta tempora optime ac pessime afficiuntur: mediocriter autem, quæ aliquo modo à temporibus uel iuuantur uel offenduntur, sicuti humida & calida, aestate, & hyeme: quoniam aestate quidem, quatenus humida est, melius afficitur: hyeme uero, contra, quatenus calida.

3 Morbi quoque alij ad alia, bene, uel male se habent, & quedam ætates ad tempora, & loca, & uictus genera.

Inordinato quodam interpretandi genere mihi uidetur usus Hippocrates in hoc aphorismo. Nam melius utique ita dixisset: Morbi & ætates, alij ad alia tempora, & loca, & uictus genera bene malèue se habent. Morbi igitur bene se habent ad tempora, ut ad generationem quidem, similes: ut ad solutionem uero, contrarij. Nos enim de hoc ipso determinauimus in expositione illius aphorismi, cuius initium est, In morbis minus periclitantur. Ætates autem, quemadmodum & naturæ, frigida quidem ad calida, calida uero ad frigida: Senum quidem, ad aestatem: iuuenum uero, ad hyemem. Eadem ratione & ad loca non morbi tantum, sed etiam ætates afficiuntur. Nam morbi calidi, in locis calidioribus magis generantur, & minus sunt periculosi: magisque sanæ sunt in frigidis regionibus ætates calidiores, & in alijs proportionaliter. Sic uero & ad uictus genera, alij ad alia bene malèue se habent morbi, & ætates: Nam calidiores ad frigidiora, frigidiores uero ad calidiora, & sicciores quidem ad humidiora, humidiores uero ad sicciora bene se habent. Et, ut simpliciter dixerim, contrarij quidem ad contraria bene, similes autem ad similia male: præterquam si ætas temperata, & uictui & regioni, & loco temperato comparetur, hoc enim solo modo similes à similibus bene afficientur. Quæ uero plus à temperie recesserunt ætates, ijs secundum temperaturam contraria loca & tempora & uictus genera conferunt magis. Cum uero omnes morbi à temperie & modo recedant: generatio quidem à similibus locis atque temporibus, solutio uero à contrarijs fit.

4 In temporibus, quando eadem die modo calor, modo frigus fit, autumnales morbos expectare oportet.

Cum ratione fit hoc. Neque enim appellationes temporum, causæ morborum sunt, sed temperatura. Cum igitur ipsæ conuariant, necesse est & morbos conuariari.

A Austri auditum hebetantes, caliginosi, caput grauantes, pigri, dissoluentes. Quando huiuscemodi tempestas præualuerit, talia in morbis patiuntur. At, si aquilonia fuerit, tusses, fauces, alui duræ, difficultates urinæ, horrores, costarum dolores, & pectoris. Quando hæc tempestas præualuerit, talia in morbis expectare oportet.

Id quidem, quod fit, declarauit, inquiens: Austri auditum hebetantes, caliginosi, caput grauantes, pigri, dissoluentes. Causam autem huius declarauit scribens. Vbi hæc tempestas præualuerit, talia in morbis patiuntur. Semper enim oportet medicum distinguere & separare id, quod à causa extrinseca contingit, ab eo, quod morborum ratione fit: ut præcognitiones faciat diligentiores. Causam uero, ob quam austri reddant auditum grauiorem, & uisum caliginosum, non est difficile ex eius tēperatura cognoscere, quæ calida & humida est natura. Omnia etenim talia sunt apta replere caput. Ob hoc igitur & sensuum instrumenta plurima implent humiditate, & capitis grauitatem efficiunt. Principio autem neruorum humectato necesse est & circa uoluntarios motus pigritiam euenire, & ueluti in seipso dissolutum hominem apparere. Contra uero in aquiloniis (ut ipse inquiet inferius) corpora redduntur fiuntque robustiora, uegetiora, ad motus promptiora, & melius audientia. Nunc uero hæc non opposuit istis, quæ ex austro circa corpus contingunt, quoniam in hoc aphorismo de læsione tantummodo, quæ ex utroque accidit uento, tractare proposuerat: ut hæc cognoscentes, ab illis separemus, quæ ex morborum natura contingunt. In aquiloniis igitur (ut inquit) fiunt tusses, propter uidelicet instrumentorum respirationi obseruentium interperiem, et propter faucium asperitatem, de qua nobis insinuauit adiungens uerbum illud, fauces, ut subintelligeremus, patiuntur. Nam solet interdum hoc modo loqui. Paulopost igitur inquiet: Autumno & multi æstiuorum, & febres quartanæ, & erraticæ, & lienes. Licet autem & simul duo coniungentes legere, fauces, alui duræ, ut non nulli expositores legendum existimarunt. Nam fauces in aquiloniis constitutionibus apparent duræ, quoniam exiccantur, ac refrigerantur: & ueter inferior dura excernit, & propter temporis constitutionis temperaturam, quæ uergit ad siccitatem, toto corpore exiccato, & magis ipso ad seipsum trahente eas, quæ fiunt ex cibis humiditates. Sed & alia ratione, quoniam, cum longiori tempore maneant, & non excernantur, omnia exiccantur. Urinæ etiam accidunt difficultates, uesica flatu aquilonis ob frigiditatem offensa. est enim exanguis: & propterea ex causis frigidis plus, quam aliæ partes, ipsa est offensionis parata. Eadem aquilonis frigiditas etiam thoracis dolores efficit, ultra communem ad alias partes læsionem, illam quoque, quæ fit ex respiratione, assumptis, quæ non pari modo pulmonem attingit & cor, ob sui caloris multitudinem. Homines uero horridos fieri in aquiloniis constitutionibus, clarum est, cōsentaneæ uidelicet aeris ambientis temperaturæ.

C Quando æstas fit ueri similis, sudores in febribus multos expectare oportet.

Quemadmodum paulo antea dicebat: Quando die eadem aliquando frigus, aliquando calor accidit, morbos autumnales expectare oportet. Sic nunc rursus: Quando æstas fit ueri similis, hoc est temperaturam habet comoderatam, expectare (inquit) oportet multos sudores in febribus, & hoc non sine ratione. Neque enim sine aeris ambientis calore multi sudores fieri possunt, neque absque hoc, quod aliqua redundans humiditas in corpore contineatur. Horum uero alterum adest in æstate, alterum in hyeme, in autumno autem neutrum, in uere utrunque. Rationabiliter igitur æstas, quæ sit arida satis, assumit atque resoluit humiditatem: similis autem ueri, ob caliditatem quidem attrahit ad cutim: ob humiditatem uero non potest per modum uaporis resolueri. Tota igitur humiditas in morborum iudicijs, dum affatim excernitur, sudores multos facit.

D In siccitatibus febres acutæ fiunt: & si annus magna ex parte talis fuerit: qualem fecerit constitutionem, tales magna ex parte morbos oportet expectare.

Non multas ait febres in siccitatibus fieri, sed acutas, quoniam paulopost inquiet: Constitutio- num anni, quod in totum dixerim, sicca tempora, pluuiosis sunt salubria magis, & minus mortifera. quibus deinceps adiungens rursus inquiet: Morbi in pluuiosis temporibus magna ex parte fiunt febres longæ: non absque ratione. Nam aeris ambientis humiditas pituitosos aceruat humores, & non paucas generat aquosas superfluitates: siccitas uero pauciores quidem humores efficit, sed qualitate biliosiores: & ob hanc causam febres numero quidem sunt pauciores istis, quæ fiunt in temporibus pluuiosis, sed acutiores. Quæ uero deinceps in aphorismo dicuntur, manifesta sunt.

E In constantibus temporibus, cum tempestiue tempestiua redduntur: morbi constantes, & boni iudicij fiunt: in inconstantibus autem, inconstantes, & mali iudicij.

Constantia tempora nominat, quæ ordinatim suam recipiunt temperaturam. Quæ uero constantem appellet annum, tibi licet discere ab ipso in libro de aqua, aere, locis, & regionibus, ita dicente: Si quidem pro ratione facta fuerint signa huiuscemodi in ortibus & occasibus syderum, & in autumno si aquæ descendunt, & hyems mediocritatem seruauerit, neque ualde serena, neque frigore excedens, & uere aquæ euenierint tempestiua, & æstate: sic par est annum fore saluberrimum. Postquam igitur, qualem uelit esse constantem annum, didicisti: facile est etiam inconstantem intel-

ligere. Omnia enim quæ aliqua ex parte non seruant anni constantis ductum, ea nunc Hippocrates inconstantia uocat: & eos, qui in ipsis accidunt morbi, similiter appellat. Ait autem ipsos, difficulter, hoc est male, iudicari. Vel enim cum casibus periculosis iudicia in his morbis eueniunt, uel statim sunt perniciosi, uel omnino faciunt recidiuam.

9 *Autumno morbi acutissimi, atq; exitiales, maxima ex parte. Ver autem saluberrimum, & minime exitiale.*

Cum tempora conuenientem seruant totam temperaturam, inter ipsa uer quidem erit saluberrimum. Morbos autem acutissimos, atq; morbiferos, aliorum temporum comparatione autumnus afferet, quoniam uer quidem bonam temperaturam habet. Autumno uero hoc in primis inest, qd eadem die aliquando calorem, aliquando frigus continet. Deinde, qd æstiuo succedat tempori, in quo multis quidem humores affati fuerunt, quibusdam uero & uires debilitatę. Non solum uero hac ratione autumnus malus est, sed etiam quia primum quidem humores mouebantur ad cutem, atq; difflabant: autumno uero ab aeris ambientis frigiditate, retruduntur, atque ad interiora impelluntur. Hęc itaq; sunt omnibus hominibus communia: ijs uero, qui malo uictu utuntur, hoc amplius accedit, qd æstiuo tempore fructibus abundanter repleti, malorum humorum multitudinem generarunt.

10 *Autumnus tabidis malus.*

Damnauit quidem & aliter autumnum in antecedente aphorismo: nunc autem præcipue nocentę tabidis rursus uituperat: Vtrum uero solum illos nominet tabidos, quibus pulmo est exulceratus, an omnes quomodocunq; colliquescentes, non possumus coniectari. Liqueat autem utriusq; autumnum esse malum, cum sit siccus simul ac frigidus, & inæqualis.

11 *De temporibus, si quidē hyems sicca & aquilonia fuerit, uer autem pluuiosum & australe, necesse est æstate febres acutas fieri, & lippitudines (Græci ophthalmias uocāt) & intestinorum difficultates, præcipue uero mulieribus, et uiris, qui natura sunt humidiores.*

De alteratione, quæ in temporibus fit, hic docet, ab hyeme quidem sicca & aquilonia initium sumens, uere autem pluuioso & austrino. Paruæ igitur quamuis sint tales mutationes, præter naturam tamen sunt: quapropter & in æstate sequi ait hos morbos, febres acutas, & lippitudines & intestinorum difficultates. Causam uero, ob quam superabundant in tali cōstitutione huiusce modi morbi, ipse explicauit in libro de aquis, locis, & aere. Verba autem eius se habent in hunc modum: Si hyems quidē sicca & aquilonia fuerit, uer autē pluuiosum & australe, necesse est æstatem febribus abundare, lippitudinesq; & difficultates intestinorum aduenire. Quando n. æstate *ἄνιστος*, id est suffocatio seu æstus, repente superuenerit, & terra madida pluuijs uernalibus & ab austro fuerit, necesse est æstum duplicari, & a terra madida atq; calente, & a sole comburente, nondum constantibus hominum uentribus, neq; exiccato cerebro. Neq; enim possibile est tali uere existente, non humectari ac putrescere corpus ac carnem: unde febres accidunt acutissima tū reliquis omnibus, tū præcipue pituitosis. Difficultates uero intestinorum mulieribus & uiris humidioribus cōuenit fieri. Hęc Hippocrates in libro de aquis, locis, et aere dixit. Nos uero latius eius sermonem explanabimus: et primo quidem ob quam causam neq; in hyeme, neq; in uere per talē constitutionem dixerit uulgari morbos. Cum tamen in secundo Epidemiorum, in ipso tempore uitiato dicat apud Cranonem factos esse carbones. Verba autē eius hæc sunt: Carbones in Cranone æstiuo. pluebat in æstibus aqua ruente per totum. fiebant autem austro magis. Manifesta igitur est ex ijs, quæ dixit, causa quoq; ob quam apud Cranonem facti sint æstate carbones. Neq; enim paulatim mutauit temperaturam naturalem, sed ad talem peruenit constitutionem, in qua facile putrēt, quæcunq; naturam habent, ut putreant. Habiles enim sunt humiditates, quæ modum excesserint, ad putredinem faciendam. Nā (ut ipse inquit) morbi in temporibus pluuiosis fiunt magna ex parte febres longæ, & alui fluxus, atq; putredines: adhuc autē magis, q̄ humiditates, putredinem calores faciunt. In unum itaq; conuenientibus adeo fortibus atq; immoderatis dispositionibus, ueluti in Cranone, secundum tempus corpus non expectat, uerum anticipat in priore plurimum offendi. Per hyemē uero siccam & aquiloniam, corpora quidem tali modo afficerentur, quali ipse dixit per hæc uerba: Si uero aquilonia fuerit: tusses, fauces, alui durę, urinę difficultates, horrores, dolores laterum, pectorum: non tñ effatu dignus morbus cōtrahetur. nam & alioqui sicciore constitutiones sunt salubriores. Ex toto enim ait siccitates pluuiosis temporibus esse salubriores, & minus mortiferas. Hyems uero aquilonia ac sicca nocebit quidem rectis stantibus hominibus ad tusses, & alui suppressionem, & difficultatem urinae, atq; dolores locorum ad thoracem attinentium: non tamen febres, uel difficultates intestinorum, aut tale quiddam operabitur. Cur igitur non etiam in uere pluuioso atq; australi morbi uulgantur? Quoniam antecessit hyems frigida sufficienter ac sicca. Ipse uero dixerat non simpliciter præsentēs constitutiones fore considerandas, sed ex qualibus, ad quales fiant permutationes. Præexiccatur itaq; corpus per hyemē siccam atq; aquiloniam existentem, non modo nihil ex uernis pluuijs patietur, sed potius aliqua ex parte iuuabitur ad naturalem rediens mediocritatem. Si uero totum uer humidum fuerit, ad contrariam ducetur corpus constitutionem, illi, quæ prius inerat, id est sicca, transcendens illam, quæ medium

A medium tenet, mediocritatem. Quare æstas subsequens, paratum excipiet offensioni, cum terra adhuc humecta sit: atque ob hanc causam suffocationem efficiat, utpote Etelsis nondum spirantibus. Nam postea flare incipiunt post Canem etiam. Quare totum tempus medium habebit febres acutas, propter caliditatem & humiditatem humoribus in corpore putrescentibus, nec non lippitudines, & difficultates intestinorum, pro aptitudine partium, quæ offensionem recipere natura aptæ sunt. Aliæ. n. alijs magis, aliæ minus passibiles sunt, secundum corporum temperaturas. Nam lippitudines ferè omnes infestant repleto capite, quibusdam exceptis, quibus oculi præualidi sunt: Difficultates uero intestinorum, sicut ipse dixit, eos, qui naturas humiditas habent, & mulieres: hæc siquidem uiris sunt humidiores. Si igitur totam constitutionem, tanquam nostra putrefacientem corpora, damnamus: liquet, quod putredo magis humidis adueniet corporibus. Ipsum siquidem humidum, quod in nostris putret corporibus, quadam ueluti materia est à ui caloris patiens. Humiditas uero ambientis aeris, quatenus exiccari non sinit humorum in corpore superabundantiâ, eatenus adiuuat uim putrefacientem. Nihil itaque mirum, si in talibus constitutionibus plus offenduntur naturæ humidiores: & propterea ait febres pituitosis magis aduenire. hi siquidem necessario sunt humidiores. Manente igitur putredine in corpore, febres fiunt: si uero per uentrem euacuetur, difficultates intestinorum. Et hæc per totam æstatem contingent, nisi fiat circa Canis ortum permutatio, de qua ipse in libro de aquis, locis, & aere transegit post uerba paulo antea scripta, post illa uidelicet. Difficultates autem intestinorum par est fieri mulieribus, & uiris humidioribus. Nam sermonem continuans, scribit in hunc modum: Et, si quidem superuenerit circa Canis ortum aqua et hyberna tempestas, et Etelsis perflauerint, spes est quietis, et quod autumnus salubris erit: alioqui periculum est, ne pueri moriantur & mulieres, minime uero seniores: & ne, qui euaserint, in quartanam finiant, & ipsa quartana in aquam inter cutem terminetur. Verum de his, quæ adiecit in libris de aqua, aere, & locis, cum librum illum exponemus, diligentius considerabimus. De his uero, quæ in præsentis aphorismo proponuntur, sufficienter est dictum, excepta una dictione, ex necessitate, quam non solum apposuit in aphorismis, sed etiam in libro de aquis, locis, & aere, ostendens per eam, quod rei natura persuasus, non aliqua obseruatione ductus ista notauerit. Quoties igitur uerisimile sit ipsum uidisse talem constitutionem, uel quot in locis, nunquid bis, uel ter, uel quater: At neque, si sapius inquis, adhuc possumus dicere, quod ita semper erit: sicuti neque, si ex medicina aliqua uideris purgatos sex, uel septem homines, dicere certe poteris, quod omnes posthac homines ex necessitate purgabuntur. Quare pro manifesto relinquitur, quod rei naturam Hippocrates sequens, & non aliquam obseruationem, ita scriptitauerit: Necessesse est æstate febres acutas, & lippitudines & difficultates intestinorum fieri.

C Si uero hyems australis & pluuiosa fuerit, uer autem siccum & aquilonium: mulieres quibus partus ad uer inest, ex quacunque occasione abortiunt: quæ uero parient, imbecilles & morbosos infantes pariunt: quare uel statim intereunt, uel tenues & ualitudinarii uiuunt. Cæteris uero mortalibus difficultates intestinorum, & lippitudines siccæ fiunt, senioribus autem distillationes, quæ cito interiment.

D Contrario modo se habet temperatura duorum temporum, quæ in priore aphorismo dicta sunt, ad temperaturam illorum temporum, quæ in isto dicuntur. Qualis enim erat hyems prius in illo, tale nunc est uer: Quale autem erat in illo uer, talis nunc est hyems. Quod igitur non erat in illis necessarium in uere morbos uulgari uehementes, sufficienter dictum est. Nunc autem, quod hyeme humida quidem ac calida existente, uere autem frigido & sicco, necessarium sit in ipso uere homines ægrotare, monstrandum est. Mulieres itaque, quibus partus ad uer est, ex quacunque abortiunt occasione. Corpora siquidem humida ac mollia & laxa ab hyeme serena, facta, ad intimas sui partes aeris ambientis frigiditatem facile admittunt ita, ut infantes, qui longo tempore calidam sunt assueti, uehementer à frigore percussi, non absque causa hi quidem prius in utero, hi uero mox in partu moriantur. Qui uero uiui in lucem eduntur, non ferentes subitam ad contrarium mutationem, uel breui post tempore moriuntur, uel exiles atque insalubres effecti, uix in uita perdurant. Alijs uero, ceu pituitosis, ac mulieribus, difficultates intestinorum ait accidere ex pituita à capite ad uentrem defluente. Hunc enim humorem par est in dicta constitutione plurimum generari, per hyemem quidem capite repleto, circa ueris autem initia subito refrigerato: nam cerebrum sua natura generandis pituitosis superfluitatibus aptum est, cum refrigeratum, alimentum conuincere non potest. Inest autem & hoc pituitæ generationi, ut, quæ à forti fit frigiditate, acida euadat, quæ uero à caliditate replente caput, salsa: sicuti sanè, & quæ à pauca fit frigiditate, uel paucam dulcedinem, uel nullam manifestam qualitatem habeat. Ea igitur, quæ fit in præsentis constitutione pituita: propter eam, quæ fuit in hyeme, caliditatem, salsa erit: & hac ratione maxime difficultatem intestinorum generabit, quando longiori tempore mordens atque abradens, intestinum offender. Nam propter lentorem inter exeundum intestinis adhærere & immorans, semperque ipsa propter qualitatem detergens, facit intestinorum difficultatem. Iis autem, qui natura calidi sunt ac biliosi, inquit ipse Hippocrates, lippitudines siccas accidere. sic autem uocat eas, quæ sunt sine fluxu. Par autem est calidis ac siccis naturis in sicca ac frigida constitutione, quæ calidam atque hu-

midam excipit, tales lippitudines fieri. Caput enim prius repletum est in calida atque humida cōstitutione: frigus autem superueniens, ueluti manus quædam extrinseca, comprehendens ac pre-mens cerebrum, ueluti spongiam quandam, exprimit illam, quæ in ipso continetur, humiditatē. Hæc uero delata ab uno loco ad alium, ex ijs, qui faciles sunt ad patiendum, multos generat morbos: atque ita in ijs, qui oculos habent natura imbecilles, lippitudines accidunt. Nihil uero ex ipsis fluet extra, propter aeris ambientis frigiditatem densantis superficiem exteriorem. Quod uero Hippocrates ipse omnia, quæ diximus, ad causas referat antedictas, manifestum est ex ijs, quæ scripsit in libro de aqua, locis, & aere, in hæc uerba: Pituitosis itaque par est difficultates intestinum aduenire, & mulieribus, pituita à cerebro defluente, propter naturæ humiditatē: biliosis autem siccas lippitudines ob carnis caliditatem ac siccitatem. Quod uero scribitur circa finē aphorismi, Senioribus uero destillationes, quæ subito interimant, ipse in libro de aqua, locis, & aere, per hæc uerba scripsit: Valde autem senibus destillationes propter raritatem & uenarum colligationē, ita ut repente intereant: quosdam uero contingit dextra sinistraue parte resolutos fieri. Per hæc uerba uidetur Hippocrates, non quas cōmuni uocabulo destillationes (hoc est κατάρροιας) consueuimus nominare, quæ scilicet ex capite feruntur ad pulmonem per asperam arteriā, sed omnes, quæ feruntur fluxiones per uenas à capite ad partes inferiores, quare & cito interimētes, bene uidetur adiectum, quoniam hæ uelocem crism faciunt, cū aliæ diutius perdurent. Quosdam uero expositores per destillationes intelligentes illas, quæ à capite ad pulmonem fiunt per fauces & arterias, cum negatione, non, hunc scribunt sermonem, hoc modo, Non cito interimētes, Et recte quidem. Neque enim frigida fluxiones in ipsis concoquuntur, ob ætatem. In quibusdam uero exemplaribus scriptum est, Cito interimētes, quoniā & in libro de aqua, locis, & aere ipse inquit: Ita ut repente intereant.

13 Si uero æstas sicca fuerit & aquilonia, autumnus uero pluuiosus & australis: dolores capitis ad hyemem fiunt, & tusses, rauedines, atque grauedines: quibusdam autem & tabes.

Eandem temperaturam nunc attribuit æstati & autumnus, quam paulo antea pronunciauerat de uere atque hyeme, cum ita dicebat: Si hyems sicca & aquilonia fuerit, uer autem pluuiosum & australe. Verum ibi quidem in hac constitutione æstate dixit febres acutas, lippitudines, & difficultates intestinorum fieri: nunc uero in hyeme dolores capitis, tusses, rauedines, atque grauedines. Non adiecit autem uel ibi æstiuam constitutionem, uel hic hybernā: ut qui utrunque tempus suam seruare temperaturam supposuerit. Nam si & in his alia aduenerit aeris ambientis intemperies, erit & in prædictis morbis propter illam aliqua alia propria intemperies. Verum in illa quidem constitutione, qua dixit hyemem fieri siccam & aquiloniam, uer autem pluuiosum & australe: ipse subiecit causas, ob quas tales morbi æstate fiunt, in libro de aere, locis, & aquis. de præsentis uero constitutione nihil dixit in illo. Nam post duas antea scriptas constitutiones, alteram quidem, in qua hyemem aquiloniam & siccam uult fieri, uer autem pluuiosum & australe: alteram uero, in qua contrarium, pluuiosam & australem hyemem, uer autem siccam & aquiloniam: hanc, quæ post ipsas tertia fuerat, de qua præsens est sermo, non etiam adiecit, sed eius loco alteram talem: Si uero æstas pluuiosa fuerit & australis, & autumnus similiter: necesse est hyemem fore insalubrem: Deinde per ordinem quasdam alias, quarum nulla eodem modo, quo ista nunc proposita, se habet. Sed de illis quidem, cum ad earum expositionem peruenerimus, sermonem faciemus. Nunc uero de ea, quæ ab ipso dicitur in aphorismis, agamus, idem nostro sermoni initium facientes, quod etiam paulo ante diximus. Par etenim est seruare ipsam hyemem similem ei, quæ est naturalis, hoc est frigidam atque humidam, quantum hæc duæ qualitates conueniunt temperatæ regionis habitationibus, de quibus & ipse loquitur & nos paulo post nominatim mentionem faciemus. Seruante itaque hyeme suum temperamentum, nulla fortior in ipsa ægritudo consistet, sed tantum capitis dolores, tusses, rauedines, atque grauedines, quæ sunt repleti capitis accidentia. Si igitur, ut prius diximus, in utroque tempore, æstiuo scilicet atque autumnali, fieri pluias australes contigerit, forte & in ipsa æstate, sin minus, saltem in ipso autumnus uulgabuntur morbi proprii constitutionis humidæ & australis. Nunc uero, cum æstatem siccam & aquiloniam præcessisse supposuerit, autumnus autem humidus & austrinus: par est non solum quosdam non incipere statim ægrotare, uerum & immodicæ per æstatem siccitatis habere remedium non mediocre, eam, quæ facta est in autumnus, humidam constitutionem. Quia uero totus autumnus talis est subsequutus: necesse erit ijs, qui naturam habent humidiorē, plus, quam deceat, repleto capite, nuper dictos casus hyeme aduenire: quibusdam autem eorum & phthisin id est tabem, qui scilicet ad hunc affectum apti natura sunt. Sunt autem apti natura & qui angusto sunt pectore, & quibus à capite ad pulmonem fluxio defertur. Hi igitur tabidi fient. Alijs uero nullus quidem fortior morbus adueniet, sed tusses atque rauedines, & quicumque alij huiusmodi casus fient, tempore hyberno capita suscipiente austrinis pluijs antea repleta, atque ita in quibusdam quidem hoc solum efficiente, quod superfluitas in capite permanens sit ipsi doloris causa. Nullam siquidem plenitudinē ulla in parte corporis hyems dissoluit.

A dissoluit. In quibusdam uero coacto amplius & uelut compresso capite expressa materia inutilis, ad loca capiti subiecta descendit: hoc itaque ueluti purgatio quaedam capitis est & euacuatio. In quibus uero multa materia grauatū caput antea laborauit, nec potuit hybernum frigus tolerare propter maiorē intemperiem refrigeratum, maiorum est fluxionum subiectis sibi partibus causa.

14 Si uero aquilonius & siccus, ijs, qui naturam habent humidiores, & mulieribus confret: reliquis autem lippitudines sicca accidunt, & acuta febres, & longa, nonnullis uero & melancholia.

Hic sermo nunc dictus liquet, quod nō est integer Aphorismus, sed pars secunda unius Aphorismi, cuius priorem partem nuper destitimus explanare. Nam manente cōmuni ea, quae est, aëstatis dispositione utriusque sermonibus: prior quidem pluuium & australem ab ipsa supponit autumnum, secundus uero, qui instat, siccum & aquilonium. Quod uero nihil differt, siue siccum, siue squallentem, siue in aquosum dixerimus, unicuique est manifestum. Ambobus ergo temporibus squallidis & siccis effectis, humidæ quidem naturæ non modo nihil offenduntur ex tali constitutione, sed potius aliquam sentient utilitatem. Causam uero ipse dixit in libro de aquis, locis, & aere, scribens in hunc modum: Pituitosis uero hæc omnia auxilio sunt. Exiccantur enim, atque ad hyemem minime laxi perueniunt, sed exiccati. Reliquis uero, qui non sunt tali natura præditi, lippitudines sicca, febres acuta, atque grauedines accidunt, & nonnullis eorum atra biles. Causam uero horum generationis, ipse in libro nuper dicto, his uerbis explicat: Biliosis uero hoc est inimicissimum, quia ualde exiccantur, & lippitudines his sicca eueniunt, & febres acuta & diuturna, quibusdam uero & atra biles. Deinde causam subinferens, inquit: Bilis enim pars humidissima atque aquosissima exiccatur atque absumitur: crassissima uero & acutissima linquitur, & sanguis pariter eadem ratione: ex quibus hi morbi ipsis contingunt. Hæc itaque à nobis in propositas constitutiones dicta sunt sufficienter. Cur uero de his solis constitutionibus fecerit mentionem Hippocrates, cum & plures alia sint, non habeo dicere. Volo autem potius declarare uiam ac rationem, qua quispiam utens, omnes constitutiones complecteretur. Est autem talis. Primum igitur incipere est necessarium, ueluti ab elementis, à simplicibus aeris ambientis intemperaturis, atque ipsas diuidere, in ualde paruas, ualde uehementes, ac medias: & tum dicere de qualibet earum, quae dictae sunt intemperaturarū in singulis temporibus cōtingentium, quos scilicet morbos secundum unamquamque naturam generabunt. Post hac duorum temporum intemperaturas inuicem connectere, quemadmodum conatus est nunc Hippocrates facere. His uero transactis omnibus, deinceps trium temporum coniungere omnes omnibus intemperaturas, deinde quatuor. Sic .n. foret integra atque perfecta meditatio. Hæc igitur & nos forte aliquando, si plus otij nacti fuerimus, seorsum scribemus. Sufficiat autem in præsentia hoc dixisse solum, quod paucos admodum intemperaturarum complexus scripsit Hippocrates, adeo ut hæc potius quoddam exemplum uideantur, quam pars aliqua effatu digna totius circa talia disciplina. Dicemus autem plenius de ipsis, cum librum de aquis, locis, & aere, & de Epidemijs primum exponemus. Quod uero paulo antea sum me dicturum pollicitus, nunc adiungens, in ipso finiam orationem. intelligere nos enim oportet omnes, de quibus scripsit Hippocrates, constitutiones, in locis terræ habitabilis temperatis fuisse: exceptis ab hoc sermone. Thraciæ locis, quae à mari distāt. Hæc enim in frigiditate atque humiditate modum excesserunt: sicuti & quae ad Ægyptum ac Libyam attinent, loca calida sunt ac sicca: exceptis & hic illis, quae mari adiacent locis. In frigidis enim, quales sunt circa Thraciam ac Pontum regiones, quoniam loca mari adiacētia, humilia sunt: ob hanc causam calidiores habent temperaturas. In calidis uero, quales Ægyptus ac Libya: quoniam aëstate à uentis ab Arcto flantibus refrigerantur, idcirco minus sunt calida ijs, quae ad mediterranea recesserunt. Zona uero exquisitam habens temperiem, ac media orbis terrarum, est, quae per Gnidum, & Co, & quaecunque loca non multum ab his recesserunt, uel ad aquilonem, uel ad austrum. Oportet autem, ut temperatam zonam nominatam ab ijs, qui talium habent peritiā, perfecte intelligas, excogitare quandam lineam rectam ab oriente ad occidentem extentam per ea, quae dixi loca. Quidam autem astronomi non zonas, sed parallelas, id est aequidistantes uocant tales in terra habitationum similitudines, quae ab ortu ad occasum protenduntur. Sermo igitur ab Hippocrate habetur de ijs præcipue, quae diximus, locis. Ordo autem temporum, sicuti ipse sapius in libro Epidemiorum ostendit, & sicuti ijs, qui hoc studio excellere, scripserunt, hic est: Ortus Pleiadum, principium est aëstatis: post quem Canis ortus oporam appellatam inchoat, quam etiam secundam partem aëstatis uocant. Post hanc Arcturus oriens, initium facit autumnu. Deinde occasus Pleiadum, hyemis principium adducit. Et inde, quod hyemem sequitur æquinoctium, ueris exordium affert.

15 Ex anni autem constitutionibus (quod in totum dixerim) siccitates imbribus sunt salubriores & minus mortiferae.

Quod melius fuisset inter antea scriptos Aphorismos, in quibus agit de temporum cōstitutione, hūc primum scribere Aphorismum, quem nunc præ manibus habemus, ex ipsis rebus didicimus, quoniam ad confirmandos priores Aphorismos hoc etiam eguimus. Et hoc ex necessitate didicimus: quā prius est natura atque doctrina, simplex composito. Post illum igitur Aphorismum

cuius initium est: Austri hebetantes auditum, caliginosi, caput aggrauantes, pigri dissoluentes. **E** primo loco ponemus illum, cuius principium: Quotidianæ constitutiones, aquiloniæ quidē corpora in unum cogunt. Secundo loco hunc nunc propositum: in quo ex omnibus anni constitutionibus siccitates imbribus antepont, & hoc cum ratione. Nam in siccitatibus superflua humiditates dissoluntur: per imbres autem intra corpus collectæ putrescunt, nisi quis singulis diebus collectas exercitijs expurget. Quæ enim fit per balneas euacuatio, parua est, & solâ ferè cutem euacuat: quæ autem sunt per carnem & partes solidiores dispersæ superfluitates, haud sufficienter balneis euacuatur. Neq; tamen ea, quæ fit per purgantia pharmaca, superfluitatum euacuatio idonea est. Nam ualde indigentibus, & ex longis interuallis utilis est. Earum uero, quæ quotidie generantur in corpore, superfluitatum euacuatio minor est, quàm ut exigat purgantis pharmaci operationem. Si uero quispiam uoluerit bis in mense, aut semel saltem ea uti, ueritus ne superfluitatum multitudo aggregetur: præter id quòd nocebit, corpora etiam in malam trahet consuetudinem. Alimenti siquidem pars una serosa est & humida, quæ ipsi gratia distributionis admiscetur. Altera ueluti fuliginosa superfluitas, quæ in plurimis cibis: quicunq; sunt peiores, continetur: hæc naturæ operationem subterfugit, cum neq; assimilari corpori quod nutritur, neq; agglutinari queat. Hæc igitur omnes diebus singulis sunt euacuandæ: uerum magis in siccis constitutionibus euacuatur, quàm in humidis: atq; ideo has dixit esse salubriores.

16 *Morbi in pluiarum multitudine magna ex parte fiunt, febres longæ, alui profluvia, putredines, morbi comitiales, apoplexiæ, & angina. In siccitatibus autem, tabitudines, lippitudines, articulorum morbi, stillicidia urinæ, & difficultates intestinorum.*

Febres quidem longas ex multitudine fieri humiditatis, non est mirum: siquidem ægroti ad morborum solutionem egent coctione: plures autem humiditates nō nisi in longo tempore concoqui possunt. Accedit ad hoc, quòd frigidiores & magis pituitosi generantur humores in multitudine pluiarum: sicuti contra in siccitatibus biliiores. quare in temporibus pluiosis febres erunt diuturniores, in siccitatibus autem acutiores. Alui autem profluvia in temporibus pluiosis rationabiliter euenire ex humorum superabundantia per aluum expurgata non est obscurum: sicuti etiam, quòd eisdem temporibus putredines fiant, quoniam perspicuum est humida siccis magis esse putredini obnoxia. Sunt utique & morbi comitiales, & apoplexiæ, morbi ex pituita ortum habentes. Angina autem fit nonnunquam superfluitatum multitudine ad fauces collecta: fit etiam magna ex parte fluxionibus ex capite firmatis in faucibus. Quòd autem in pluiosis temporibus fluxiones, & potissimum ex capite uenientes superabundent, & manifestum est, & dictum à me sæpius. In siccitatibus autem & tabidos morbos ait abundare, & lippitudines, & articulorum passiones, & stillicidia urinæ, & difficultates intestinorum, satis (ut mihi uidetur) indistinctum de hisce faciens sermonem. Morbi siquidem tabidi has duas sequuntur constitutiones: unam summe frigidam ob quam nonnulla ex ualis, quæ sunt in respirationis instrumentis, dirumpuntur: alteram quæ coniunctam habet cum caliditate humiditatem, quarum occasione caput repletum mittit ad pulmonem fluxiones. siccam uero constitutionem, quæ tamen quo ad caliditatem & frigiditatem naturaliter se habeat, omnia potius, q̄ tabitudines, cōsequuntur. Quare mihi uidentur nonnulli fuisse coacti de oculis, tabitudines intelligere, ut sit sermo huiuscemodi: In immoderatis autem siccitatibus lippitudines tabidæ fiunt, hoc est ad tabem oculorum terminantes: ex qua fiunt extenuati ac sicci plus, q̄ naturæ conueniat, facta simul & ipsa pupilla angustiore, exiccatis uidelicet humoribus, à quibus distenta moderate quidem, modum seruabat naturæ cōuenientem: plus uero, q̄ oporteat, ad prauam latitudinem extendebatur. Si uero ipsas per seipsas dictas lippitudines intelligamus, uerbum siccas adiungemus. Diximus autem paulo ante, causam, ob quam sicce lippitudines in magnis fiant siccitatibus. Iam uero articulorum morbi qui quidem ex fluxionibus fiunt, nullo modo in immodicis siccitatibus fiunt. Qui uero ab aliqua acrimonia accidunt, si et caliditas immodica accesserit, tunc solum euenient. Quas igitur articulorum passiones in siccitatibus dixerit fieri, dignum est inquisitione. Si enim immodicæ factæ consumpserint articulorum humiditatem: difficilē sanē quendam motum ob siccitatem efficiēt: forte uero & dolorē nonnunquam: eam uero passionem, quam arthritin uocant haudquaquā efficient: nisi quispiam omnem articulorum dolorem ita uelit nominare. Atqui ipse in libro secundo Epidemiorum ita inquit: In Æno famis tempore, qui leguminibus uescebantur, infirma habebant crura: qui orobos comedebant, genuum dolores patiebantur. non arthriticos, sed genua dolentes ipsos appellauit. Quispiam uero fortasse respondeat nō unius articuli dolorem, sed multorum simul arthritin nominari: & idcirco genua dolētes, nondū arthriticos appellari. De morbo igitur, qui arthritis nominatur, hæc dubitasse sufficiat: De urinæ uero stillicidijs deinceps uideamus. Neq; enim ad siccitates & ipsæ simpliciter consequuntur, nisi tribus adhibitis distinctionibus, quarum prima est immodica siccitas, secunda, si caliditas adiungatur, tertia, si frigiditas: de quibus non fecit mentionem Hippocrates: sed, ut dixi, sicui libeat omnium anni constitutionū naturam inuestigare, sic ipsum facere oportet. Erat autē sermo exēplo manifestius huius propositæ considerationis. Nam immodica siccitas in naturis bene tēperatis aliam efficit corporis dispositionē, aliā in siccis, uelut & in humidis aliā: sic & in calidis

A in calidis ac frigidis, aliam in utraq; faciet dispositionem: secundum etiam coniugationes simplicium intemperaturarū, aliam quidem in calida & sicca: differentem autē ab ipsa, in frigida & sicca: & in reliquis duabus eodem modo. Sicuti uero simplicē paulo antea seruantes aeris ambientis temperaturam, in unaquaq; natura propriam dicebamus facere dispositionem: sic compositā supponētes, in unaquaq; rursus natura futuras dispositiones considerabimus. Erit autem composita sicca aeris ambientis constitutio, quando frigiditati, uel caliditati adiungetur, quanquam & simplex uidebatur quodammodo & ipsa composita: Nam miscebatur bene temperatæ constitutioni mediæ inter immoderantiā utranq; eam, quæ est secundum caliditatem, & eam, quæ est secundum frigiditatem. Cum uero cōcessum sit in doctrinis, simplices quidem intemperaturas esse eas, quæ secundum unam qualitatem à modo naturæ recesserunt, nō simplices autem eas, quæ secundum plures: non sine ratione, cum aer ambiens, ea, quæ est secundum siccitatem & humiditatem, oppositione, fuerit male temperatus: in altera autem, quæ est secundum caliditatem & frigiditatem, bene temperatus: simplicem dicemus esse intemperaturam. Hac igitur habita in omnibus consideratione, non est obscurum, quā proluxus fiet sermo de reliquis constitutionibus, & nunc propositus de uesica. Nam urinæ stillicidia fiunt & propter acutiem urinæ, & propter uis retentiæ, quæ est in uesica imbecillitatem, quæ rursus imbecillitas ex immodica intemperatura contingit. Cum uero octo sint immoderantiæ, in singulis earum debilis uesica erit: atq; idcirco ad eam urinæ stillicidia consequentur. Iam uero & urinarum acrimoniæ à quibusdam fiunt intemperaturis, sed potissimum ab ea, quæ est secundum caliditatem, deinde ab ea, quæ est secundum caliditatem & humiditatem, tertio ab ea, quæ secundum humiditatem. Fiet itaq; & ob hæc urinæ stillicidium, demptis ijs, quæ sunt propriæ uesicæ passiones, ad quas urinæ stillicidia casus ratione consequuntur: ueluti cum ob ulcus, aut erysipelas, aut abscessum in ea factum, uel inflammationem, aut tale quid aliud, urinæ stillicidium contigerit. Nunc enim non de his sermo existit, sed solum de illis, quæ aeris ambientis ratione proueniunt: sicuti neq; de illis, quæ ex malo uictu habent occasionem. Quæ uero in urinæ stillicidio sunt dicta, hæc etiam à nobis dici cogites in difficultate intestinorum, de qua neq; ipse idem cum Hippocrate sentio. Difficultas enim intestinorum non simpliciter ad siccitates consequitur, nisi prius distinctio adhibeatur, primum quidem ut sit exuperans siccitas, deinde ut aer ambiens secundum caliditatem & frigiditatem permutetur, postremo ut nature corporum patientes considerentur. Non est autem æquum adeo de Hippocrate dubitare, quod primum talis conditor contemplationis, non totam perfecit, quantum de Diocle primum, & post ipsum de Mnesitheo, tum multis alijs medicis, qui ueras Hippocratis uias ingressi, multa sibi particulatim elaboranda proposuerunt. Cum enim deceret eos, si quicquam aliud, eam quoq; quæ de temporum constitutionibus est, contemplationē, ut paulo antea supposui, articulatim distincte tractare, totamq; elaborare, ipsam omnino contempserunt. Nos uero id facere aggrediemur proprio his dicato opere, si prius hæc, quæ præ manibus habemus, absoluerimus.

17 *Quotidianæ autem constitutiones, aquiloniæ quidem corpora densant, & bene firma, & bene mobilia, bene colorata, & melius audientia faciunt, & aluos exiccant, oculos mordent, & si pectus dolor aliquis prius obsederit, dolorem augment. Austrinæ dissolunt corpora, & humectant, auditum obtundunt, capita aggrauant, & uertigines faciunt, oculis atque corporibus difficilem motum præstant, & aluos humectant.*

Cum frigidus ac siccus uentus sit aquilo, omnes corporis consumit superfluitates. Robur autē adijcit ipsis instrumentis ex eo, q̄ astringit, & in unum cogit densando substantiam. Ob hoc igitur (ut inquit) omnia meliora fiunt secundum animales & naturales operationes. Nam animales quidem operationes ostendit per ea uerba: Bene mobilia: & melius audientia: Naturales uero cū inquit, Bene colorata. Commune autem utrisque bene firma ac robusta esse. Et clarum est, quod de uno sensu auditus, ueluti exemplo quodam, etiam de alijs ostendit. Hæc igitur bona adsunt aquilonijs constitutionibus, quibus maxime perfruuntur, qui salubre corpus habent, & ex his ipsis humidiores. Adsunt uero & mala quædam hisce constitutionibus, uerum parua, & non similia malis, quæ auster affert. Cur enim non parua sint, aluum cohiberi, morderi oculos, & præcedentes dolores pectoris exacerbari: Nosces autem ipsorum paruitatem australibus comparans constitutionibus, quas dixit dissoluere corpora. Maximum enim est hoc malum ad omne opus uitale ac animale: Non paruum autē aggrauatio capitis, & difficilis auditus. De uertiginibus autem (ἰλίγγος Græce uocant) quid dicere oportet: quæ proximæ sunt morbis comitialibus, & ijs, quos apoplexias nomināt. Ilingos enim est tenebricosa uertigo, quæ fit, cum humor cum crasso spiritu in capite mouetur, & idcirco præcedit epilepsiam & apoplexiam. Sed & difficilem (inquit) præstant oculorum & totius corporis motum. prauis autem sunt & huiuscemodi casus. Solum autem inest ipsis hoc mediocre, quod aluos reddunt humidiores. Hoc autē & alia omnia efficiunt, maxime quidem propter humiditatem: sed & insuper etiam propter caliditatem. Id autem, quod in initio sermonis scribitur, melius ordinem commutasset. ut primum quidem foret uerbū, humectant, secundum uero, dissolunt, deinde ea, quæ deinceps sequuntur. Quia enim humectant, ob hoc & singula alia operantur, coadiuuante ad hæc & caliditate. Fiunt siquidem operationes per solidas animalis

animalis partes, quæ uere sunt eius partes. Aggrauatur autem hæc, quapropter & deterius operatur, propter humiditatum excessum.

18 *Per tempora anni, uere quidem & prima æstate pueri, & qui hos sequuntur ætate, optime degunt, et sani sunt maxime: æstate uero & autumno usque ad aliquid, senes: reliquum, & hyeme, qui median ætatem habent.*

Non solum in ætatibus, uerum & in omnibus alijs, quæ secundum temperaturam, uel modice se habent, uel immodice si quis sermonem in hoc loco Hippocratis examinauerit, uerum inueniet. Naturis siquidem, ætatibus & regionibus bene temperatis optimum tempus est, quod optimam habet temperiem: cum eum, quo præditæ sunt, habitum non permutari, sed conseruari desiderent, quoniam omne, quod est, à similibus quidem conseruatur, à contrarijs autem transmutatur. Quare puerorum ætas, adhuc autem magis adolescentium (hæc enim est omnium ætatum optima) uere optime degunt: & eadem ratione quæcunque uel regiones, uel naturæ sunt bene temperatæ. Adiunxit autem ueri principium æstatis Hippocrates, in latum extendens uniuscuiusque theorematis utilitatem. Magis autem exquisitus sermo fuisset, si ita scripsisset: Adolescentes uere, pueri æstatis principio optime degunt. In senibus uero propter temperaturæ frigiditatem ætas utilissima est: sicuti ijs, qui in ætatis uigore consistunt, hyems maxime confert. Hæc enim contraria est illi, quæ in his fit ex bilis multitudine, intemperaturæ. Sic & naturarum, biliosiores quidem hyeme optime degunt: pituitosiores autem, æstate: bene autem temperatæ, uere. Similiter & regiones, quæ quidem sunt bene temperatæ, optimum uer habent ex alijs uero frigidæ ætatem, hyemem uero calidæ. Iam uero pessima tempora unicuique ætati atque naturæ & regioni, ex ijs, quæ dicta sunt, possumus inuenire. Nam pessima sunt optimis maxime contraria. Eadem ratione & media inuenies inter optima & pessima. Illud præterea animaduertere oportet, quod uer quidem optimum dicitur esse adolescentibus, alijs uero omnibus medium: Neque enim optimum est, neque pessimum. Sic & ad naturas & regiones se res habet. Autumnus omnibus utique malus est, ætatibus naturis, ac regionibus. Ex ipsis tamen per autumnum minus, quam aliæ, calidæ & humidæ læduntur.

19 *Morbi omnes quidem in omnibus temporibus sunt, quidam uero magis in quibusdam ipsorum & sunt & excitantur.*

Si ambientis aeris temperatura sola esset morborum causa: tunc omnes quolibet tempore illos morbos pateremur, qui sunt accommodati naturæ temporis. Nunc uero, cum etiam ob errata, quæ in uictu contingunt, morbi fiant: omnes quidem in omnibus temporibus fient, plures uero in singulis temporibus naturæ temporis accommodati. Non parum autem in his confert & differentia naturarum. Neque enim similiter ab eadem causa calidum corpus, ut frigidum offendi aptum est, uel humidum, ut siccum: neque temperatum æqualiter istis, neque illis quæ secundum aliquam qualitatem coniugationem à bono temperamento recedunt, ut antea diximus.

20 *Vere etenim furores, & atra biles, & morbi comitiales, & profluvia sanguinis, & anginae, & grauedines, et rauedines, & tusses, & lepræ, & impetigines, & uutiligines, & pustulae ulceroſæ plurimæ, & tubercula, & articularum morbi.*

Et quo modo antea recte ab eo dictum uideretur, Ver autem saluberrimum, & minime mortiferum, cum multæ in eo fiant passionēs? Videtur siquidem magis quodlibet tempus adæquare morborum, quos generat uarietate. Furores etenim, & atra biles, & morbi comitiales, & anginae sunt morbi autumnales: grauedines autem, & rauedines, & tusses, sunt hyemales. De æstate autem ipse deinceps dicet communionem eius ostendens ad uer: Æstate uero quædam horum, hoc est prius dictorum in uere: Ex superabundanti autem, præter alia tempora, uer profluvia sanguinis, lepras, impetigines, uutiligines, pustulas ulceroſas plurimas efficit, tuberculaque, & articularum morbos. Sed certe hæc, quæcunque sunt uerni temporis propria, omnia periculo uacant: tantumque absunt, ut Aphorismum illum falsum ostendant, in quo dixit: Ver autem saluberrimum, & minime mortiferum: ut potius ipsum uideantur confirmare. Nam hoc ipso tempore profundum corporis expurgatur uitiosis humoribus à partibus principalibus ad cutem peruenientibus. Sic igitur & lepræ, & uutiligines, & impetigines, & pustulae quædam ulceroſæ multæ generantur. Alio uero modo in tuberculis, & articularum morbis, profundum corporis expurgatur, uitiosis humoribus ad loca uiliora transpositis. Quod autem profluvia sanguinis, & multitudinem & uitium humorum euacuando, cohibeant morbos, qui ex ipsis oriuntur, perspicuum existit. Si uero aliquod corpus bonos humores habes, uernum tempus excipiat: hoc seruat saluberrimum, nihil innouas ex propria natura: non sic æstas, uel autumnus, uel hyems. Hæc enim tempora etsi purum corpus, & omni uacans reprehensione suscipiant: illa flauam bilem ultra modum generare solet, hic atram, hyems uero pituitam. Tale quiddam enim uere contingit, quale in exercitationibus euenire uidemus. Etenim hæc quoque sunt saluberrimæ. Verum, si hominem uel pituita, uel flaua bile, uel atra, uel ipso etiam sanguine plenum, uolueris ad exercitationem perducere: aut ei morbum comitiale, aut apoplexiam efficies exercitatione: aut, si hæc mala non euenient, periculum imminet, ne rupto aliquo in pulmone uase, in morbum incidat insanabilem. Multi uero cum febricitare cœpissent: propter exercitationes acutissimis morbis fuere correpti. Quibus uero uice purgationis

A purgationis humorum, qui sunt in profundo corporis, exercitatio suppleuerit, ad cutem euocans malorum humorum abundantiam: his & ulcera, & scabies inde generantur. & hoc innuens dicebat Hippocrates, Si impurgatus laboraueris, ulcera erumpent. Et quidem uerno tempore calor aeris ambientis humores diffundēs educit ad cutem: atque hoc opus quoque ipsius, exercitationibus simile existit. Non solum autem exercitationum operibus, ueris opera assimilantur, sed & earum naturæ cuius opus est & occultam per totum corpus facere transpirationem, per quam excernuntur superfluitates, & corpus in morbis uarijs modis expurgare.

²¹ *Æstate autem nonnulli horum, & febres continuæ, & ardentes, & tertianæ febres plurimæ, & (quartanæ) & uomitus, & alui profluvia, & lippitudines, & aurium dolores, & oris ulcerationes, & genitalium putredines, & sudamina.*

Æstate inquit, & nonnullos ex uernis morbis fieri, circa initia eius uidelicet. Nam, quæ fini uernis continuantur, sicuti similem habent temperaturam cum uere, ita & in morborum generatione communicant. Inquit enim alios quosdam æstate generari illi proprios, ueluti febres continuas, & ardentes & tertianas: & (ut simpliciter dixerim) quæcunque ex flaua bile, mala corporibus accidunt. Nam & uomitus bile per summa natante fiunt, & uentris profluvia ad inferiora defluente. Lippitudines quoque æstate plurimæ fiunt, utpote repleto capite. Sic & aurium dolores, & alia similia æstate corpus patitur ex capitis repletionem, alias ad alias corporis partes superfluitatem deponentis. Oris autem ulcerationes, quod propter biliosum humorē contingant, perspicuum existit. Genitalium uero putredines, non simpliciter, sed quando æstas aut humida magis fuerit, aut nullus flauerit uentus, aut auster in ea abundauerit. Nam, cum plurimum à modo naturæ recesserit ad humiditatem, aut flatuum carentiam: non genitalium tantum putredines facit, sed cuiuscunque partis alterius: qualis est illa, quæ scribitur in tertio Epidemiorum constitutio, & quæ in secundo circa eius initia. Quæ uero parua sunt aeris eersiones, genitalia tangunt, ut quæ ob humiditatem ac caliditatem ex quacunque occasione sint parata putrescere. Quare, cum propriam æstas seruauerit temperaturam, qui multis superfluitatibus infestatur, quando hæc aliquam ob causam ad genitalia defluerint, ipsorum putredines patiuntur. Sudamina autem è genere pustularum sunt in summa hærentium corporis parte, quæ instar ulcerum cutem exasperant. proueniunt autem, quemadmodum & ipsum ostendit nomen, propter multos sudores, qui uel biliosiores, uel omnino mordaciores existunt. mordent enim hi cutem, & pruriginosam efficiunt, & per modum ulcerum exasperant.

²² *Autumno uero & multi æstiuu morbi fiunt, & febres quartanæ, & erraticæ, & lienes, aquæ inter cutem, & tabes, & stillicidia urinae, (& difficultates intestinorum) & leuitates intestinorum, & coxendicum dolores, & anginæ, & anhelationes (quas Græci asthmata uocant) & ilei, & morbi comitiales, & furores, & melancholia.*

In autumno (inquit) & æstiuorum morborum permulti fiunt, manente adhuc æstiuo humore in ipso flaua bile scilicet. Neque enim, sicuti æstas ueri superueniens humores euacuat, ita & autumnus æstiuos, sed contrarium ex toto accidit, nam ex partibus extimis ad intimas ducit. Cum ratione igitur æstatē inquit nonnullos ex morbis uernis generare, autumno uero non ex æstiuis aliquos, sed multos. Nam & quartanas febres in hoc ipso tempore fieri inquit, quia scilicet ex atra bile ortū habent, quæ duplicem habet generationem: alteram quidem ex flaua bile superassata: alteram uero ex sanguine crasso. Fiunt autem & erraticæ febres in autumno, propter temperaturæ inæqualitatem: Et lienes magni, ob atræ bilis superfluitatem. Et aqua inter cutem ex liene contingit. Et, si qua dispositio tabida in dubio est, maxime autumno deprehendit propter frigiditatem, siccitatem, & temporis inæqualitatem, nihilominus autem & propter humorum prauitatem. Fiunt quoque ob easdem causas eo tempore potissimum urinæ stillicidia. Nam uesica in inordinatis ac repentinis ad calidum & frigidum permutationibus, refrigeratur: & quæ ex malis humoribus fiunt acritudines, ipsam molestant: tum præsertim, cum facta ad frigiditatem subita commutatio, eos, qui antea difflabantur, & per sudores euacuabantur humores, ad uesicam conuerterit. Leuitates uero intestinorum sunt ueloces & sine ulla omnino transmutatione ciborum deiectiones, aut propter exulcerationem in superficie uentriculi aut intestinorum, quæ eorum modo fit, quo illæ, quæ in pueris Græco uocabulo aphthæ, id est oris ulcera nominantur: uel propter potentiam retinentis imbecillitatem. Quorum primum ex mordacibus, & substantiam tenuem habentibus humoribus fit: secundum uero ex magna uentriculi atque intestinorum prouenit intemperie. Hæc autem ambo maxime autumno fieri contingit. Coxendicum autem dolores ex malignitate humorum, & frigiditate fieri par est. Anginæ uero ex biliosis humoribus ortū habent, qui ad fauces autumno decumbunt: ab illis, quæ uere fiunt, differentes, quoniam illæ sunt quodam modo pituitosiores. Iam uero asthmata, id est anhelationes, tum propter humorum motum ad partes interiores, tum propter frigiditatem fieri consueuerunt. Propter hæc eadem, & qui ilei, id est uoluuli, nominantur. sunt autem cibi superfluitatum, quæ per aluum inferiorem excernuntur, retentiones, quæ magna ex parte fiunt ex alicuius intestinorum partis inflammatione. Maxime uero par est, ut in frigido, sicco inæquali, & malos gignente humores tempore, partes ad uentriculum atque intestina attinentes offendantur. Nam, qui in æstate tenues & bene mobiles humores sunt generati, autumnus excipiens, qui frigidus simul atque inæqualis existit,

existit, ad profundum corporis agit. Sunt autem in profundo etiam intestina. Morbi uero comitiales accidunt ijs, qui naturam habent ad hanc passionem procliuem, propter repentinam ad contraria transmutationem. Calor enim media die, frigus uero in prima & ultima parte fit. Nihil autem adeo comitiales accessiones, sicuti talis uarietas, aptum est generare. Furores uero ob tenuium ac biliosorum humorum eueniunt malignitatem, sicuti melancholiam ex atra bile, de qua paulo ante dictum est.

23 *Hyeme uero morbi laterales, & pulmonis inflammationes, grauedines, atque rauedines, tusses, dolores pectoris & laterum atque lumborum, capitis dolores, uertigines, & apoplexia.*

Hyemales morbos post autumnales exponens, non eodem modo, sicuti prius dixit, neque quod hyeme multi ex autumnalibus. Atqui prius in aestiuis ipsos comparans uernis, ita dixerat: Aestate autem nonnulli horum: In autumnalibus autem, Autumno uero & aestiuorum multi. Nunc autem morbos hyemis simpliciter connumerauit, uel ex communi uolens hoc quoque in loco nos aliquid dictorum subaudire, uel simpliciter enunciatis nihil autumnale tempus cum hyemali communicare. Atqui primas partes hyemis rationabile est, & ita experientia comprobatur, cum autumno morbos communicare. Inquit enim & ipse: Aestiuam quartanam magna ex parte fiunt breues, autumnales uero longae, & magis, quae ad hyemem coniunguntur, nisi quis dixerit ipsum de illis, quae in extrema autumnii parte generantur, facere mentionem. Verum morbos hyemis proprios hosce uult esse, morbos laterales, & pulmonis inflammationes, quoniam instrumenta respirationi seruiencia, frigiditate laeduntur: cum alia ita bene possimus obtegere, ut nihil, aut minimum sentiant ambientis frigiditatem. Respirationem uero nemo potest cohibere, neque aliter datur respirandi facultas. Ob hanc igitur ipsam frigiditatem, tusses hyeme maxime fiunt, & laterum dolores: ob eandem etiam caput oblaesum, grauedines, tusses, atque rauedines operatur. Fiunt autem sicuti dolores laterum ob frigiditatem, sic & capitis atque lumborum, & omnium partium neruorum. Vertigines quoque, cerebri laesiones consequuntur, sicuti & apoplexiae. Nam & haec passio fit, cum caput repletum est pituita.

24 *In aetatibus autem talia contingunt, paruus & nuper natis puerulis oris ulcera (quae aphthae uocantur) uomitus, tusses, uigiliae, pauores, umbilici inflammationes, aurium humiditates.*

Quae ad aetates attinent, diligentius elaborauit, quam quae ad anni tempora, facta in minores partes diuisione. In puerulis igitur nouiter natis ait fieri aphthas: Sic autem Graeci uocant ulcera, quae summam oris occupant partem, ob mollitiem maxime facta instrumentorum, quae neque tactum, neque qualitatem lactis sustinent, quod non paruam in se serosam continet partem. Haec autem pars uim habet abstergendi. Quare non est mirum, si in corporibus mollibus quaedam per summa facit exulcerationes. Vomitus autem tunc his fieri par est, propter lactis, quod assumunt, multitudinem. Vigiliae uero haudquaquam ipsis sunt assuetae, ut qui maiori parte temporis dormiant: nisi forte ob ipsam passionem fieri infantibus uigilias opinetur. Quoniam uero somni abundantia ipsis maxime secundum naturam inest, Pauores etiam per somnum infantibus adsunt, ijs praesertim, qui sunt natura edaciores: quando loca ad uentriculum pertinentia sensu quidem uigeant, sed imbecillia existant: cibus uero corrumpitur. Nos siquidem obseruauimus, non in tantillis solum, sed etiam in aetate perfectis, terribiles fieri per somnos imaginationes, quando multi & uitiosissimi humores grauant & mordent uentriculum, praesertim ipsius os. Haec enim particula praecipuum habet sensum. Umbilicorum autem inflammationes non multo antea praecursorum, non sine ratione nouiter natis puerulis accidunt, non secus, ac si qua alia pars foret ulcerata. Verum & aurium humiditates passionibus annumerat, quamuis palati & narium in eodem numero non ponat, quoniam naturae conuenit per nares atque palatum cerebri superfluitates per deriuationem expurgare: & fit hoc etiam ijs, qui sunt aetate perfecta. A natura autem aliena est expurgatio per aures. Verum & infantibus etiam per aures cerebrum expurgatur, & recte Hippocrates inter proprias huius aetatis passiones, etiam aurium scripsit humiditates. Est siquidem & totum corpus nouiter natis puerulis maxime humidum, adeo ut & ossium natura in ipsis potius cerea, quam lapidea uideatur. Prae caeteris uero partibus cerebrum admodum humidum existit, quod etiam in perfectis talem habeat intemperaturam. Quare non absque ratione in puerulis, cum superfluitates abundant, per omnia foramina excernuntur.

25 *In progressu uero, cum iam dentire incipiunt, gingiuarum prurigines, febres, conuulsiones, alui profluuia: & maxime cum caninos edunt dentes: & ijs praesertim pueris, qui crassissimi sunt, & aluos duras habent.*

Prurigines quidem gingiuarum fieri, cum dentes pullulare incipiunt puerulorum, nihil mirum. Prurigo enim (Graece ὀδοναγία) pruritus quidam est cum exigua quadam molestia. Febres uero & conuulsiones atque alui profluuia accidunt pueris, qui iam dentire incipiunt, & non adhuc morantur, quemadmodum & ipse ostendit inquiens, Et maxime cum caninos edunt dentes. Liqueat autem, quod perforatis gingiuis a dentibus prodeuntibus, hi casus eueniunt, quemadmodum ubi stimulus infigitur carni, & sane plus dentes affligunt, quam stimuli. Hi siquidem semel firmati,

in mem-

A in membro quiescunt, cui ab initio infixi sunt: dentes uero tantum procedunt, quantum augentur. Febricitant ergo hac ætate pueruli & propter dolores, & uigilias, & inflammationes. Conuulsiones autem eis accidunt tum propter hæc, tum propter crudum alimentum, & quia nervosæ partes nondum satis ualidæ sunt. Ad hæc omnia etiam ex necessitate, uentris profluvia consequuntur, quoniam alimentum non bene coquitur neque distribuitur. Quod autem dicitur, Pueris, qui crassissimi sunt, & aluos duras habent, ad conuulsiones refertur: cum his maxime pueris dicat conuulsiones fieri, qui crassissimi sunt, & aluos duras habent. Tales enim plenum corpus habent, & abundans superfluitatibus, & ideo (conuulsionibus facile capiuntur: maxime uero) naturas has conuulsiones offendunt.

²⁶ Cum uero iam magis adoluerint, tonsillæ, & uertebrae, quæ in occipitio, ad interiora luxationes, crebri anhelitus, quos Græci asthmata uocant, calculi, lumbrici rotundi, ascarides, uerruca, quas Græci acrochordonas uocant, satyria, strumæ, & alia tubercula, sed præcipue antedicta.

Primum quidẽ scripsit de recens natis puerulis, dein de illis, qui dentes edunt: nunc uero de ijs, qui mediam habent ætatem inter illos, qui iam dentes ediderunt, & qui sunt pubertati proximi.

B Nam deinceps sequenti Aphorismo illorum commemorat, qui quartum ab ijs ordine locum obtinent. Verum tertiam ætatem, quæ nunc proponitur, quæ usque ad duodecimum & tertium decimum annum progreditur, multis capi ait passionibus. quarum primas tonsillas (Græcæ paristhmia) nominat, quæ sunt locorum ad isthmum attinentium inflammationes. Hic autem per isthmum oportet intelligere partem illam, quæ os & gulam interiacet, quæ per metaphoram quandam ita nominatur ab ijs, qui proprie dicuntur isthmi. Sunt autem angusti quidam terræ processus inter duo maria sitæ. Hæ autem tonsillæ sunt nonnunquam solius tunicæ uentriculo ac gulæ & in faucibus totique ori communis inflammationes: nonnunquam uero & subiectorum ipsi musculorum, quando & uertebrae, quæ est in occipite, fiunt ad interiora inclinationes, de quibus post tonsillas inquit: Et uertebrae, quæ in occipitio, ad interiora luxationes. Nam à musculis inflammationem patientibus uertebra hæc tracta, ad partem inclinat ceruicis anteriorem. Nominauit autem hanc partem Hippocrates, non anteriorem, sed interiorem, ut ad uertebam retro locatam suum sermonem referens. Corporis siquidem ad profunda traductio, siue ex anterioribus, siue ex posterioribus fiat partibus, per unum uerbum, intra monstratur. Cur igitur Hippocrates in nouiter natis puerulis, neque de tonsillis, neque de uertebre, quæ est in occipitio, luxatione aliquid dixit, cum tamen & isti nihilominus cerebrum humidum, & plenum habeant superfluitatibus, adeo ut subiectis partibus demittat fluxiones? An quia hac ætate prius moriuntur, quam subiecti faucibus musculi unà cum neruis fortem subeant inflammationem? Adde, quod hi partes eas habent molles, atque ideo non possunt uehementius intendi, ita ut uertebra intus ad ipsas attrahatur. Iam uero asthma (sic autem Græci uocant crebram respirationem, qualis currentibus accidit, aut quouis alio modo uehementi agitatæ motione) in his quidem fit ob exercitium, quod multa indiget animal respiratione: in alijs autem, in quibus non adest exercitium, ob angustiam eorum, quæ sunt in pulmone, uentriculorum. hæc uero angustia fit repleto uiscere ab ijs, quæ desuper ueniunt, fluxionibus. hæc autem fluxiones plures quidem in recens natis puerulis fiunt. Cito autem ipsos interficiunt, quoniam & aliter male se habent. Nam & ex utero ad aerem ambientem transitus, & alimenti mutatio, & inflammatio, ab initio quidem locorum ad umbilicum attinentium, postea uero ob dentium generationem, eos omnes imbecilles reddit, & uix ea, quæ dixi, tolerant mala: tantum abest, ut ad hæc, etiam fluxionem possint sustinere, ubi ad pulmonem decubuerit. Lapis uero maxime propria passio est talium puerorum, ut qui ob edacitatem non paucos crudos humores coaceruunt: ex quibus pars crassior unà cum urinis ad uesicam perueniens, fit lapidum generationis materia. Accedit altera causa, uehementia caliditatis. Aceruant siquidem & senes humorem crudum non paucum, non propter edacitatem ut pueri, sed propter potentiam concoquentis imbecillitatem: non tamen calorem fortem habent, qui ex materia crassa uaporem resoluens lapidem generet. Lumbrici uero atque ascarides uidentur alijs animalibus proportionaliter gigni, quæ non ex semine, sed ex putredine habent generationem. Sola enim putredo hæc non est ad generandum sufficiens, sed & calore plurimo indiget. Cibus itaque plerumque corrumpitur in uentriculo, & præcipue in inferiore puerulis. uerum caliditas in ualde tenellis nondum materiam superat, in adultioribus autem & materia idonea est ad animalium talium generationem, & præterea caliditas adest. Ascarides igitur sunt tenues quidam lumbrici, qui in parte præcipue inferiore crassi intestini gignuntur. et plurimi manifeste gigni conspiciuntur in iumentis male cibum coquentibus: quorum malam coctionem foetor indicat excrementorum. Aliud uero genus lumbricorum est rotundorum, qui in superioribus magis intestinis generantur, adeo quod ad ipsum quoniam uentriculum ascendunt. Multo uero plures hi, quam ascarides, gignuntur in pueris. Rarior autem est lumbrici lati generatio, qui & longissimus est, & sæpe per tota extenditur intestina. Verum de hoc nullam fecit Hippocrates mentionem, quoniam neque eius erat propositum de omnibus agere passionibus, quæ mortalibus accidunt, sed de illis tantum, quæ singulis ætatibus ut plurimum accidunt. Ob hanc igitur causam ipse enumeratis iam dictis, deinceps uerrucarum genus, quod Græci

ci acrochordonas uocant, & strumas adiecit, qui sunt morbi, germina uitiosæ multitudinis ad exteriora & cutem repentis. Omne autem ipsorum genus tubercula (Græce phymata) nominat, ita deinceps scribens: Acrochordones, strumæ, & alia tubercula. Quædam autem ex his præcipuo uocabulo tubercula nominantur, quædam sponte nascentes & celerrime factæ inflammationes, quæ celerrime in altum attolluntur acumen, & celerrime etiam suppurantur. & plurima est horum in inguinibus & aliis generatio, quoniam & in his partibus plenes sunt adenes, qui apti natura sunt ad has superfluitates prompte excipiendas. Horum adenum passio struma quoque est, non ex calida materia, neque ad suppurationem properante, sed potius quodam modo pituitosiore & frigidiore consistens.

27 *Grandioribus autem, & iam accedentibus ad pubertatem, plurima ex his, & febres diuturnæ magis, & ex naribus profusio sanguinis.*

Incipiunt quidem pueri pubescere post annum quartumdecimum. Qui uero prope hanc ætatem accedunt, sunt qui duodecimum, aut tertiumdecimum, aut quartumdecimum etiam agunt annum. Neque enim est unus omnium certissimus terminus pubertatis, propter caliditatem & frigiditatem temperaturæ. Calidi enim citius, frigidi uero tardius pubescunt. Laborant autem pueri hi multis quidem morbis antea dictis, propter similitudinem temperaturæ, & præterea febribus diuturnioribus, quæ priores: non tamen aliquid dixit de ijs, quæ illa ætate febres abundant: uerum ex eo, quod nunc dicitur, clarum est, quod ostendit ipsas acutas esse. Alterantur enim puerorum dispositiones citissime propter corporis humiditatem, & naturalis uirtutis imbecillitatem. Sanguinis uero per nares fluxiones fiunt grandioribus, quoniam talis humor ea ætate redundare incipit, non quod copiosior generetur quam antea, sed quia nunc ipsius minus consumatur, propterea quod augmentum pro corporis ratione minus hac ætate procedat, quam superiore.

28 *Plurimæ autem passionis puerulis iudicantur, nonnullæ quidem in quadraginta diebus, nonnullæ in septem mensibus, nonnullæ uero in annis septem, quædam uero iam ad pubem accedentibus. Quæ uero permanserint, nec in pubertate finierint puerulis, aut foeminis, cum menstrua erumpunt, consensescere consueuerunt.*

Si uerbum, diutine, sermoni adiectum esset, melius foret: unde & nonnulli nomen passionis de diutinis tantum ipsum arbitrantur intelligere. Verum contra hoc sunt sermones tales, quibus ipse utitur in Aphorismis, In acutis passionibus raro, & in principijs uti medicationibus, & Tenues uictus & in longis semper passionibus, & in acutis. Manifestum itaque ex his est, quod non in diutinis tantum, sed etiam in acutis dicere consuevit Hippocrates nomen passionis. Videtur itaque hoc in loco, aut de diutinis passionibus intelligere, aut mancum sermonem protulisse. Nos uero ipsum supplentes, dicemus ita: Plurimæ autem diutinæ passionis puerulis iudicantur, nonnullæ in quadraginta diebus, nonnullæ in septem mensibus, quædam in septem annis. Ex diebus autem, quadragelimus, primus eorum est, ex quibus morbi diutini iudicantur, ultimus autem inter illos, qui acutos ex intercidentibus iudicant, sicuti etiam supra notauimus. Quicumque uero hunc transcendunt numerum, ad septimanæ rationem habent iudicium, non septem diebus connumeratis, sed primum quidem mensibus, deinde annis. quod autem, qui hoc tempus transcendunt, ad quartumdecimum annum perueniunt, est sanè manifestum. Nam secunda septimana in hoc completur tempore: & aliàs in pubertate magnæ fiunt corporis commutationes, ac in foeminis maxime propter menstruorum eruptionem. Quare si qui morbi neque hac ætate finiuntur, usque ad longum tempus perdurare consueuerunt.

29 *Iuuenibus autem sanguinis sputiones, tabes, febres acutæ, morbus comitialis, & alij, sed præcipue antedicti.*

Cum primas ætates ad pubertatem usque minutissime diuiserit, nescio, quo modo adolescentum ætatem prætermiserit, quæ medium obtinet locum inter puberes & illos, qui consistentis ætatis uigorem habent. Verum ex alijs, quas tetigit, licet & de ista conijcere: quæ in multis quidem communis illis, quæ ex utraque parte ipsam circumstant, sed hoc habet peculiare in maribus, sanguinis ex naribus profusionem, de qua commemorat in illis, qui sunt prope pubertatem. Nam hic casus incipit in illa ætate apparere, sed maxime uiget in adolescentibus, deinde subsistit in uiris. Verum hanc ætatem transgressus Hippocrates, ad illam, quæ est iuuenum, peruenit: & primum sanguinis sputum scripsit, ac tabem, deinde febres acutas, & post has morbum comitalem. deinde post hæc ait: Et alij morbi, sed præcipue antedicti, recte quidem hoc adiiciens. Nam rem ita se habere indicat uisus. At uero non sat plenè de febribus acutis dixit. Neque enim dicere simpliciter oportebat acutas, quæ & in pueris nihilominus fieri uidentur, sed ex acutis tertianas maxime, & causos. i. febres ardentes. Hæ enim præ cæteris febribus sunt biliosissimæ, & multis iuuenibus accidunt: quoniam & flaua bilis hac ipsa superabundat ætate, à qua morbi tales in summo uigore consistentibus accidunt. Tabem autem, & sanguinis sputum, non secundum ætatis naturam patiuntur, sed secundum aliquid eorum, quæ ei accidunt. quare et antea dicebat, quod senes plurimum, minus ægrotant iuuenibus. ubi & nos diximus, quod ob incontinentiam iuuenibus, non ob ætatis imbecillitatem, ægrotant plurimæ accidunt. ob hoc igitur & iuuenibus sputiones sanguinis accidunt, quia aut percipiuntur,

A tiuntur, aut contunduntur, aut saliant, aut clamant uehementius, aut refrigerant, & humi cubant, aut replentur, aut propter aliquam huiuscemodi causam. Ad sputum uero sanguinis, tabes consequitur. Quare & propter hæc talia iuuenes ex accidenti ægrotabunt. non primum, neq; ætatis ratione. Morbi autem comitiales, quamuis malo uictu utantur, tamen ipsis non accidunt multi: ut mihi mirari subeat, quo modo & hos Hippocrates scripserit: cum in alijs, non modo, q; abundant in pueris, dixerit, sed q; etiam ex hac causa passio puerilis nominatur, & q; ætatis mutatione sanantur. Fiunt igitur & in quibusdam iuuenibus morbi comitiales, qui prius nõ erant, propter uictus errorem, quẽ in ijs, quæ assumuntur, admittunt, & in alijs, quæ ab ipsis aguntur, operibus, & quia humi cubant, & Soli se exponunt & imbribus, atque alijs similibus. Verum hi morbi non multi sunt. Et fiunt quidem alijs morbi eadem ratione. Quare melius fuerat ita scribere Aphorismum: Iuuenibus autem & omnes alijs morbi, quos diximus alijs accidere ætatibus, sed præcipue causi, id est ardores, & tertianæ febres.

³⁰ *Ultra hanc ætatem asthma. i. crebri anhelitus, morbi laterales, pulmonis inflammationes, lethargi, phrenitides, ardores diuturni profluuii, cholera, difficultates intestinorum, leuitates intestinorum, hæmorrhoides.*

Iuuenum ætas quinta septimana terminatur. Iuxta hoc igitur & ipse in Prognosticis dicebat: **B** Magis autem expectare oportet sanguinis quidem profluuium in ijs, qui nondum triginta quinque annos attigere. Nam, quæ iuuenibus ætas continuatur, ad duas sequentes septimanas extenditur: in qua ætate omnia uitæ munia æque, atque illi, qui in uigenti ætate consistunt, conantur peragere, non tamen eodem modo ad labores sufficiunt. Nam ex adustione, & algoribus, & humi cubatu, uigilijs, atque repletione, plus, quam illi offenduntur. Saneq; horum temperatura plus atræ bilis habet: atque ideo in ea multi melancholia afficiuntur: ueluti ex anni temporibus, in autumno. Sicuti enim hoc tempus frigidum existens, pallidam excipit bilem tempore æstiuo exassatam: sic declinantium ætas iuuenilem, quæ maxime ætati similatur, subsequitur. mirandumq; est, cur in ea non scripserit melancholiam. Ego tamen in quibusdam exemplaribus hanc quoq; scriptam inueni, siue aliquis sit ausus apponere id, quod defecerat, tanquam ab Hippocrate prætermisum, siue ab alijs, qui exemplaria mendosa crediderunt. Moriuntur autem & ex tabe hac ætate multi, & ex iuuenibus, quicunq; ex sanguinis sputo in tabem incidunt. Non tamen hac ætate multi sanguinem spuunt, quoniam neq; in talibus sanguinis est multitudo. Asthmatis uero. i. crebris anhelitibus, et pulmonis inflammationibus, ac laterum doloribus magis capiuntur, quam iuuenes: ut qui & uictu simili, & laboribus etiam utantur, sed multo imbecillius, quam illi, corpus habeant. Et omnino eos quos prætermisit in ætatibus uigore consistentium morbos nominare, eos nunc omnes enumerat. Nam & phrenitides, & ardores, & cholera, & difficultates intestinorum nihilominus, iuuenibus, quam declinantibus, accidunt occasionem sui ortus ex flaua bile capientes. Diuturniora autem in declinantibus uentris profluuiâ contingunt, propter alimenti distributionis defectum. Nam omnium ferè ætatũ, ea, quæ iam declinat, paucissimis indiget ad corporis resumptionem: siquidem & id, quod ex ipsis resoluitur, paucissimum est. Neq; enim corpus similiter calidum est, ut prius: neq; amplius in augmentum quicquam assumitur: sed neq; quod uirtus contentiua multum imbecillis sit, ut in senibus, plus aliquid ex corpore defluit. Quia igitur uentris profluuiâ, uel coctione, uel alimenti distributione frustratis accidunt, aut propter bilis acritudinem abradentis intestinum, hæc q; omnia in declinantibus sunt: non sine ratione in eis alui profluuiâ diu perseuerant. Febres quidem lethargicæ fiunt ex humore pituitoso in cerebro acruato. Prioribus autem ætatibus humor hic deficit magis, quam superabundet. In senili autem ætate plurimus quidem est, uerum propter ætatis frigiditatem febres nõ accendit. In ijs autem, qui ab ætatis uigore declinant: & hic humor superabundat, & nõdum corpus frigidum est. Leuitates uero intestinorum ostense sunt, hæc quidem à frigida fieri pituita, hæc uero à sola intemperatura, quæ uim alui contentiuam reddidit imbecillem, hæc autem ab ulcerosa dispositione: atq; hæc omnia in declinantibus superabundant. Sanguinis uero per ora uenarum (quod Græci hæmorrhoidas uocant) profluuium, uere huius ætatis est passio, sicuti melancholia. Fit enim ex atra bile, quando ad uenas, quæ in sede sunt, repete tota decumbit. A me quidem omnium enumeratarum passionum causa fuit explicata: scientia autem horum cum probatione illis adueniet, qui legerint demonstrationes, quas super his in nostris scripsimus tractationibus: quæ quot sint, ac quales, & quam doceant contemplationem, legenti librum de ordine nostrarum commentationum, licebit discere. Ex his enim promotus, quo modo earum singulæ sint perlegendæ, cognoscet.

³¹ *Senibus spirandi difficultates, destillationes cum tussi, urinae stillicidia, urinae difficultates, articularum dolores, renum passiones, uertigines, apoplexiæ, mali habitus, pruritus totius corporis, uigiliae, alui, oculorum & narium humiditates, uisus obtusus, glaucedines, auditus graues.*

Senes à decrepitis nonnulli Hippocratis sectatores distinguunt: nomen seniorum ultimæ ætati tribuentes, & hoc perpetuum esse existimantes: senes autem in priori ætate statuentes, quæ media est inter iuuenes ac seniores. Sed nunc manifeste monstrauit se senes eos, qui extremam agunt ætatem, nominare, in ipsis ergo sermonem terminauit, ut qui iam omnes ætates percurrisset. Hi uero

sapissime à destillationibus, quæ sunt cum tussi, capiuntur: quoniam partes ad caput attinentes, E in ipsis facillime refrigerantur, & quia multæ in ipsis fiunt pituitosæ superfluitates, cum iam admodum frigidam cerebri habeant temperaturam. Asthmata uero, hoc est crebri anhelitus, ex ijs destillationibus ortum habent: cum alioqui & ipsa spirandi instrumenta non raro habeant proprium sui algoris principium, quando in ipsis multæ ac crassæ superfluitates generentur. Ad hæc, cum uires sint imbecillæ, renes sæpius obstruuntur, & lapides generantur, quando tenax uel crassa superfluitas ibi firmata tophosam consistentiam assumpserit. Articulorum autem dolores aliquando fiunt fluentibus ad hæc loca superfluitatibus, aliquando propter instrumentorum, quæ natura ad eorum motionem fabricauit, frigiditatem. Vertigines autem ipsis accidunt propter spiritum uaporosum, qui in partibus cerebri inordinato cietur motu: sæpe etiam in uentriculo uitiosis superfluitatibus aceruatis, ad cerebrum fertur exhalatio uaporosa. De apoplexia autem quid oportet dicere? Nullus est enim morbus adeo senili ætati familiaris, quoniam in ea cerebrum pituitosis repletur superfluitatibus. Si quod uero ulcus aduenerit senibus, difficulter sanatur propter defectum sanguinis: Vehementius in super se scalpunt, quod pruritus appellauit: quoniam illæ, quæ pruritus operantur superfluitates, difficilem habent per cutem euacuationem. Rationabile siquidem existit & cutem in ipsis ex frigiditate densiorem esse, & superfluitates plures simul ac crassiores existere. Pluresq; ipsorum (neq; enim omnes) cõtinue uigilant: quod eis accidit, & quia senectus plena curarum est, sed magis, quia corpus habet exiccatum: unde & tunc magis uigilant, quando integra sanitate fruuntur. Dicitur autem à nobis est & in commẽtarijs de temperaturis ipsas quidem corporis partes in senectute fieri sicciores, sed multitudine superfluitatum pituitosarum aceruari: ob quam causam à multis putatur senectus frigida & humida. In quo autem tempore hæ plures in cerebro aggregantur, fiunt senes potius somnolenti: In quo uero bene excernuntur, per uigilant. Contingit autem & pauciores superfluitates generari, & citius excerni eo tempore, quo salubriter degunt: unde & maxime propria passio senilis ætatis uidetur esse uigilia. Humiditates autem in ipsis & oculorum & narium liquet fieri, propter cerebri superfluitates: quibus eisdem ad aluum defluentibus, & ipsa sæpius humectatur. Hebetes autem uisus, & graues auditus, propter potentiam sensibilis accidunt imbecillitatem: glaucedines uero propter immodicam instrumentorum siccitatem, & quia speciem habent suffusionis.

GALENI IN APHORISMOS HIPPOCRATIS COMMENTARIVS QVARTVS.

Utero gerentes sunt medicandæ, si materia turget, quarto mense, & usq; ad septimum, sed hæc minus. Iuniora autem & seniora uereri oportet.

Ad uteros, foetuum connexus eandem habent proportionem, quam fructuum connexus ad plantas. Hi siquidem in prima generatione debilioribus capulis continentur, & ideo facile decidunt, quando uehementior uentus ipsos concusserit: post hæc aucti, difficilem habent à plantis dissolutionem: sicuti rursus, cum perfecti sunt, sponte sua sine ui extrinseca decidunt. Eodem modo & conceptus, in primo quidem tempore à seminis iniectione, si quando saltare contigerit mulierem, aut in lubrico cadere, siue quouis alio modo, uel animo, uel corpore moueri uehementius, facile dirumpuntur. Sic etiam, & cum iam perfecti sunt. Tempore uero intermedio firmiorem habent coalitum: quare mulier utero gerens, potest fortiores motus sustinere sine foetus offensione. Quæ omnia Hippocrates noscens, recte inquit: Utero gerentes sunt medicandæ, si materia turget, quarto mense, usq; ad septimum: quod est medio tempore foetationis, cum foetus utero firmiter alligatur. Non tamen omnes, quæ hoc tempore indigent purgatione, permittit purgari: sed si materia turget, inquit, hoc est, cogat accelerare. Tractum enim uocabulum est ab animalibus ad coitum concitatis. Cum igitur superabundantes humores mouentur, et per totum corpus deferuntur, nondum in aliqua parte firmati: tunc ad eos expellendos natura incitatur, & aliquo indiget manum porrigente, & hunc humorum motum ad aluum deducente. Eos uero, qui aliqua in parte sunt firmati humores, non oportet mouere. Sic igitur & illud dictum est: Quicumque inflammationes in morborum principio medicamento conantur soluere: nihil de eo auferunt, quod intentum est atq; inflammatum: (neq; enim passio, ut quæ cruda sit, cedit) quæ uero sana sunt, & morbo resistunt, colliquant. Quod autem Hippocrates uerbo, medicari, pro purgare medicamento, consueuerit uti, omnes consententur, quicumq; uel paruum habent de eius dictione notitiam. Nam ut quispiam alia omittat ipsius uolumina, & de solis posthac scriptis Aphorismis meminerit: nihil aliud per uocem, medicari, in eis posse significari intelliget, ueluti paulo post fiet manifestum.

Uero medicationibus talia educere è corpore, qualia & sponte prodeuntia, utile: quæ uero contrario modo prodeunt, cohibere oportet.

Sponte

A Sponte euacuri è corpore dicimus, quæcunque sine aliqua medici opera excernuntur, nonnunquam ea, quæ nostrum regit corpus, potentia ipsum expurgante, nonnunquam ex irritamento aliquo, aut quia à uasis non contineantur. Cum itaque natura superfluum euacuat, iuuatur animal. cum uero alioqui excernitur, casus ratione: neque inde utilitas ulla prouenit, & talis euacuatio prauæ dispositionis est signum. Recte igitur Hippocrates consulit imitari naturam. Est autem imitatio, in unoquoque morbo tentare tales humores euacuare, quales nouimus in spontinis prodesse euacuationibus. Prius itaque dictum est ab ipso de omni euacuatione generalius. Sic & uasorum inanitio, siquidem talis fiat, qualem fieri oportet: confert, & leuiter ferunt. Nunc uero de sola purgatione eundem fecit sermonem, quoniam de hac docere proposuerat in præsentis libri loco. Melius igitur fortasse fuerit de omnibus euacuationibus, quas medici moliuntur circa ægotantium corpora, nos quoque sermonem repetere. Fiunt enim hæc aliquando per medicamenta totum corpus expurgantia, per uomitus & deiectiones. aliquando medicina partis alicuius est euacuatua, ueluti quæcunque per palatum & nares à capite abducunt superfluitates. E genere autem superfluitates abducentium sunt, & quæ per tussim expurgant, quæcunque in pectore sunt atque pulmone, & quæ per urinas abducunt totius sanguinis ferrosam superfluitatem. Clysterem quoque ex hoc genere feceris, & quodcunque aliud totum corpus æqualiter non euacuat, quemadmodum & uenæ sectio creditur euacuare, & omnino sanguinis extractio quæcunque, & quouis modo facta. Ex talibus autem est euacuationibus & quæ per uterum fit, & quæ per ora uenarum sedis, & quæ per exercitia, & frictiones, & omnem motum, atque calorem, & balneas calidas, præsertim nitrosas, sulfureas, & bituminosas, & ex accidenti, inedia. Hæc siquidem omnia uidentur quidem totum corpus æqualiter euacuare. Siquis tamen exactius perquirat, inueniet non æqualiter euacuare. Verum in his, cum sit paruus excessus alterius ad alterum secundum eorum, quæ euacuantur, qualitatem & quantitatem, ideo æqualis euacuatio uidetur. Quæ uero pharmaca purgatoria nominantur, speciem faciunt euacuationis manifeste differentem: de quibus, ut dixi, nunc ipsi docere propositum: non tamen quicquam plus docet, quam quod de omnibus euacuationibus ipse iam dixit. Vna etenim est omnium intentio ac scopus humor superabundans: cuius notitia est perquirenda ex eo, qui toto corpore præter naturam color repræsentatur, & insuper ex casibus, & morbis, & tempore, & regione, & ætate, & constitutione, & natura ægotantis, & uitæ instituto, & uictu: Veluti (si ita contigerit) colore pallidiori in toto corpore apparente, quemadmodum in illis, qui regio morbo laborant, non euacuata per sedem bile, aut pustulis aliquibus biliosis per totum corpus dispersis: particulatim autem, si morsus in uentriculo aliquis atque fastidium sentiatur, & adsit cibi appetentiæ defectus, ac sitis, ore ad amaritudinem alterato, aut quia in aliqua parte corporis sit erysipelas, aut quia tertiana febris hominem habeat, aut ex ardentibus illa, quæ ex amara fit bile. Nam in his omnibus flaua bilis abundat. atque idcirco conabimur ipsam educere illis medicamentis, quæ cholagoga, id est bilis eductiua, ab effectu nominantur. Atque hoc est, quod ab Hippocrate dicitur: Si, qualia oportet purgari, purgentur: confert, & leuiter ferunt. Quod enim dicitur, qualia oportet, abundantiam significat humorum uidelicet sua qualitate infestantium ægotantem. Ob hanc igitur causam ait tales conferre euacuationes. Sed, quoniam omnes artificiosæ coniecturæ in actionibus aliquando aberrant: (similitudines etenim, ut ipse inquit, non solum uulgares, sed etiam medicos eruditos aliquando decipiunt) alterum nobis dedit indicium bonarum euacuationum, tolerantia facilitatem: ut & in hoc fiduciam habeamus, cum recte fecerimus euacuationem. Quod igitur in flaua bile dixi, ueluti in exemplo, hoc idem mihi & in atra intellige. Nam & in hac color totius corporis ad nigritiem tendit, & pustulæ nigræ fiunt ex atræ bilis colore: & quicunque morbi ex eius fiunt exuperantia, multitudinem humoris indicant manifeste: quemadmodum elephas, cancer, & quartanus circuitus ex melancholico humore generantur: & lien magnus, & uarices nigricantes sunt eiusdem humoris alumnae passionis, quemadmodum & quæ melancholia nominatur, & omne mentis delirium, cui ira, temeritas, atque immanitas iungitur. Hippocrates uero etiam ex mēstruis, superabundantem in fœminis humorem coniecturabatur: & scripta sunt ab eo indicia, in primo libro de mulieribus. Ex his igitur, quod atra bilis abundet, dignoscere oportet: & has habentem intentiones, ad eius accedere euacuationem. Secunda autem in ipsa euacuatione intentio habenda est, tolerantia facilitas. Quæcunque uero in atra bile & flaua sunt dicta, hæc mihi & in pituita intellige, tumores œdematosos hoc est inflatos, pustulas, totius corporis colorem pro humoris specie, febres quotidianas, mentis pigritiem atque torporem, somnos profundos, capitis grauitates, & quosdam acidos ructus, quando in uentriculo pituita abundarit. Hæc enim omnia suadent medicamentum dare pituitam purgans. Facta uero iam purgatione, tolerantia facilitas attestabitur & dignotioni, & ei, quam ausus es facere propter ipsam, euacuationi. Ad dignotionem uero, & spem euacuationis, habes etiam conferentem aliquid non solum ætatem, uel naturam ægotantis, sed etiam anni tempus, & præsentem constitutionem, præterea & regionem, & uictum antecedentem, unà cum alijs uitæ institutis. Etenim didicisti, ut hæc omnia, nonnulla pituitam, nonnulla flauam bilem, nonnulla atram

exaugeant. Hæc quidem omnia, ut dictum est, sunt intentiones exhibendi medicamentum, uim habens humorem infestantem expurgandi. In ipsa uero euacuatione altera erit intentio, uel nobis ferens recti iudicij testimoniū, uel erroris. Recti quidē iudicij, tolerantia facilitas: erroris autē, difficultas. Nam infestantium humorum euacuationem facile tolerabunt ægrotantes. Siquid uero aliud, & non quod infestat, euacuatur: necessarium est omnino male ipsos tolerare. Quod igitur, ut dixi, in principio libri per unum ostendit Aphorismum, ita scribens: Sic & uasorum exinanitio si quidem talis fiat, qualem fieri oportet, confert, & leuiter ferunt: Id in hoc loco nunc in duas secans partes in medicationibus, per priorem quidem hunc sermonem, quæ sint conferentes euacuationes, docet, per alterum autem, qui sequitur admonet, ut tales euacuationes firmum indicium subsequatur, facilitas tolerantia. Exempla uero ipse apposuit earum, quæ sponte fiunt, euacuationum ad bonum, multa quidem in libris Epidemiorum, pauca uero in hoc ipso libro Aphorismorum, qualia huiuscemodi sunt: Quem aqua inter cutem habet: per uenas in uentrem aqua fluente, solutio. Si lippitudo adsit: ab alui profluuio capi, bonum. Quibus biliosa deiectiones, surditate superueniente cessant: &, quibus surditas, biliosis factis cessat.

3 *Si, qualia oportet purgari, purgentur, confert, & leuiter ferunt: contraria uero grauius.*

Prius hic Aphorismus à nobis expositus est in præcedentis Aphorismi expositione: scriptus etiam in superiori libri parte, iisdem uerbis: quare & non nulli eum de hoc loco sustulerunt.

4 *Medicari æstate superiores magis, hyeme uero inferiores.*

Subaudire oportet uidelicet uentres. Recte autem æstate purgat superius, quoniam & qui tunc humor superabundat, flaua bilis est, & omnino tota natura animalis propter ambiētem caliditatem magis ad superiora mouetur. Quælibet autem superfluitas, eò, quò uergit, ducenda est per loca conuenientia: quemadmodum ipse in libro de humoribus scripsit. Addidit huic Aphorismi sermoni uerbum, magis: neq; simpliciter dixit, Medicari æstate superiora, hyeme uero inferiora. Nam, etsi non sæpe, raro tamen tempore æstatis humor pituitosus uisus est abundare, sicuti hyeme aliquando flaua bilis.

5 *Sub Canes, & ante Canem difficiles sunt medicationes.*

Nam & exusta tunc natura nostra non fert eam, quæ à medicamentis purgantibus prouenit, acrimoniam. Quare plures quoque purgati hoc tempore incidunt in febres: & natura ob æstum imbecillis, magis ex purgatione dissoluitur. Sed & purgatio hæc praua fiet, cum calor aeris ambientis in partem trahat extrinsecam, contrariam ei ad quam medicina ducit humores. Sicuti enim balneæ calidæ natura aptæ sunt obsistere purgationibus, sic & calor æstatis, tunc præcipue, cum seipso uehementior extiterit.

6 *Graciles, & facile uomentes, purgare superius, cauentes hyemem.*

Hic addere oportet, quod paulo antea dictum est uerbum, magis. Magna enim ex parte graciles sunt biliosi. Si igitur hoc accesserit, ut sint ad uomendum faciles: sunt per superiora purgandi, nisi obsistat hyems. Nam supra dictum est medicari æstate superiores magis, hyeme autem inferiores oportere.

7 *Vomentes uero difficulter, & mediocriter bene carnosos, per inferiora, cauentes æstatem.*

Si facilis ad uomendum, & gracilis sit, per superiora purgandus est, nisi sit hyems, hoc est æstate, autumno, & uere. Sin difficulter uomat, & mediocriter bene carnosus sit: per inferiora, si resurgat, solum cauendo æstatem: aliud autem anni tempus non oportet cauere.

8 *Tabidos uero, cauentes ad superiora purgationes.*

Ad superiores, inquit, purgationes nunquam tabidos duxeris, ueritus scilicet instrumentorū, quæ respirationi obseruiunt, imbecillitatem. Per tabidos autem intelligere oportet uel eos, qui morbum à Græcis phthisin nominatum patiuntur, uel qui ad eum sunt natura proni: de quibus ipse in primo libro Epidemiorum scribit: Et maxime moriebantur, quibus natura ad tabem pronata erat. Est autem his pectus angustum, & qui in eo continetur pulmo.

9 *Melancholicos autem plenius per inferiora, eadem ratione contraria apponentes.*

Ventres inferiores uidelicet melancholicorum oportet eadem ratione plenius medicari. Plenius autem dixit pro fortius. Quia uero ad inferiora declinat hic humor, nō sine ratione ipsum iubet per uentrem inferiorem euacuari, sicuti flauam bilem per superiorem, cum sit leuis humor, & sponte continue fluitet. Commune igitur ambobus est, ut ducantur, quò uergunt, per loca conuenientia: proprium autem alteri quidem humori, per superiora loca euacuari, quoniam ad hæc uergit: alteri uero per inferiora, quoniam & ipse ad ista declinat. Contraria itaq; est per superiora euacuatio illi, quæ fit per inferiora: quorum utrunq; fit secundum unam communem rationem. Quare recte dixit Hippocrates, eadem ratione contraria apponentes.

A *Medicari in ualde acutis, si materia turget, eadem die tardare enim in talibus malum est.*

10 Dicitur est & à me prius, quòd uerbum, turgere, Hippocrates trāstulit ab animalibus, quæ ad coitum properant, cum naturali quadam concupiscentia moueantur ad seminis excretionem. Ostensum est enim in libris de semine, q̄ foemina etiam in coitu semen excernit. Quando igitur uel in toto corpore similis huic fuerit naturæ impetus ad excretionem superfluitatum, uel si non toto corpore, saltem in partibus principalioribus: tale quid consueuit Hippocrates per uerbum turgere, significare: & statim per medicamentum euacuationem faciendam iudicat prius quam uel uirtus uitiata fuerit, uel febris caliditas aucta sit, uel ad aliquod membrū principale decubuerint ij, qui per corpus uagantur humores. Quòd autem ualde acutos morbos nominauerit, quos prius peracutos dixit, unicuiq; liquet. Et quidem, quòd iudicationis horum terminus est prima septimana, dicitur & à me prius hoc est.

11 *Quibus tormina, & circa umbilicum dolores, & lumborum dolor, qui neq; à medicamento, neq; aliter soluitur in aquam inter cutem siccam firmatur.*

B Tormina fiunt & propter morsum uehementem, & propter spiritum flatuosum, qui non habet exitum, sed in intestinorum inuolucris est interceptus. Quòd uero dolores ad tales dispositiones consequantur, nemini dubium. At, cum circa umbilicum ac lumbos se firmauerint, et neq; à medicamentis, neq; alijs soluantur auxilijs: quædam est earum partium habitualis intemperatura: quæ magna ex parte perseuerans, eam aquam inter cutem efficit, quæ ab Hippocrate sicca nominatur. Vocatur autem hic morbus à posterioribus medicis tympanias, quoniam abdomen percussum talem sonum edit, qualem tympana. Nam & in illis per cutem extantam subiectus aer percutitur, quemadmodum aer in hoc morbi genere, qui in profundo locatur. Quòd uero et hoc morbi genus ex tumoris similitudine hydropem, id est aquam inter cutem Hippocrates nominet, est manifestum: Nō tamen humidum est, sicuti qui ascites ab utris similitudine dicitur: in quo materia collecta non est flatuosus aer, sed humor aquosus. Videtur autem à maiori frigiditate generari aquosus hydrops, quem asciten uocant, quoniam in membrana abdominis inferiore, peritonæo Græce dicta, humor ueluti in utre quodam cōtinetur: à minore autem tympanias. Neq; enim humida substantia in flatuosum aerem sine calore aliquo potest transmutari.

12 *Quorum alui, intestinorum leuitate laborant: hyberno tempore supra purgari malum.*

C Morbum, in quo celeriter ea, quæ comeduntur, talia deiiciuntur, qualia deuorata fuerint: leuitatem intestinorum nominant. fitq; ex potentia contentiua debilitate: sed consequitur ad omnium, quæ ad aluum pertinent, instrumentorum intemperaturas, hoc est ipsius uentriculi, in quæ cibos deuoramus: & eorum, quæ ex hoc suspiciunt atq; transmittūt, intestinorum. Fit etiam quādoq; læuitas intestinorum ex aliqua summas partes occupante exulceratione, simili illis, quæ in ore fiunt, quas Græci aphtas nominant. Intemperaturæ igitur non nunquam fiunt, ut quispiam dicat, habituales: (sic uero nominant illas, quæ ipso corporum habitu læso fiunt) quandoq; propter frigidam pituitam, qualis est acida maxime. Earum autem, quæ in summa parte hærent, exulcerationum causa est humor acris & tenuis. Hic igitur etsi per superiora purgari debet, quoniam huiuscemodi humores magis fluitare soleant, quam ad inferiora secedere: non tamen hoc hyeme faciendum est: sicuti etiam superius est dictum. Alter uero pituitosus, quādo adhæserit intestinis, nunquam est per superiora purgandus, hoc est per uomitoriam medicinam. Sola enim euomina apta sunt, quæ in uentriculo continentur: eorum uero, quæ continentur in intestinis, nihil potest per uomitus euacuari.

13 *Ad elleboros qui non facile supra purgantur, eorum corpora ante potionem pluri cibo, atq; quiete humectanda sunt.*

D Prius oportet tentare eum, qui elleborū sumpturus sit, quo modo se habeat ad superiores purgationes, hoc est ad eas, quæ fiunt per uomitiones. Fiat autem periculum per medicamenta uomitoria, quæcunq; sunt mediocria. Si igitur non facile purgari uideatur, non oportet huiuscemodi hominem ad elleborum ducere, antequam præparetur. Hoc autem fieret, si per continuos uomitus assuescat is, qui est sumpturus elleborum, ad prompte uomendum. Verum hoc. ut paruum aliquod, atque omnibus notum, Hippocrates prætermisit. Melius autem fieret præhumectando corpora. Præhumectantur autem plurimo alimento, atque quiete. Ac de quiete quidem clarum est. Sicut enim exercitia sunt apta natura exiccare: sic & requies (quod ocium est, & ab exercitatione uacatio) seruat humiditatem. Cibus uero non simpliciter copiosior est aptus natura humectare, sed quicunq; nullam habet fortem qualitatem, hoc est neque acerbam, neque acrē, neque balsam, neque amaram. Forte autem neque simpliciter cibus, hic, qui talis est, est appellandus, sed hoc totum, cibus medicinalis: sicuti illi, qui est cibus simpliciter, soli hoc inest ex omnibus, ut ex sua natura, non autem ex accidenti solidas partes animalis humectet, hoc ipsum non per se, sed ex accidenti aliquo faciente quiete. Quia enim eam, quæ prouenit ex cibo, humiditatem nō exiccat: idcirco dicitur humectare, Aqua uero neq; epota, neque extrinsecus occursans, natura apta est solidas animalis partes humectare. De talibus autem perfectiorem posset quispiam

habere doctrinam legendo librum nostrum De potentijs naturalibus, & librum De tabe.

- 14 *Cum biberit quis elleborum, ad motiones quidem corporum ducere magis: ad somnos uero atq; quietem, minus. Indicat autem nauigatio turbari motione corpus.*

Ipsè attulit causam, ob quam eorum corpora moueri præcipiat, qui assumpserunt elleborum. Quies siquidem in eodem statu conseruat, motus uero transmutat atq; alterat corpus: ut indicat nauigatio, quæ motus quidem est, turbat autem corpora adeo, ut & uomitum excitet. Cum igitur talis motus fuerit sufficiens etiam solus ad uomitum corpus præparare, fit sanè rationabile, ut, si uomitorio medicamento coniungatur, longe maiorem habeat efficaciam. Quidam pro nauigatione nauis scribunt, ut sit sermo talis. Ostendit autem & nauis, quæ uehementioribus corporis aduenit motionibus, ex motione corpus perturbari. Liqueat autem, qd & hic sermo eandem uim habet cum priore.

- 15 *Cum uolueris magis ducere elleborum, moue corpus, cum uero sistere, somnum facito, & non moueto.*

Prior quidem Aphorismus, quo modo oporteat hominem, qui elleborum sumpsit, ad purgationem præparare, nos docuit: præsens uero, quo modo sistere purgationem. Non est autem absq; ratione, qd ea, quæ sistunt purgationem, sint contraria ijs, quæ uomitum cient. Si igitur motiones ciebant, sistunt quietes: & multo magis somnus, in quo actiones animales occiuntur, quæ & per sensum fiunt, & præterea per musculos in motibus, qui fiunt ex appetitu.

- 16 *Carnes sanas habentibus elleborus periculosus, facit enim conuulsionem.*

Quod in præcedentibus dixerat in omnibus purgationibus, hoc nunc in ea sola dicit, quæ fit per elleborum: adeo ut duo Aphorismi possint inuicem iungi, tali modo: Qui corpore bene se habent, difficile est medicari. Sic ergo & elleborus carnes sanas habentibus periculosus est, conuulsiones enim facit. Habet namq; elleborus istud præcipuum, facere conuulsionem, propter operationis uehementiam.

- 17 *Si quis febrem non habens, abstineat à cibo, & cordis morsum, & tenebricosam uertiginem patitur, & oris amaritudinem sentit: purgatione indigere per superiora significat.*

Apositia. i. abstinentia à cibo, idem significat, quod anorexia. i. inappetentia. Cardiogmos autem id est cordis morsus, est cordis, hoc est oris uentriculi, passio. Prisci siquidem & hoc, cor nominabant. Scotodinos autem. i. tenebricosa uertigo, est, quando simul res conspectæ uidentur circūuolui, & sensus uisus repente destruitur, cum ægrotus sibi tenebras circumfundi opinetur. Fit autem hoc ore uentriculi à malis humoribus morso. Nā propter neruorum magnitudinem, qui ad ipsum à cerebro ueniunt, hac parte patiente, animæ opera detrimentum patiuntur. Hi itaq; casus sunt communes humorum omnium mordacem habentium naturam. Os autem sentire amaritudinem, solius bilis, quæ pallida & flaua nominatur, est opus: quare recte in huiuscemodi inquit Hippocrates significari, qd oporteat purgari per superiora: quod explanatum, talem habebit interpretationem: Huiuscemodi casus significant medico, indigere hominem purgatione per superiora, hoc est per uomitiones.

- 18 *Supra septum transuersum dolores, purgatione indigere per superiora significant: quicūq; uero inferiora molestant, per inferiora.*

Hic Aphorismus, quod antea in uno dolore docuit oris uentriculi, hoc ad omnes extendit dolores. nam clarum est, ut, quicūq; supra septum transuersum consistunt, purgatione indigentes consulat per superiora purgari, quicūq; infra septum transuersum, per inferiora. Addidit autem sermoni, purgatione indigentes, ne quis forte arbitretur curare Hippocratē omnes dolores simpliciter per euacuationem. Neq; enim nunc dicit hoc, sed qd secundum humorum infestantium inclinationes, oportet etiam facere euacuationes: & neq; supra septum transuersum dolores per subducentia medicamenta euacuare, neq; infra consistentes per uomitiones.

- 19 *Qui in medicamentis purgati non sitiunt: non quiescunt prius, quam sistant.*

Qui purgantur, non nulli statim sitiunt, non nulli postea. fitq; hoc propter ipsius uentriculi dispositionem, & propter datum medicamentum, & propter humoris, qui uacuatur, naturam. Uentriculi quidem ratione, qui ex caliditate, uel siccitate, uel ambabus qualitatibus prompte ad sitiendum perducatur, siue hoc natura insit ei, qui biberit medicamentum, siue illo solum tempore. Ratione autem medicamenti, cum acre fuerit, & calidum, ac mordax. Propter humorem uero, qui uacuatur, quando bilis amara fuerit. Hisce quidem de causis fiunt sitibundi. Ex contrarijs uero longo tempore sine siti perseverant: quando uel frigidiorē, & humidiorē uentriculum habuerit homo, qui purgatur, aut ab initio, aut tempore purgationis: uel quando medicamentum omni uacat mordacitate: & tertio quando humor pituitosus aut aquosus extiterit. Verum & in his, quando abunde fuerint euacuati, consequitur sitis sufficiens etenim est & ea, quæ ex euacuatione prouenit siccitas, ipsam efficere. Accedit præterea medicamenti purgantis uis, habentis aliquam etsi neq; manifestam neq; sensibilem, attamen latentem acrimoniam ac caliditatem.

- 20 *Non febricitantibus si tormina acciderint, & genuum grauitas, & lumborum dolor: purgari inferius oportere significatur.*

Sicuti

A Sicuti paulo antea docuit signa eorum, quos oporteat purgare superius, ita nunc docet ea, per quæ cognosceret aliquis, quando oporteat inferius purgare. Est autem communis utriusque ratio in differentibus casibus. Nam pro inclinatione noxiorum humorum, facere oportet euacuationes.

21 *Deiectiones nigrae, qualis est sanguis niger, sponte uenientes, siue cum febre, siue sine febre, pessimae: & quanto colores magis prauis fuerint plures, peius: cum medicamento uero melius, & quanto colores plures non prauis.*

De deiectionibus nunc ipsi est sermo, quæ à priscis medicis quidem nigrae uocantur, bilis uero nigra exquisite non sunt. Nam acre, & corrodens, & acidum non habet: ac, quod multo plus est, in terram effusa ipsam non fermentant: uerum sunt, ut quis eius describens imaginem plane diceret, ueluti sanguinis limus, qualis etiam uinis crassioribus iam consistentibus solet subsidere, quæ facem nominant. Hæc si diutius moretur in corpore, & neque per aliquem sensibilem effluxum neque occultum excernatur, uerum transmutetur, atque putrescat, fit bilis nigra exquisite. Antequam uero hæc genita sit, splen trahit eam, quæ est ueluti sanguinis faex, hepar expurgans: quemadmodum in commentarijs de potentijs naturalibus est demonstratum. Abutitur itaque & hoc melancholico humore ad sui nutritionem splen: & quam rursus ipsa fecerit, superfluitatem totam expellit ad uentrem, unam cum alijs superfluitatibus excernendam. Si quando igitur neque splen bene expurgauerit, & ille, qui in hepate continetur sanguis, multum huius limosæ superfluitatis habuerit: ac crescet debilitas uisceri ita, ut in seipso continere superfluitates non possit, & tunc illæ, quæ nigrae uocantur, fient deiectiones, de quibus nunc sermo habetur ab ipso. Adiecit autem suo sermoni, *Veluti sanguis, tale quiddam ostendens: Qualis fit sanguis denigratus, dum per intestina defertur, tales sunt nigrae deiectiones. Nam extremæ demetiae fuerit existimare, sanguini, secundum naturam se habenti, tales deiectiones assimilari. Fient etenim hæc & rubra, & nigra. Atqui impossibile est sanguinem eundem & rubrum, & nigrum esse: Plurimas uero huiusmodi deiectiones in pestilenti hoc morbo longo conspeximus, quæ non magis in ijs, qui exitio proximi erant, quam in alijs saluandis apparerent: non tamē uel in principio, uel incremento morborum conspiciebantur. Tunc enim, quæ euacuabantur, erant & flaua & rufa colore colliquamenta. quæ uero mox apparebant, nigra erant, ueluti sanguinis faex: siue ipso superassato habuissent generationem, siue aliquam extraneam putredinem adeptæ, illis, quæ in uentriculo fiunt, cruditatibus proportionalem, quando ad uitiosos humores corruptio terminauerit. Quare ab initio quidem nunquam ad bonum fiunt huiusmodi deiectiones, magnam uisceris lesionem ostendentes: ad morbos uero consistentes sequuntur sapienter, natura superfluitates expurgante. Non tamen istud hoc in aphorismo adiecit Hippocrates, quæuis alibi quidem dixerit in uniuersum, Signa iudicatoria non statim appareant: in sequenti autem aphorismo particulatim, dum inquit: Morbis quibuslibet incipientibus, si atra bilis uel supra uel infra exierit, letale est. Nunquid igitur satis uisus est sui animi manifestare sententiam, utēs hoc uerbo, uenientes, quod temporis spatium ostendit, tanquam uel per morbum totum, uel per longum ipsius tempus tales ueniant deiectiones? Si enim aliquod unum tempus ostendere uoluisset: omnino uel quæ post apparuissent, uel quæ uenissent, protulisset: non sponte uenientes. Hoc enim uerbum, uenientes, non aduenisse, sed aduenire significat. Assumpto tamen medicamento, quod uim habet purgandi nigra, talia deijci nihil mirum. Sic itaque multi deiectionum colores præter naturam, sponte quidem euacuati, multarum, atque malarum in corpore dispositionum sunt signa. à medicamento autem ducti uim habente plures humorum species euacuare, nihil absurdum significant.*

22 *Morbis quibuslibet incipientibus, si atra bilis uel supra uel infra exierit, letale.*

Facta est à nobis & in antecedente aphorismo distinctio inter humorē melancholicum, & nigram bilem, de qua nunc sermo habetur ab ipso. Et causam, ob quam ab initio letales sint huiusmodi humores, postea uero iudicatorij appareant, in illo aphorismo sufficenter percurramus: sed & nunc repetemus, quoniam ea, quæ sunt ad artem maxime necessaria, sæpe tractare sit melius. Quando aliquis incipit morbus: si quid excernitur, nihil tunc excernitur naturæ ratione, sed sunt omnia casus earum, quæ præter naturam sunt in corpore, dispositionum. Quo enim in tempore à causis quidem morbum facientibus natura grauatur, adest autem cruditas humorum, tunc aliquid bene euacuari est impossibile: siquidem oportet coctionem præire, subsequi uero discretionem, & postea euacuationem, ut bona sit crisis, siue iudicium. Hæc autem nos ipse docuit in primo libro Epidemiorum, ita inquit: Coctiones, iudicij celeritatem salutisque securitatem significant: cruda autem & incocta ad malos abscessus conuersa, iudicationis carentiam, uel dolores, uel longitudinem, uel mortes, uel eorundem malorum reditus. Quando igitur post morbi coctionem aliquis humor uitiosus excernitur, tunc corpus à natura expurgatur. Et propter hoc atra bilis, & alius omnis huiusmodi humor, ubi signa coctionis in morbi processu apparuerint, bonam significat euacuationem. Si uero aliter excernantur sine signis coctionis, exitialis est casus. Quare, cum in morbi principio semper sint signa cruditatis, mala semper erit humorum talium euacuatio.

23 *Quibuscumque ex morbis acutis aut diuturnis, uel ex uulneribus, siue quouis alio modo extenuatis, nigra bilis, siue uti sanguis niger desubter exierit, postmodum moriuntur.*

Sermo in hoc Aphorismo est potentia talis: Siue atra bilis (de qua antecedens docuit Aphorismus) siue nigra, quæ sanguini nigro assimilantur, (de quibus prior Aphorismus) ijs qui ad extremam extenuationem uenerint, apparuerint, postmodum moriuntur. Est enim in talibus natura imbecillitas adeo, ut non possint concoquere neque discernere neque excernere, quæ ita praua existunt. Propter morbi igitur magnitudinem cum contineri nequeant, effunduntur, & idcirco sunt difficilia. Mortem autem non in posterum afferunt, ut in alijs contingit morbis propter uirium imbecillitatem. Ostendit tamen in hoc Aphorismo manifeste, quod & in priore, cum dicebat, Deiectiones nigrae, qualis sanguis: subaudire oportet, niger: ut tale sit plenum: Deiectiones nigrae, qualis sanguis niger. Ostendit autem & nos bene à nigris deiectionibus bilem nigram separasse. Hæ enim sanguini denigrato similes uidentur, differentes in eo, quod fusæ sunt, & non concretæ, ut illæ. Nigra autem bilis & in eo, quod fusæ est absque concretionem, & quia fulgentem habet nigredinem, & præterea mordax est, sicuti acetum, & terram abradit, atque fermentat: quorum nihil nigris adest.

24 *Difficultas intestinorum, si ab atra bile inceperit, letalis est.*

Ab illa, quæ à quibusdam pallida, ab alijs bilis flaua nominatur, maxima ex parte incipit intestinorum difficultas, ab atris prius in summa parte propter humorum acrimoniam intestinis, postea uero exelitis adeo, ut exulcerentur. Hanc igitur intestinorum difficultatem sæpe sanauimus. Quæ uero ab atra bile fit, insanabilis est prorsus, cum nihil differat à cancro ulcerato. Cum igitur hic cancer in summa parte consistens, sit aut cum difficultate sanabilis, aut omnino insanabilis, quamuis possit continuo medicinam habere insidentem: rationabile est illum, qui occupat intestina, non solum quia nihil illi continuo adhærere potest, uerum etiam quia semper ab alimentis superfluitatibus tangitur, esse penitus insanabilem.

25 *Sanguis qualiscumque fuerit supra emissus, malus est: infra uero, si nigra subeunt, bonum est.*

In præcedentibus Aphorismis sermo ipsi habitus est de ijs, quæ per os & sedem excernuntur. Quare in proposito etiam Aphorismo, quando ipse dicit supra, solam, quæ fit per os excretionem intelligemus, illa, quæ fit per nares, omissa. Hanc itaque ait semper esse malam, qualiscumque fuerit is, qui excernitur sanguis, hoc est, siue spumofus, siue rubeus, siue flauus, siue niger, siue aquosus, siue crassus. Melius enim esse inquit, ut infra exeat, non tamen more disrupti sanguinis, sed paulatim fluentis ita, ut sui exitus tarditate denigretur. Ipsum itaque sanguinem confluere omnino ad aliquod intestinum, malum oportet existimare. Melius autem, quando paucus, quam quando multus ueluti disruptus effluxerit. Quare, quod legitur, bonum, non tanquam proprie dictum, sed tanquam idem, quod melius, significaret, est accipiendum: quasi ita diceret: Infra autem melius nigra deici. Reuera enim hoc eligibilius, quam per os quocumque modo sanguinem ferri. Hoc siquidem dixerit quispiam, ut eam, quæ uidetur in uerbis Hippocratis, repugnantiam dissoluat, dicentis nunc bonum esse, ut nigra deiciantur, cum tamen paulo antea pessimum id esse dixerit. Possimus etiam uocabulum, nigra, sic accipere, quemadmodum ipse in Epidemijis dixit, de sanguine ex uenis (quas hæmorrhoidas uocant) profluente, tanquam sanante melancholicas passiones. Reuera enim iam factæ melancholiæ maximum est remedium sanguinis ex his uenis profluuium: quam etiam, si futura sit, prohibet. Sic itaque nobis intelligentibus, sermo talis erit: Sanguis supra, qualiscumque fuerit, malum: infra uero per hæmorrhoides, bonum, quando nigra euacuantur: hoc est quando hominis natura multum talem accumulauerit sanguinem. Aliter autem non est assuefaciendum ei, quæ fit per hæmorrhoidas euacuationi, ut quæ periculosam habeat utranque immoderantiam, siue supra modum sanguis excernatur, siue ex toto supprimatur.

26 *A difficultate intestinorum habito, si ueluti caruncula exeant, letale est.*

In difficultatibus intestinorum, cum adhuc constituuntur, quædam corpora pinguis excernuntur: post hæc autem, nisi finiri anticipauerint, quædam ramenta intestinorum, ablata ipsorum superficie interiore, quæ membranosa existit & densa, illi, quæ cutem exterius contegit, epidermidis, i. cuticulæ appellatæ, proportionalis. Post hæc autem aliquid ex ipsa abraditur substantia intestinorum: in quo tempore non adhuc fieri difficultatem intestinorum, sed iam factam atque completam dicimus esse. Quando igitur partes adeo magnæ intestinorum, excernuntur in difficultate intestinorum, ut possimus eas carnes nominare: letalem ait esse morbum, cum neque caro crescere, neque cicatrix obduci in tali possit exulceratione.

27 *Quibus in febribus sanguinis fluxerit multitudo quacumque ex parte, cum reficiuntur, alui ijs humectantur.*

Calore natiuo debilitato ex profluuiio sanguinis, neque cibi bene concoqui, neque in sanguinem transmutari, multoque etiam magis neque distribui possunt per corpus: propterque hæc omnia, aluos fieri humidiores par est, donec processu temporis uires suas natura recuperauerit.

28 *Quibus biliosæ deiectiones, superueniente surditate cessant: & quibus surditas, superuenientibus biliosis deiectionibus cessat.*

Non de habituali difficulter solubili surditate nunc illi sermo est, sed de ea, quæ repente in febribus, uel aliter fit, recurrente ad cerebrum bile. Ipsa siquidem, cum meatus auditorios occupauerit,

A pauerit, efficit surditatem. Cum uero hinc ipsam natura expellente, ad excretionem peruenerit, soluit surditatem.

29 *Quibus in febris sexto die rigores fiunt, difficile iudicium sequitur.*

B Quicumque ad febres, & praecipue ardentibus, rigores superueniunt: iudicium habere solent bonum atque perfectum, ubi in die iudicatoria fiunt, & cum signis coctionis: non bonum autem neque perfectum, quando uel diei uel coctionis signa fuerint imperfecta, Quod igitur concoqui oporteat, quod bene iudicari debeant, in primo libro docuit Epidemiorum per ea uerba, quae paulo antea diximus: quorum initium, Coctiones, celeritatem iudicij, salutisque securitatem significant. Quod autem neque in omnibus diebus: & in Prognostico scripsit, & in hoc ipso Aphorismorum libro, & praeterea in primo Epidemiorum. Collecta autem sunt a nobis haec omnia oportuneque exposita: quaecumque quidem de diebus iudicatorijs ab eo scripta sunt, in tractatu de diebus iudicatorijs inscripto: quaecumque uero de signis coctionis, in altero de iudicijs. Dictum autem & in ipsis est de eo, quod fit in die sexta iudicio: de quo nunc etiam faciens mentionem, ait eos, qui in hoc die fiunt rigores, difficile habere iudicium, hoc est uel malum afferre iudicium, ac si male iudicantes dixisset: uel non firmiter, immo in quibus facile foret fieri recidiuam: uel in longum tempus extensos, ac si difficulter solubiles dixisset. Cum casibus uero quandoque difficilibus sextae diei iudicium fit: de quibus omnibus integre scripsimus in ijs, quas nuper nominauimus, tractationibus. Haec igitur in hunc modum fieri etiam ipsa experientia testatur: ipsorum autem causas longum esset in praesentia exponere. De diebus enim iudicantibus, tertio diximus libro de iudicatorijs diebus: de rigore autem in opere ad id seorsum dedicato.

30 *Quibuscumque accessiones fiunt: quacumque hora febris dimiserit, si eadem cras occupauerit, iudicium habent difficile.*

C Supponatur quispiam prima die coepisse febricitare hora tertia, & quieuisse quauis alia hora: deinde die secundo eadem hora tertia coepisse, mox cessasse febrem quacumque hora: & tertio rursus die hora tertia coepisse, mox rursus quouis tempore finita febre: coepisse iterum quarto die eadem hora tertia: & ita deinceps seruari quidem semper horam tertiam, in qua accessio suam facit initium, non seruari autem alias, in quibus finitur: hunc, qui tali labore morbo, necesse est temporibus longioribus aegrotare ijs, qui habent horam initij accessionis inordinatam. Hoc quidem nos ab experientia comprobatum, dictum fuisse arbitramur. Sunt uero quidam, qui tale aiunt esse, quod dicitur: Si primo die accessionem aegrotus habuerit, exempli gratia, hora tertia: & (si ita contigerit) hora duodecima febris desierit: rursus die secundo hora duodecima coeperit febricitare: morbum aiunt difficile iudicium habiturum, nullam apponentes rationem: sed neque id ab experientia probari, ostendere potentes. Non tamen, difficile habens iudicium, aliter possumus interpretari, quam difficulter solubile: ut tale sit, quod ab Hippocrate dicitur: Siue quotidie, siue tertio, siue quarto quoque die aegrotus habeat accessionem eadem hora: difficulter solubilis est is morbus, siue multas, siue paucas accessio occupet horas. Hoc igitur (ut dixi) experientia comprobatur. Eius uero causam talem esse opinandum est: causam accessionum, ubi non fuerit fixa ac stabilita, non seruare eundem terminum aut circuitum: ubi uero firmata fuerit, seruare: atque ideo difficulter solubilis est causa, quae fixa ac stabilita sit: facile uero solubilis, quae talis non est. Nam, quae firmata sunt, magnam uim, ut quispiam diceret, demolientem exposcunt, quae longo tempore, & per fortiora ac plura auxilia comparatur.

31 *Lassitudinem habentibus in febris: in articulo, & circa maxillas potissimum abscessus fiunt.*

D Dictum & prius est, quod lassitudinum non nullae quidem ex multis accidunt motibus, quae simpliciter & proprie lassitudines nominantur: Quidam uero neque multis, neque uehementibus actibus motibus, lassitudines pati consueuerunt. Tales itaque lassitudines, non lassitudines simpliciter, sed spontaneas lassitudines nominare consueuerunt. Ambarum autem ipsarum communis est locus perpeffus: hic uero est totum genus in corpore musculosum. Quae uero ex motibus pluribus lassitudines accidunt, ipsis adest proprium peculiare, caliditas articulorum: quare in his nihil mirum ad articulos abscessus decumbere, ut qui una cum musculis laborauerint, atque ultra modum concaluerint. Spontaneis autem lassitudinibus, una sola ratione euenit, ut fluxiones decumbant ad articulos (sicuti & omnibus alijs ferè morbis, qui per abscessus iudicantur) cum latiora ipsorum spatia prompte se habeant ad superfluitates suscipiendas. Rariores igitur in illis abscessus sunt, in lassitudinarijs plures, & praecipue cum lassitudines spontaneae fuerint, & ex ijs maxime quaecumque ob multitudinem fiunt. Erit igitur in aphorismo sermonis haec summa. Iis qui quomodo cumque in febris lassitudinem habent: ad articulos, & circa maxillas praecipue abscessus fiunt. Hoc uero contingit propter eam, quae est in febris, caliditatem, relata multitudine ad caput, mox inde suscipientibus illis, qui circa maxillas adenes existunt, sicuti qui circa inguina & alas sunt, quando ad illas partes multitudo peruenerit.

32 *Quibuscumque resurgentibus ex morbis, siquid laborauerit, hic fiunt abscessus.*

Si quidem πόνος, i. labor & uehementem significat motum & dolorem, & laesionem, sicuti prius dictum

Cum est: liquet, & πονῆν, hoc est laborare, pluri uti motu significabit, & aliquem habere uel dolorem, uel læsionem. In non nullis igitur, qui ex morbo conualescunt, apparet, quando humores morbum facientes non satis fuerint expurgati, sed quasdam reliquerint superfluitates: cum laborantem siue dolentem partem quampiam habuerint, illuc morbum decumbere: cum labor quidem habeat causæ rationem, dolor uero signi. Nam in uehementioribus motibus & uires fiunt imbecilliores, & caliditas maior accenditur: dolorque iam fluxione decumbente perficitur. Hoc igitur, ut diximus, est signum abscessus, qui fit. Caliditas autem atque imbecillitas ad locum affectum prouehit superfluitates. Vtroque igitur (ut diximus) modo accipere possumus uerbum, laborare, totum tamen sermoni, qui nunc ab Hippocrate profertur, alterum magis conuenit significatum: siquidem antea de lassitudinarijs febribus locutus, deinceps autem rursus, inquit, Sed, & si quid antea laborauerit. Videtur enim prior aphorismus, cuius initium, Lassitudinē habentibus in febribus, de lassitudinibus, quæ in morbis fiunt, habuisse sermonem: in eo autem, qui nunc proponitur, de ijs, quæ fiunt in conualescentibus: in sequente uero, de illis, quæ morbum antecedunt.

33 Sed & si ante morbum aliqua parte laborauerit, hic morbus firmatur.

Siue quis uelit connectere duobus prioribus sermonibus illū, qui nunc dicitur, ad unius aphorismi integritatem, siue seorsum unumquodque scribere, nihil refert: nam & communitas eorum ostensa est, & singulorum proprietas in sermone prædicto. Dicitur autem & nunc à nobis denuo breuius. Quando in morbo sensus aliquis lassitudinis fuerit, expectare oportet abscessum aliquem ad articulos fore, præsertim iuxta maxillas: Simili modo, si quis ex morbo conualescens, parte aliqua corporis laborauerit, uel ante quam ægrotaret. Nam plurimum solet ad talia decumbere, in illis uidelicet morbis, in quibus speratur abscessus futurus, neque morbus per excretionem antea iudicandus. Dicta sunt autem quædam & in præcedentibus de talium morborum dignotione, sed sermo uniuersus in commentarijs de Crisibus siue iudicijs est explanatus.

34 Si à febre habito, tumore non existente in faucibus, strangulatio repente superuenerit, letale.

Licet & simpliciter accipere initium aphorismi, in quo ait, Si à febre habito: tanquam ita dixisset, Si homini febricitanti, tumore non existente: Licet & cum maiori aliqua significatione: quæ admodum solet in Epidemijs scribere, non simpliciter quouis modo febricitantem ostendens, cum dicit, Febris ipsum habebat, sed de eo, cui magna insit febris, ita loquens. Contingit itaque & sine magna febre, strangulatione repente superueniente, hominem interire: ineuitabilior autem & citior est mors, adeo ut neque ex inopinato unquam homo saluetur, cum uehemens febris detinet ægrotantē. Indiget enim huiuscemodi febris (ut in sermonibus de difficili anhelitu fuit à nobis ostensum) inspiratione abundantia, fit uero nedum abundans, uerum omnino pauca, ijs, qui strangulantur. Neque enim aliud est suffocatio, præter internecionem ob respirationis defectū factam: qui quidem respiratiōis defectus fit propter angustiam & coarctationem alicuius spiritalium instrumentorum. Neque enim talis angustia sine instrumentis respirationi seruiētibus fieri potest. Deficit etiam respiratio, uel propter uirtutis thoracem mouentis imbecillitatem, uel propter uitalis principij uehementem refrigerationem. Strangulatio uero omnino fit ex angustia: angustia autem, uel repleta intermedia regione, quæ inter thoracē est atque pulmonem, aut pulmonis cauernis, uel aliqua inflammatione totum occupante uiscus, uel asperam arteriam, uel eam partem, quæ est ueluti caput eius, quam nominant larynga. i. guttur: quæ etiam inflammatio fieri aliquando solet in præiacente spatio, quod pharynga. i. fauces appellant. Nam & Homerus ita nominauit inquiens, Per fauces autem uinum impellebatur. spatium illud laxius, quod gulam & guttur præiacet, nominans fauces. Videtur autem & nunc Hippocrates hanc eandem partē eodem modo, quo etiam Homerus, nominasse. Dicit igitur: Tumore non existente in faucibus: tanquam possibile sit ore multum adaperto partem ipsam diligentius inspicere: quod in gutture fieri nequit. Fiet igitur sermo uniuersus huiusmodi: Si à febre habito strangulatio repente superuenerit citra tumorem fauces occupantem, letale est. Prisci etenim per inflationem (Græce œdema,) & tumorem idem intelligebant. Neque nos latet triplicem esse tumorum differētiam. Vel enim sunt cum dolore, quos iuniores inflammationes nominant: uel absque dolore & duri, quos Græci scirrhos uocant: uel sine dolore & molles, quos iisdem Græci œdemata, id est inflationes, peculiariter appellant: & propterea ab antiquo usu recesserunt, ut qui non omnia præter naturam incrementa sub uocabulo inflationis complectantur. Cum igitur fauces sine tumore apparuerint, strangulatio autem repente superuenerit, solius gutturis est huiuscemodi passio. Strangulantur (ut dixi) & propter morbos alios, quos paulo antea dixi. Repente autem strangulari, soli gutturi inest. Morbus enim, quæ Græci peripneumoniam uocant, non repente strangulat ægrotantes, uerum paulatim ab initio incrementum suscipiens usque ad propriam consistentiam, in qua talem casum affert. Et, si quod tuberculum & abscessus in pulmone fit, hæc quoque passio diuturna est: sicuti & spatium inter pulmonem atque thoracem pure repletum, sæpius hominem strangulat, abscessu in ipsum disrupto, qui scilicet & ipse in longo tempore fuit constitutus. Nam asperæ arteriæ inflammatio difficultatem spirandi quidem aliquam efficere potest, strangulationem uero non potest, propter magnitudinē

A meatus in ipsa latioris, & tunicae tenuitatem. Impossibile siquidem est corporis adeo tenuis inflammationem, spatium effatu dignum replere. Reliquum igitur est guttur, quod subitam possit facere strangulationem, quoniam ab ipso angustatur pulmonis meatus. Musculi quoque eius interiores unam cum ambiente tunica inflammationem patientes, uiam spiritus ualent intercludere. Nominant autem medici quidem talem dispositionem non per, s, synanchen, sed per, c, cynanchen: quibus placet faucium inflammationem per, s, synanchen nominare. Non nulli uero & parasyanchen, & paracynanchen nominant: parasyanchen, quando adiacentium faucibus musculorum inflammatio fuerit: paracynanchen autem, quando extra guttur. Ex his igitur, quae dicta sunt, rationabile est talem dispositionem gutturi aliquem inferre dolorē: & uidetur Hippocrates eius manifeste meminisse in libro Prorrhetico, hisce uerbis: Fauces dolentes, tenues cum quadam difficultate strangulantes, uelociter exitium afferentes. Nunc uero dolentes non dixit, siue quia ex his, quae dixerat antea, poterat subintelligi: siue quia etiam absque dolore aliquando dictam putauit in praecedente sermone fieri posse strangulationem. Et, si omnino potest esse sine dolore strangulatio: ex talibus causis erit. Possibile est multitudine humiditatis, pituitosae praesertim, madefaciente tunica gutturis interiori, fieri absque dolore tumorē. Possibile est etiam aperiētibus ipsum musculis, crassioribus factis, meatum reddi angustiore. Contingit & utrunque coniungi. Illud quoque impossibile non est, ut propter superfluam siccitatem musculorum gutturis intrinsecorum supra modum extenti, meatum reddant angustiore. Qui uero sint hi musculi, & quo modo claudant guttur, ostensum est in tractatu, qui De uoce inscribitur.

35 *Si à febre habito collum peruertitur, & uix potest deorare, sine ullo tumore, letale est.*

Non amplius adiecit hic locum, in quo inquit, Tumore non existente: sicuti in praecedenti aphorismo faucium meminit inquit, Tumore non existente in faucibus. Nos uero dicemus alterum duorum uel ex communi subaudiendum esse in faucibus, uel in omnibus colli locis. Cum enim in nullo horum apparuerit, neque ore aperto in faucibus, neque extrinsecus tumor, hominem uero contigerit non posse deorare, casus est exitialis: qui fit ex inflammatione aliquando musculorum, qui gulae praeriacent, aliquando gulae ipsius. Est enim quaedam societas partibus his per nervos ac ligamenta & ad spinalem medullam, & ipsam ambientes membranas, ac praeterea ossa uertebrae, quae his extrinsecus adiacent. Extentis itaque ad partes inflammatas & ligamentis & nervis, trahi uertebrae uel intra uel ad latus est necessarium, si in altera nervi propagine fieri tentationem contigerit, ad latus: si in ambabus, intra. Plenius autem de istis dicemus, librum De articulis exponentes, in quo ait fieri spinarum euerisiones tuberculis crudis intra ipsam constitutis. Igitur in libro illo & gibbos fieri dixit tentis intra uertebrae partibus, non solum recuruationes, & obliquationes. In secundo siquidem libro Epidemiorum, de proposita nunc in aphorismo angina uerba faciens, inquit: Erant autem anginam patientium tales affectus: colli uertebrae intro uergebant, & extra apparebat collum habere cauitatem, & hoc tactum dolebat. In hoc itaque sermone unam ostendit uertebrae euerisionem ad intra factam: in praesenti uero aphorismo generaliori utens sermone, inquit: Si collum euertatur, Verbum enim, everti, omnem, quae est ad id, quod praeter naturam, euerisionem ostendit rectitudinis uertebrae. In secundo autem libro Epidemiorum sermone adiecit: Et hoc tactum dolebat: Hic uero nihil de dolore dixit, quamquam necessarium est adesse dolorem una cum ea, quae collum obtinet, inflammatione. nisi & hic eam, quae fit propter siccitatem excedentem, tentationem, tractum, & euerisionem partium tantummodo ostendit: & propter hoc ipsum casum inquit esse exitialem: cum alter, qui prouenit ex inflammatione, non sit omnino exitialis, qualis erat prior, cui coniuncta erat strangulatio. Neque enim est aequale periculum, si homo stranguletur, & uix possit deorare. Verum, si propter excedentem siccitatem id accidat, & collum everti, et uix posse deorare, letalis est casus, & praecipue cum uehemens est febris: ut uerba illa, Si à febre habito, etiam in hunc sensum accipiantur. Ob hanc autem febrem ipsam, etiam immodicam fieri par est in membris siccitatem: & duplicem habebit febris uehemens ad mortem rationem: & quia, ut signum, erit, quod fiat euerio propter siccitatem, & deorandi difficultas: & quia ipsa quoque aliquid afferet, & una ex causis perducentibus ad mortem.

36 *Sudores febricitanti si inceperint, boni, & tertio die, & quinto, & septimo, & nono, & undecimo, & quartodecimo, & septimodecimo, & uigesimo, & uigesimo septimo, & trigesimo quarto. Hi enim sudores iudicant morbos. Qui uero non ita fiunt, laborem significant, & morbi longitudinem, & recidiuam.*

Non sudores tantum, sed alui excrementa effatu digna, & urinae multae, & iuxta aurem abscessus, uel aliquem alium articulum, in dictis diebus optime apparent. Sermo enim in uniuersum est talis: iudicatoria signa, ac casus, in diebus iudicatorijs incipiunt. Ac sermo quidem ita prolatus sufficiebat: uerum Hippocrates nunc non de omnibus ipsum fecit iudicatorijs, sed de sudoribus tantum: & nobis memoriae subiicit iudicatorios dies, qui sunt intra quadragesimum. Morbi enim istis diuturniores, non admodum solent per sudores iudicari, sicuti neque omnino per excretiones, sed uel per concoctionem, uel per abscessus. Quod uero non omnis numerus dierum sit ad iudicandum idoneus, experientia manifeste demonstrat. & quispiam admiraretur illos, qui aiunt nullam

in illis esse differentiam. melius est enim, ex ijs, quæ apparent manifeste, discere differentiam: causam uero eius, quod fit, per multum otium considerare: quod nos in tractatu de diebus iudicatorijs egimus, id, quod ad artis refert utilitatem, in primis duobus commentarijs transigentes: causas autem ipsorum tentantes in tertio perquirere. Non parua autem est de diebus scriptis in Aphorismo discordia, cum alij alios pro arbitrio scribant. Nos uero illa secuti, quæ ab ipso Hippocrate scripta sunt & in Prognostico, & Epidemijs, & hoc Aphorismorum libro, ipsorum fecimus connumerationem. Verba autem, quibus de hisce diebus Hippocrates scripsit, habes omnia in tractatu de iudicatorijs diebus & de iudicijs collecta. Nunc uero à tertio incipit, qui anticipat quartum in breuioris temporis morbis: & post hunc quintum scripsit uno die quarto tardiozem. Sic enim ferè in omnibus exemplaribus inuenies, cum quartus dies in Aphorismo nõdum esset ascriptus, quãuis hic dies sit primus iudicatorius. Veruntamen ipsum nunc prætermisit uel ipse Hippocrates, uel qui primus librum transcripsit. Si uero omnino Hippocrates illum præterijt, hanc ob causam ipsum existimo istud fecisse, quoniam morbi plurimi peracuti, qui cum sudore iudicantur, tertio & quinto die magis, quã quarto, iudicium suscipiunt. Rariores enim sunt, qui die quarto iudicantur: Atq; hoc à me fuit inuentum per experientiam, cum ob hoc ipsum ualde admodum inquirerem, qua de causa dies quartus fuisset ab Hippocrate in Aphorismo prætermisus. Hoc autem uidetur accidere, quoniam morbi peracuti primam statim accessionem uehementissimam habent, & reliquas illis proportionales per diem tertium. Didicimus autem, quod in uehementioribus accessionibus iudicia fiunt, & quod morbi, qui in diebus imparibus accessionem habent, citius iudicantur: qui uero paribus, tardant. Atq; ideo, si etiam in principio aliquis morbus exacerbatur, hoc magis accidit in diebus imparibus: si tardare debeat, ad dies pares uehementiores accessiones transferuntur. Hæc habeo, quæ dicam de die quarto. In fine autem aphorismi, non nulli trigessimum primum diem, non nulli trigessimum quartum scribunt. Scimus autem hos in dierum iudicantiũ numero contineri: & fortasse trigessimus quartus maiorem uim habet: nõ tamen quadragesimi meminuit, fortasse quia hunc principium morborum longorum existimauit, qui non admodum per sudores iudicantur. Nam & trigessimum primum, et trigessimum quartum, & ante ipsos uigessimum septimum raro inueniemus per sudores iudicare.

37 *Frigidi sudores, cum acuta quidem febre, mortem: cum mitiori autem, longitudinem morbi significant.*

Quod quidem ita fiat, sæpius experientia docet. Causa uero huius exploranda, nam plurimam mihi uidetur habere dubitationem, quo modo febre calidissima hominẽ detinente, sudor fiat frigidus. Quod igitur in alijs partibus corporis sit necessarium esse uehementem caliditatẽ, ex alijs uero sudores frigidos euacuari, est manifestum. Essent enim calefacti, si ex partibus calidissimis efferrentur. Euacuantur autẽ ex cute sudores, quam frigidam esse contingit: cum tamen ea, quæ sunt sub ipsa, comburantur. Nam quibusdam humoribus putrescentibus ostensum est febres acutas fieri. Hi uero putrescunt sæpius quidem in toto corpore, sæpius uero in uasis solis. Cum ergo hæc aliquando duo contigerint, humores, qui sunt in uasis, putrescere, & eam, quæ solida corpora regit, naturam (quæ secundum Hippocratẽ est calor naturalis) uel extingui omnino, uel proximam esse extinctioni: quæ quidem ex his euacuantur, frigida sentiuntur: eam uero, quæ fit ex putredine, caliditatem nihil prohibet uehementissimam esse, atq; ideo signum est exitiale, ostendens in animalis corpore humorum multitudinem superabundare, tantam habentium frigiditatem, ut neq; à calore natiuo, neq; à febrili calefiant. Tepidis siquidem existentibus febribus contingit saluari hominẽ, concocta in processu temporis multitudine humorum frigidorum, atq; euicta à natura. Acuta. n. febris, causa est & signum perniciosissimũ: causa quidem, quia prompta est ad dissoluendum corpora: signum autem, quoniam humorum multitudinem esse frigidissimã ostendit, ut quæ neq; à calore febrili transmutetur. Febris uero, quæ non est acuta, sed moderata, permittit tempore longiori à natura multitudinem concoqui, cum non anticipet dissoluere hominẽ: non est autem signum adeo perniciosum, sicuti uehemens febris. Contingit enim in tepida febre, etsi modice frigida multitudo fuerit, incalefactam permanere.

38 *Qua parte corporis sudor est, ibi significat morbum.*

Si per totum animalis corpus morbus extenderetur, ex toto etiam æqualis fieret euacuatio. Fiunt enim sudores uel natura humiditatem superfluam euacuante, (quando & optime iudicium fit) uel quando nõ continetur in corpore, morbi ratione. Sed, siue hoc, siue illo modo fiant, membrorum patientium humiditatem euacuant.

39 *Et, qua parte corporis calor aut frigus, ibi morbus.*

Qua parte corporis insignis aut caliditas, aut frigiditas fuerit, in ea morbum necessarium est esse. hæc siquidem exijt à temperie naturali, quæ sanitas est.

40 *Et, ubi in toto corpore mutationes, et, si corpus refrigeretur, uel rursus calefiat, uel color alter ex altero fiat: longitudinẽ morbi significat.*

Dispositiones uariæ diuturniores semper sunt, quàm quæ sunt uniusmodi: cum non possit natura in paruo tempore multas conficere dispositiones.

A *Sudor multus ex somno factus absque causa manifesta, corpus uti pluri cibo significat, si uero cibum non accipienti hoc accidat: scire oportet, quod euacuatione corpus indiget.*

Non nulli ita scribunt Aphorismum: Sudor multus ex somno factus sine causa manifesta. Alij sine aliqua alia causa. Verū hæc, etiam si non adijciantur, millies in mille sermonibus ab ipso prætermissa intelliguntur: quia, etiam si nō dicantur, tamen subaudiuntur à nobis: ut qui semel ab ipso didicerimus, quod, qui à causa extrinseca, non ex dispositione corporis casus proueniunt, nullam faciunt certam præcognitionem. Hoc itaq; semper oportet meminisse. Quod uero in præsentis Aphorismo docetur, in uerbo, multus, adiecto, maxime consistit. Si enim sudor multus non esset, posset & propter uirium imbecillitatem, & corporis raritatem accidere. Ipsius uero multitudo, altera duarum causarum fit, uel propter ciborum, qui sunt recenter assumpti, immoderantiam, uel illorum, qui antea. Quod si propter recenter assumptos, prohibere oportet, ne plures assumant: quod si propter peius assumptos, euacuare.

42 *Sudor multus calidus uel frigidus superfluens, frigidus magis, calidus minus significat morbum.*

B De sudoribus, qui in diebus iudicatorijs fiunt, dictum est prius: de ijs uero, qui in toto morbi tempore apparent sine iudicatione, in hoc ostendit Aphorismo: difficilius quidem inueniuntur esse frigidos sudores, minus uero his malos, calidos esse. Indicant siquidem utriusque multitudinem adesse, sed alteri frigidam, qui & priores sunt: alteri calidam, qui & minus illis sunt exitiales.

43 *Febres, quæcunq; non intermittentes tertia die fortiores fiunt, magis periculose. Quocunq; autem modo intermiserint, periculum abesse significatur.*

C Quod Hippocrates per uerbum, intermittere, accessiones intelligat, quæ in quietem febre uacantem desinunt, manifestum fecit in hoc Aphorismo, febres illas, quæ per tertiam accenduntur, si quouis modo quiescerint, inueniuntur esse absque periculo. Solæ enim illæ, quæ in quietem febre uacantem desinunt, periculo carent, etiam si uehementissimam & satis longam habuerint accessionem. Si enim adeo breuis fuerit, ut in tertianis exquisitis, minori duodenis horis tempore circumscripserint: non modo sine periculo talis est febris, sed etiã cito iudicatur: Si uero longius, quam duodecim horarum tempus occupet, & si ita contingat, ad decem & octo horas prorogetur: est quidem & hæc citra periculum, sed tanto longior, quanto & eius accessio maior extiterit, quam tertianæ exquisitæ. Non absque ratione autem eas, quæ in quietem febre uacantem desinunt, esse absque periculo inquit: ut quæ non ex inflammatione aliqua, neque ex maligna humorum putredine occasionem habeant. Neutra enim harum ad quietem peruenit, febre uacantem. Quocunq; autem modo intermiserint, periculum abesse significatur, hoc est siue uehemens, siue longa fuerit accessio.

44 *Quibus febres longæ, ijs tubercula uel labores in articulis fiunt.*

Non semper hoc, sicuti nec quicquam aliud huiuscemodi, sed magna ex parte uidelicet, contingere uidetur. Causa autem est manifesta. Nam propter multitudinem uel crassitudinem uel frigiditatem uel uisciditatem humorum efficiētium febres, in longum tempus morbi extenduntur, cum longum exigant tempus ad coctionem. Par igitur est & tubercula ab eis fieri, & ad articulos superfluitatem decumbere. Siue autem per labores dolores intellexerimus, siue læsionem: uterque intellectus habet rationem. Vtrunq; enim horum ad abscessus sequitur.

45 *Quibus tubercula, uel in articulis labores fiunt, ij pluribus utuntur cibis.*

De cōualescentibus docet. His enim repletis rationabile est plethoricos casus aduenire, & maxime ob uirium imbecillitatem.

46 *Si rigor incidat febre non deficiente, ægro iam debili, letale est.*

D Non idem est, si quis dixerit, si inciderit, & si incidat. Verbum enim, inciderit, unū significat rigoris insultum, incidat, uero plures. Semel igitur rigore incidente, nondum liquet, an mors, an iudicatio optima sit secutura. Potest enim & propter uirium imbecillitatem casus esse letalis: potest & iudicatio periculosa, bonum tamen habere finem. Sapius uero fieri rigorem febre non deficiente, & alioqui bonum non est: in uirium autem factus imbecillitate, perniciosus. Nam, si aliqua euacuatio rigorem subsequatur, quæ nullam facit intermissionem: propter utrunq; hominē dissolui uerisimile est, & quia uis imbecillis ferre non potest rigoris agitationem, & quia ab euacuatione dissoluitur. Si uero solus incidat rigor, nulla euacuatione subsequente, utroque modo casus caret bonitate. Nam & ut mala causa, uim corporis tanget: & malum signum erit ultimam illius indicans imbecillitatem, quæ solita sit noxios humores in rigoribus euacuare: nunc autem id efficere non possit.

47 *Excreationes in febribus non intermittentibus, liuidæ, cruentæ, foetidæ, & biliosæ, omnes malæ. Et si bene exeunt, siue per alui excretionem, siue per urinas, bonæ. Si uero non aliquid eorum, quæ iuuant, per hæc loca excernitur, malum.*

Forte conueniens fuerat doctrinæ Aphoristicæ, dici compendiosius, omnes prauas excretiones, cum bene exeunt, ad bonum terminari. Hippocrates uero non ita locutus est, sed primum

quidem trium generum excretionum meminit, eius, quæ per os fit, eius, quæ per aluum inferiorem, & tertiæ, quæ per urinas: deinde illius, quæ fit per os, magis particulatim. Non enim simpliciter dixit pravas excretionem bene exeuntes, bonas esse, sed speciatim ipsarum meminit, inquit: Liuidæ, cruentæ, fœtidæ, & biliosæ. Vna autem communis est in hisce omnibus ratio: Mala evacuationes sunt pravarum signa dispositionum: prodeuntque sæpius eodem modo, quo in ulceribus putridis, à quibus ichores, hoc est liquores saniosi, defluunt, nihil dispositioni conferentes: nonnunquam uero ita sicuti pus, ex abscessu disrupto bene expurgans partem patientem. Indicia uero, quæ bene excernatur, maxima quidem sunt & coctio, & bona tolerantia, cum ipsis uero & morbi species, & post ipsam tempus anni, regio, ætas, natura ægrotantis. Quod autem est in fine Aphorismi, duobus modis scriptum inuenitur. In quibusdã, ut supra, scriptum est, Si uero non aliquid eorum, quæ iuuant, excernatur. In quibusdã uero sine particula, non, hoc modo, Si uero aliquid eorum, quæ iuuant, excernatur. Et erit secundum primam scripturam sermo talis, Si aliquid eorum, quæ non iuuant excreta, uidetur euacuatum: non est bonum. Secundum uero secundam scripturam, Si aliquid eorum, quæ iuuant, & sunt animali cõuenientia, excernatur, non est bonum. Melior autem est scriptura prior.

48 *In febribus non intermittentibus, si partes exteriores frigidae, interiores uruntur, & sitim habeat, letale est.*

Dignum animaduersione est, nunquid huiuscemodi casus possint in febre fieri intermittente. Ego enim neque uidi, neque animo capio. Videntur siquidem solis accidere in febribus, quæ causas ab incendio nominantur, perniciosas, uel si aliter libeat appellare malignissimas, ueluti lipyris. Nulla uero febris alia corpus intus urit cute refrigerata. Neque enim mitior causa, neque tertiana: quæ duæ febres præ ceteris sunt calidissimæ. Videtur itaque non distinctionis gratia in Aphorismo adiecisse, In febribus non intermittentibus, sed similem protulisse sermonem illi, quo dicitur, Vertebræ autem, quæ in spina sunt: non quasi in aliqua alia corporis parte sint uertebræ, sed ueluti si ita diceretur: Vertebræ, quibus hoc inest, ut in spina sint: ita & nunc sermonem Hippocratis accipimus: Si profundæ partes urantur, cute refrigerata, letale est. fit autem hoc in non nullis febribus non intermittentibus. Causa uero huius talis existit: Quando aliqua fortis inflammatio in corporis parte profundiori, uel erysipelas euenerit: totus ex toto corpore sanguis ad locum trahitur patientem, atque adeo uruntur profunda, cutis autem refrigeratur, ut fit in principijs accessionum.

49 *In febre non intermittente, si labrum, uel palpebra, uel supercilium, uel oculus, uel nasus peruertatur, uel non uideat, uel non audiatur: iam debili existente corpore: quicquid horum euenerit, mors proxima est.*

Partium fiunt peruersiones, dum tenduntur atque contrahuntur, qui ad eas nerui pertingunt. Quod autem extendantur, accidit propter inflammationes, duros tumores, siccitates, & frigiditates immodicas. Hæc autem grauias sunt, quando prope neruorum originem fuerint constituta. Quare, cum febris continua fuerit, & æger debilis: non absque ratione mortem esse uicinam est existimandum: multo autem magis, quando uel non audit aliquis, uel non uidet, propter uirtutis sensibilis debilitatem.

50 *Vbi in febre non intermittente difficultas spirandi, & delirium acciderit, letale.*

Fit non nunquam ex eadem causa horum utrumque, & difficultas spirandi, & delirium, patiente cerebro: & tunc apparet spiritus (ut ipse in Prognosticis inquit) magnus ex multo interuallo, hoc est, magnus, & rarus. Contingit & propter aliquam earum partium, quæ respirationi obseruiunt, passionem, spirandi difficultas. Nam & morbus lateralis, & pulmonis inflammationes, & reliquæ thoracis atque pulmonis passiones, spirandi faciunt difficultatem. Hæc autem omnia periculosa sunt, febre præsertim continua adiuncta: Nam semper cum tali fieri consueuerunt. Quare & hic uerba illa, Cum febre non intermittente, eadem uidentur ratione esse dicta, qua etiam in Aphorismo antecedente.

51 *In febribus, abscessus, qui ad primas iudicationes non soluunt, longitudinem morbi significant.*

Sermo ita clarus est, ut forte Hippocrate non indiguerit. Liqueat enim, quod eo ipso, quod ad primas iudicationes non soluuntur huiuscemodi passiones, sint diu duraturæ.

52 *Quicumque in febribus uel in alijs morbis ex uoluntate illachrymant, nihil absurdum: qui uero non ex uoluntate, absurdus.*

Dictum quidem & in Prognostico, lachrymari non esse bonum signum, quando uidelicet oculus ipse nullum affectum habet proprium atque præcipuum, ueluti lippitudinem, uel in palpebris asperitatem, uel tale aliquid. Nam debilitas quædam ostenditur potentia contentiua, quando, etiam si talia non adsint, illachrymant. Non recte autem scriptum fuit, absurdus, comparatiue. melius enim fuerat absolute, absurdum dicere. & mihi uidetur hic error culpa magis primi librarij, quam ipsius Hippocratis, contigisse.

53 *Quibus circa dentes in febribus quidam lentores nascuntur, ipsi fortes sunt febres.*

Neque enim nasci possunt huiuscemodi lentores sine caloris multitudine pituitosiore humiditatem exiccante.

A Quibus plurimum siccae tusses leuiter irritantes in febribus ardentibus fiunt, non multum siti infestantur.

54 Siccas tusses illas nominant, in quibus nihil expuitur. Fiunt autem aliquādo ob intemperiam instrumentorum quæ obseruiunt respirationi: aliquando faucium asperitate, uel aliquo tenui & pauco humore destillante. Quicquid horū acciderit, aliquo modo madescunt loca, quæ ad asperam pertinent arteriam, & ideo minus siticulosi fiunt. Nam, si asperitas sola fuerit: propter motū in tussi factum, ex locis uicinis humor aliquis attrahitur: sic autem, & si sola fuerit intemperatura,

55 Ex bubonibus febres omnes malæ, præter diarias.

Febres diariæ omnes ab ipso uocantur, quæcunq; sui ratione una die durant. Tales autem sunt, & quæ ex bubonibus proueniunt, quando ex causis manifestis consistunt. Alios uero bubonas, qui sine causa manifesta fiunt, uerisimile est ex uiscerum inflammationibus fieri: atq; ideo febres, quæ unâ cum ipsis eueniunt, malas esse.

56 Febricitanti sudor superueniens febre non deficiente, malum. Prorogatur enim morbus, & multam significat humiditatem.

B Oportuit hunc Aphorismum cum altero paulo antea dicto coniungi, in quo dicit: Sudor multus, frigidus uel calidus semper fluens. Ipse uero ostendit, & quo pacto talem sudorem dixerit esse malum, & propter quam causam. Malus itaq; existit, quia cum hoc, qd morbum non soluit, ipsum etiam prorogari significat. Causam uero prorogationis, multam ait esse humiditatem: quam cum longiori tempore dissoluat ac concoquat natura, necessarium est morbum esse longum.

57 Qui à conuulsione aut distentione neruorum tenetur, febre superueniente liberatur.

C Est quidem & distentio (Græce tetanos,) neruorum conuulsio, sed non uidentur in ipsa partes conuulsæ: quoniam æqualiter ante & retro tenduntur: atque ideo præcipuum illi nomen est datum distentio: ita ut omnes conuulsiones sint numero tres, Græcis uocabulis, Opisthotonos, id est tentio ad posteriora: Emprosthotonos, id est tentio ad anteriora: & Tetanos, id est æqualis tentio, nominatæ. Omnes uero conuulsiones secundum ipsum fiunt uel ex repletionem, uel ex euacuationem, partium uidelicet neruosarum. Quæcunq; igitur conuulsiones ad febres ardentes sequuntur, has par est fieri ex siccitate: Quæcunq; uero suo pte initio inuadunt, ex repletionem habent generationem. His conuulsionibus febres aduenientes, partim quidem superfluam dissolunt humiditatem, partim calfaciunt frigiditatem: quæ duæ sunt medicis remediorum intentiones. Non absque ratione igitur in febribus letales sunt conuulsiones, non letales uero, quæ febres antecedunt.

58 A febre ardente habito, rigore superueniente, solutio.

Ostensum enim est in sermone de rigore, etiam ob flauâ bilem, quæ per membra sentientia uel loci motu defertur, fieri rigorem, post quem uidelicet & alui soluuntur, & sudores & uomitus biliosi superueniunt. Cum ergo bilis, ex qua febris ardēs habuit ortum expurgatur, soluitur febris. Nam febrem ardentem fieri nouimus, quando æstiuo tempore uenæ exiccatae acutos ac biliosos ad se liquores, hoc est ichores, attraxerint.

59 Tertianæ exquisita, septenis circuitibus, quod longissimum est, iudicatur.

D Tertianæ febris, ab ea, quæ ardens nominatur, humore faciente non differt. Vtraq; enim à flaua bile fit. Differunt autem, qm febris ardens habet in uenis unâ cum sanguine flauâ bilem redundantem & ebullientem: tertianæ uero eandem bilem habet in totum corpus delatam ac motâ. Exquisita igitur tertianæ erit, quæ sui ipsius naturam puram sinceramq; seruat. Seruat autem, ubi flauam bilem habet (ut dixi) redundantem & motam, & præterea tempus æstiuum, & locum tempori similem, calidum uidelicet ac siccum, & hominis ætatem & temperaturam similem. Statim autem in tali tertianæ accessio fiet cum rigore: & solutio eius cum sudore, uel per uomitum aut aluum inferiorem flaua bile euacuata, uel omnibus istis pariter factis. Erit & huic tertianæ tempus accessionis minus multo, quàm quietis. Duobus siquidem diebus, & totidem noctibus toto eius perfecto circuitu, exquisitam tertianam nunquam inuenies extra duodecim horas suam accessionem protendere. Talem igitur ait Hippocrates in septem circuitibus, quod longissimum sit, iudicari. Quod enim in continuis una dies potest, hoc in intermittentibus accessio. Ad istarum igitur connumerationem, earum fiunt iudicationes. Hoc ipse in Prognostico inuuit, ubi de quartana loquitur, ita inquit: Fit autem & quartanarum consistentia ex ordine tali. Estq; à nobis obseruatum, tum in quartanis, tum in tertianis, fieri iudicationem ad numerum circuitum, non dierum. Statim itaq; in tertianæ febre ab initio septima accessio in tertium & decimum incidit diem, & sepius in ipso morbus iudicatur, non expectato quartodecimo. Sicuti igitur in morbis continuis acutorum quidem morborum terminus est quartusdecimus, peracutorum uero septimus: sic in intermittentibus, breuissimi temporis tertianæ febris terminum habet circuitum septimū. Rursus autem, sicuti in peracutis, morbus poterat iudicari & in quinto, & quarto, & in tertio die: sic et in tertianæ in eisdem circuitibus fieri solutionem contingebat, non expectante natura septimum circuitū. Hippocrates igitur tertianam aliquando cū adiectione exquisitam nominat: aliquando

Extra ord.

f 3 uero

AP. longissimi

uero simplici appellatione contentus, tertianam tantummodo: sicuti & nunc quoque consuetudo omnium aliorum Græcorum est huiusmodi res omnes dupliciter nominare.

60 *Quibus in febris aures obsurduerunt: sanguis ex naribus fluens, aut aluus turbata, soluit morbum.*

Dicitur est ab ipso & antea surditatem fieri biliosis excrementis retentis, & ad caput recurrentibus: & talem solui surditatem, aluo turbata. Dicitur est & nunc ab ipso hoc idem, et præterea de profluvio sanguinis e naribus. Etenim & hoc soluit surditatem, eam uidelicet, quæ in febris fit absque ulla propria atque præcipua instrumenti auditus passione. Nihil autem mirum est, si cum euacuantur ac transmutantur noxi tumores, morbi cessant.

61 *Febricitantem nisi diebus imparibus febris reliquerit, solet recidiuare.*

Nescio, utrum hunc Aphorismum Hippocrates scripserit, an fuerit à quopiam ascriptus. siquidem in Prognostico dierum iudicantium incrementa ac compositiones fieri in quaternis edocuit, & in hoc ipso Aphorismorum libro, atque in Epidemijs etiã, non modo die quartodecimo multos uidit iudicatos, sed & uigesimo, & quadragesimo, & sexagesimo, & octogesimo. Ipsi uero iudicant & uigesima quarta, & trigesima quarta, & ab initio protinus quarta. Quo modo igitur ait nunc, quod nisi in diebus imparibus febris cessauerit, non sit fida iudicatio? Melius est itaque pro imparibus scribere iudicatorijs, ut quibusdam uisum est. Multa sanè exemplaria in numero plurali, & imparibus, & diebus, scriptum habent.

62 *Quibus in febris morbus regius ante diem septimum accidit, malum.*

Morbus regius interdum quidem fit & iudicatorie, reponente natura ad totum corpus, et præcipue ad cutem, flauam bilem: Fit etiam huiusmodi casus hepate male affecto: mali autem affectus hepatis, ex quibus morbus regius solet aduenire, tres sunt, tumor durus, inflammatio, & obstructio. Verum tumor durus, diutinus morbus existit: inflammatio uero & obstructio etiam repente fieri possunt. Ac regij morbi, qui ante septimum accidunt diem, ex aliquo istorum ortu habent: nam citius non potest iudicatorie bilis ad corpus effundi. Ante septimum quidem diem, morbum regium esse malum, uerum existit: non tamen post septimum uacare periculo, est pariter uerum: neque hoc nunc dicitur est. Potest enim & inflammatio & obstructio longiori tempore permanere: ante septimum autem, iudicatorie bilem effundi est impossibile. In quibusdam uero exemplaribus adiectum est Aphorismo circa finem, Nisi humores ex aluo prodeant, uolentibus ijs, qui hæc adiungunt, per aluum bilem expurgari.

63 *Quibus in febris quotidie rigores fiunt, quotidie febres soluantur.*

Cum bile per omnem corporis habitum mota rigores accidant, atque ideo singulis accessionibus expurgetur atque euacuetur: non absque ratione ad infebrecitationem peruenit talium febrium intermissio. Hoc igitur est, quod non dicitur est ab eo. Quotidie febres soluantur, ac si dixisset ægros quotidie sine febre fieri. Quemadmodum autem, si quotidie rigores fiunt, quotidie etiã febres cessant: sic & si tertio quoque die, aut quarto, quod proculdubio etiã fieri uidemus & in tertianis, & in quartanis circuitibus: in quibus & febres soluuntur, & rursus redeunt, remanet tamen quedam dispositio præter naturam in corpore, à qua secundum circuitum alia febres & ægritudines generantur.

64 *Quibus in febris morbus regius septimo, uel nono, uel undecimo, uel quartodecimo superuenerit, bonum, nisi dextrum hypochondrium obduruerit, si uero non, non bonum.*

Qui ante hæc scribitur Aphorismus, absque ordine mihi uidetur fuisse interiectus. Melius enim fuisset hunc, qui nunc scribitur, Aphorismum illi fuisse coniunctum, in quo ait: Quibus in febris morbus regius ante diem septimum accidit, malum, ut totus sermo talis procedat: Ante septimum quidem diem morbum accidere regium, malum omnino: post septimum uero, optimum: nisi dextrum hypochondrium obduruerit, id est nisi aliquis malus affectus ex ijs, quos antea diximus, uisceri, hoc est hepatis, acciderit: Cum enim expurgatur in ipso sanguis, & bilis transfertur ex uenis ad meatus bilem recipientes, siue obstructio fuerit in locis ad quæ transfertur, siue inflammatio aliqua, uel durus tumor: necessarium est omnino non expurgari sanguinem, & unã cum ipso bilem per totum corpus deferri, hincque morbum regium generari.

65 *In febris circa uentriculum & fortis æstus, & cordis morsus, malum.*

Quod non solum ei uisceri, quod sua natura palpitat, cardia, hoc est cor, nomen fuit apud antiquos, sed etiam ori uentriculi, pro confesso habetur apud omnes: sicuti etiam, quod cardialgia, i. cor dis dolorem, huius partis dolores appellant: uerbum autem cardiossen, i. corde morderi, plurimi exponentium Aphorismos, pro cardialgen, id est corde dolere acceperunt: non nulli ipsius cordis, hoc est uisceris, motum quendam palpitationi similem, per cardiogmon uerbum, i. cordis morsum intellexerunt. Fortis itaque uentriculi æstus à flaua bile in ipsius tunicis ebulliente generatur. Rationabiliter autem ijs, qui ita sunt affecti, & uentriculi mordetur os, atque ob id malus est casus. Siquis uero per cordis morsum, crebrum & uelocem cordis motum, eum præcipue, qui

A qui palpitationi similis sit, intellexerit: extremum ex eo malum significatur, uim uitalē maximo incendio laborare.

66 *In acutis febribus conuulsiones, & circa uiscera dolores fortes, malum.*

Febres uehementes, ueluti ignis, neruos exiccantes, eos extendunt atq; conuellunt, atque hoc modo perniciosas afferunt conuulsiones. Nonnunquam uero & uiscera ipsa in tali affectu dolorem sentiunt, propter incendiū uehementiam, ac siccitatem: atq; idcirco malum esse inquit. Peior autem fuerit, si fortes dolores acciderint. Scimus autem propter inflammationem, uel erysipelas, uel fortem obstructionem, uel abscessum aliquem, in uisceribus dolores fieri, sed uerisimile non est, ut de his nunc sermo habeatur ab ipso. Manifestum est enim periculum, quod in ipsis est: necessario tamen non adiungitur conuulsioni. Cum Hippocrates in febribus dicit morbos febriles, intelligit, quando febres ipsæ sunt passio, & non casus partis alicuius, quæ aliquo dictorum affectuum laboret.

67 *In febribus, ex somnis timores, uel conuulsiones, malum.*

Dictum ab ipso & antea fuit, qd somnus lædens ægrotantem, mortalis est, qui autem non lædit, non est mortalis. ubi & exemplum sermonis adiiciens, inquit: Vbi delirium somnus sedat, bonū: tanq; somnus aliquis existat, ex quo delirium non sedatur, sed excitatur aliquando ac generatur. Verum & hic alia dixit exempla noxæ ex somno aduenientis, timores, ac conuulsiones. Quidam uero non, timores, scribunt, sed labores: Saneq; nos sæpe uidimus in morbis exitalibus & timores & labores & conuulsiones ex somno fieri. Hoc autem uidetur contingere, quando in somnis ad cerebrum humor infestus peruenerit, tunc magis intra, q; extra, natura mota. At profecto, ut à cibo ad somnum cōuersi, implent caput: sic in plethoricis dispositionibus, somni ipsum replētes, aggrauant cerebrum. Si igitur ea multitudo magis ad atræ bilis naturam uergit, timores fiunt: si talis non fuerit, labores ac conuulsiones. Somniq; proculdubio semper nocerent, quatenus ad profundum & uiscera materia fluit, nisi coctionis ratione plus afferrent utilitatis, quam sit damnum, quod ex motu ad interiora consequitur. Non solum autem in cerebro ipso mali humores aceruati tales afferunt casus, sed & in ipso ore uentriculi: quare & in somnis magis euaporant, cum incocti permaneant: sicuti coctiones utiles somnos inducunt.

68 *In febribus spiritus offendens, malum. conuulsionem enim significat.*

Spiritum nunc intelligendum est ipsum dicere, sicuti etiam in prognostico, respirationem: qui ubi offendit, hoc est in medio sui interruptus substiterit, conuulsionem significat. Etenim fit mouentibus thoracem musculis ac neruis iam conuulsioni paratis, qua dispositione insuper aucta, & plures occupante partes, manifesta conuulsio hominem apprehendet. Cum uero duplex sit in respiratione motus: alter, quo spiritus fertur ad interiora, inspiratio dictus: alter, quo fertur ad exteriora, contrariam is accepit appellationem, expiratio nominatus. Offendit aut spiritus aliquando quidē inspirantibus, sicuti cum ipse dicit, Duplex intro reuocatio, ueluti superinspiratio: Aliquando expirantibus, sicuti cum dicit, Et spiritus offendit extra delatus. In his igitur, utriusq; partis respirationis seorsum meminit: in proposito autem Aphorismo de tota ipsa pronuncians, inquit: Spiritus offendens, siue in motu ad intra, siue ad extra, siue ad utraq; tale quid patitur.

69 *Quibus urinae crassæ, grumosæ, pauca, non sine febre, multitudo ueniens ex his tenuis iuuat. præcipue uero tales ueniunt, quibus ab initio, uel breui sedimen inest.*

Non simpliciter urinas crassas dixit, sed & grumosas adiecit, duorum alterum ostendens, uel crassitudinis quantitatem, uel consistentiæ inæqualitatem ac diuulsionem, ita ut plures ipsarum consistentiæ, ueluti grumi, circumscriptæ appareant. Non nulli uero non grumosas scribunt, sed cœnosas, sicuti Numisianus & Dionysius: qui, si per hoc uerbum, fœtorem quendam simul ostendunt, plus aliquid, quam alijs, demonstrat: si uero quasi crassitudinis quantitatem, nihilo plus hoc ipso docent. Sermo uero Hippocratis totus non uidetur de urinis esse fœtorem habentibus, sed de paucis tantum, ac crassis, ut ex opposito manifestat, inquiēs, Multitudo ueniens, ex his tenuis iuuat. Quare, si hoc solum scriberetur, Quibus urinae crassæ pauca: nihil sermoni deficeret. Fiunt autem & sine febribus urinae tales, natura expurgante per renes totius corporis superfluitates: Fiunt etiam cum febre: in quibus quispiam forte existimaret ad contraria transmutationem non esse bonam, quoniam magna ex parte in febribus, ex urinis ab initio tenuibus fit ad crassiores conuersio, tendente iam morbo ad solutionem. atque ideo mihi uidetur maxime ita scriptus ab ipso fuisse Aphorismus, id quod raro accidit, edocēte. Contingit em̄ aliquando uel per initia morbi, uel non multo post, urinas factas crassiores, propter grauitatem habere sedimen. His igitur urinis sedimen, bonum signum nō est, sicuti alijs qui ab initio tenues existentes, ratione totius morbi coctionis sedimen capiunt. Non absq; ratione autem crassæ urinae sunt multitudine pauca, ut quæ uix renes pertranseant. Cum itaq; simul maior pars talium humorum malorum fuerit euacuatā, simul & residuum concoctum fuerit: tunc excernuntur multo prioribus tenuiores. Melius est enim ita dicere, & non tenues absolute, quemadmodum dixit Hippocrates. Quæ em̄ secundum

naturam sunt, non simpliciter tenues existunt, sicuti neque crassae, sed medium tenent inter utrumque **B** excessum: & cum medio critatem habeant, crassiores quidem sunt atque dicuntur aquosis, tenuiores uero grumosis. multae uero cum ratione excernuntur, quia prius fuere retentae: quo tempore crassae existentes, difficulter exhibant.

70 *Quibus urinae perturbatae, quales sunt iumentorum, ijs dolor capitis uel adest, uel aderit.*

Hunc nonnulli Aphorismum cum superiori coniungunt, tanquam eius partem, ita scribentes: Quibus autem urinae obuersae, hisce dolores capitis. Et uolunt quidam uerbum, obuersae contrarias urinas ostendere ijs, quas antea crassas & grumosas nominauit, hoc est tenues nonnulli uero perturbatas. Falsum autem est, quod urinae tenues sint cum dolore capitis. Videntur enim dolores capitis aliquando antecedere, aliquando simul esse cum perturbatis urinis. Quales autem haec sint, manifeste monstrauit, inquiens, Quales sunt iumentorum, tales uero fiunt materia crassa ac densa a calore agitata. Haec siquidem maxime & ab extrinseca caliditate uidentur in spiritum solui, sicuti bitumen, pix, atque resina. Nonnullae igitur urinae longo tempore manent perturbatae, nonnullae uero cito sedimen crassum habent, & cito morbum solutum iri significant. Quae uero non resident, si uires affuerint, longum fore morbum ostendunt: si imbecillitas adsit, aegroti mortem praenunciant. Haec obiter a nobis sunt dicta, quoniam non carent utilitate. Quae uero ad ipsum attinentia Aphorismum adhuc dicere oportet, sunt ista: Urinis perturbatis, capitis dolores necessario aut adsunt, aut aderunt, ut inquit Hippocrates, quoniam spiritus flatuosus una cum calore prompte fertur ad caput. Non tamen, si quis dolet caput, aut doliturus est, huic omnino tales sunt urinae. Fiunt enim dolores capitis etiam ex calore solo, nonnunquam uero ex flaua bile, quae uel in capite uel in uentriculo continetur, & ex humorum abundantia caput opprimente, & propter aliquam loci obstructionem, uel spiritu flatuoso habente in parte ipsa generationem: quorum nihil talem facit urinam ex necessitate.

71 *Quibus septima iudicatur, ijs nubeculam habet quarta die urina rubeam, & alia, ex ratione.*

Sicuti in pluribus alijs seipsum imperitos artis Hippocratis ostenderunt plurimi eorum, qui hunc eius librum exposuerunt: sic & in isto. Putant enim adiecta fuisse Aphorismo cum dicit. Et alia, ex ratione, quaecumque ad somnos attinent, uel uigilias, uel respirationem, uel accubitus, uel surrectionem, uel tale aliquid eorum, quae in Prognostico scripsit: ut si haec omnia bene facta uideantur, in septimo futuram speremus iudicationem. Videntur autem ignorare maxima capita ad praecognitionem facientia. Vigilant enim magna ex parte, & grauius se habent, ac feбриunt uehementius aegri, quanto propius iudicationem accedunt. Plures autem eorum prope iudicationem etiam spirant difficulter. Non igitur signum, quod ex urinis apparet, talibus indiget casibus ad firmiorem futurae iudicationis spem, sed multis alijs, quae frequentius, quam istud, apparent. de quibus nihil uidentur cognoscere, qui audent Hippocratis libros exponere prius, quam totam ipsius artem perdiscant. Nam, cum quarta dies sit index, quemadmodum ipse docuit, & qualis sit futura septima, nunciet: omne, quod in ipsa dignum effatu signum coctionis apparuerit, futuram septima die iudicationem ostendit, adeo ut non solum rubra aliqua nubes apparens, antea non uisa, iudicationem significet, sed & alba multo plus ipsa, adhuc autem magis & sublinamentum album, aequale atque consistens. Si uero uelociter admodum morbus moueatur: & coloris & substantiae mutatio sunt sufficiencia signa futurae iudicationis. Tenuis itaque urina si mediocriter crassa efficiat, & si alba pallida fiat: in tali morbo iudicationem significat. Vnius atque signi nominatim Hippocrates meminit, nubeculae uidelicet rubrae. Dignum autem existimat, ut, sicuti hoc, ita & alia ex ratione intelligamus, quaecumque futuras iudicationes ostendunt. Sunt autem haec, quae in diebus ab ipso uocatis indicibus & contemplabilibus, fieri consueuere uel in urinis, uel in excrementis alui inferioris, uel sputis. semper enim omnia talia iudicationes significant non tamen bonas semper. Solis enim coctionis signis in diebus contemplabilibus apparentibus, bonae iudicationes futurae indicantur. Sensus ergo uerborum Aphorismi talis est. Meminit autem nubis rubeae tanquam signi perrari: Albae enim frequentissime apparent: & sunt signum coctionis manifestum. Rubeae uero raro fiunt: Et, nisi hoc in loco de ipsis dixisset Hippocrates, quod in diebus indicantibus apparentes futuram nunciant iudicationem, forte nemo talem ipsis adesse uim expectaret: siquidem Hippocrates colorem rubeum salutarem quidem, diutinum tamen esse uult. Nam in Prognostico ita ad uerbum scribit: Si uero urina fuerit subrubea & sedimen subrubeum & lene: magis quidem haec diutina, quam illa, sed admodum salubris. Nunquid igitur quarta die talis nubes apparet, futuram in septima iudicationem significabit, in alia autem aliqua indice non significabit, diligentius est inquirendum, quod in ipsis operibus est obseruandum. Nam, quantum ad rationes attinet, sunt ad utranque partem argumenta, & magis ad alteram, quam non significabit, nisi morbus ualde uehementer moueatur. Nam, si quarto die fiat, aequale tempus priori, id, quod sequetur, assumens, non est impossibile, ut iudicationem ostendat. In undecimo autem apparet, non mihi admodum uideretur tribus solis egere diebus, sed etiam pluribus. Verissimum siquidem est colorem talem aliquid suffragari solutionibus. Ego quidem raro signum tale in alijs diebus uidi, praeterquam in quarto. Cui igitur in septimo

A in septimo apparuit, hic quartodecimo fuit iudicatus: cui autem in quartodecimo, hic in uigesimo. Apparuit etiam cuidam alteri in undecimo, qui decimo septimo iudicatus est: rursus cuidam alij in eodem undecimo, qui uigesimo die fuit iudicatus.

72 *Quibus urinae albae & perspicuae, malae, praesertim si in phreniticis appareant.*

Urinae tales extremam cruditatem significant, quare & morbos longos faciunt. quaedam uero ex ipsis, cum anticipauerint uires dissolui, sunt perniciosae, uelut in phrenitidibus. Nullum etenim uidi phreniticum, in quo talis urina apparuisset, saluatum. Melius siquidem est, ut sicuti totus morbus est biliosus, sic & urinae appareant biliosae. Aquosae autem urinae (tales enim sunt albae atque perspicuae) magnam cruditatem ostendunt, & praeterea flauam bilem totam ad caput rapi. Quibusdam enim urinae perspicuae, non tamen albae, quae quidem tenuem habent substantiam, colore uero biliosum. Quae uero perspicuae sunt & albae simul, sunt penitus aquosae. Si igitur simpliciter scriptum sit, praecipue in phreniticis, horum uerborum intellectus est manifestus. Sin autem fini sermonis adijciatur, sicuti in alijs exemplaribus uidetur adiectum, uerbum, appareant, sensus erit talis: Aquosae urinae malae sunt: praecipue uero tales apparent in phreniticis, qui perniciose se habent. Neque enim in omnibus, quemadmodum nonnulli huius libri expositores intellexerunt, nihil scientes ex ijs, quae in aegrotis apparent. In quibusdam autem exemplaribus ita scriptus est finis Aphorismi: Praecipue uero in phreniticis tales apparent. & est idem intellectus, qui secundae scripturae antea a nobis dictae.

73 *Quibus hypochondria suspensa murmurantia, lumborum dolore superueniente, ijs alui humectantur, nisi flatus erumpant, aut urinae multitudo proueniat. haec uero in febris.*

Hypochondria suspensa, hoc est ad maiorem tumorem deducta ex multis causis unam habent, spiritum flatuosum, de qua nunc differit, dupliciter factam: nonnunquam ex aliquo affectu difficilem habente solutionem partium ad aluum attinentium: nonnunquam ex aliqua recenti occasione. Distinguit autem nunc Hippocrates ista. Nam prior dispositio cum murmure non fit. Extenta enim atque inflata instar utris redduntur in ea hypochondria: Altera cum murmure (quod *Βογβογγυμός* Graece dicitur) fit. Sic autem nominatur spiritus sonus, cum neque magnus neque multus extiterit, & cum quadam modica humiditate ad inferiora mouetur. Accidit igitur tali murmure descendente, ad lumborum loca, una cum ipso tumorem ex hypochondrijs deportari. unde partibus, quae hic sunt, ex ipso distentis, prouenit dolor: deinde hoc pacto, humore aliquando ad distributionem concitato, solus spiritus flatuosus emittitur, nonnunquam uero una cum humore. Iam uero etiam humor distributus magna ex parte per urinas excernitur. Recte uero inquit in dictis signis aluum dirumpi, nisi anticipet seorsum quidam humor distribui, seorsum uero spiritus in intestinis retentus per sedem excerni. Contingit uero quandoque utrumque ad distributionem concitatum, & spiritum & humorem cito ad uesicam permeare. Quod uero in fine Aphorismi scribitur. Haec uero in febris, tale aliquid mihi uidetur ostendere. A febris molestari dicebant antiqui illos, qui absque inflammatione, uel abscessu, uel dolore, uel erysipelate, uel (ut simpliciter dixerim) absque aliquo membro praecipue affecto, aegrotabant. Quod si uel propter lateris inflammationem, uel pulmonis, uel talis partis alterius febricitarent: non febricitantes ipsos nominabant, neque a febris molestari dicebant: sed pleuriticos aut peripneumonicos, & alijs similibus nominibus ueluti hepaticos & lienosos appellabant. Nunc itaque mihi uidetur Hippocrates duorum alterum uel le insinuare, uel quod haec, quae dixit, febris accidunt, in quibus nullum membrum affectum est: uel quod & illis accidunt morbis, non tamen ipsis aluus dirupta sit: uel flatus aut urinae prodierint. Neque enim aliquo naturali motu membrum spiritum flatuosum expellentibus, murmur in illis contingit, sed ueluti casum tantummodo.

74 *Quibus speratur abscessum futurum ad articulos, liberat ab abscessu urina multa, crassa, & alba facta, qualis in lassitudinarijs febris quarto die quibusdam incipit fieri. Si uero etiam ex naribus fluxerit sanguis, breui admodum solutio fit.*

Dictum est a me etiam prius, quod abscessus fiunt ad articulos ijs, qui in his laborem passi sunt, & quibus quouis modo in morbo articuli lassati sunt, & praeterea in quibuscumque crassorum humorum multitudo longo tempore perdurauerit. Si itaque natura ualuerit per urinam expurgare corpus, aeger ab abscessu liberatur, humorem ad articulos decubiturum, per uesicam euacuans. Satis autem habuit lassitudinariarum febrium ueluti in quodam exemplo meminisse, quae initium ad urinam motionis in die indice accipiunt. His enim lassitudinarijs hoc est, quod cito abscessus faciunt, non expectantibus, ut aliae, tempus prolixius. His uero ipsis & iuxta aurem fieri abscessus consueuere, sicuti alijs prolixioribus multitudo ad inferiora magis decumbit. Quibus igitur caliditas maior magis materiam subleuauit: uel sanguinis profluum per nares patiuntur, aut parotidas, id est iuxta aures abscessus habent. Quod autem solutio haec uelocior sit, quam altera quae per urinas fit, non oportet dicere: quare & ipse adiecit Hippocrates, breui admodum solutio fit, altera, quae fit per urinas, euacuatione plures exigente dies. Quod autem quarto die dicitur, pro exemplo positum est: te uero oportet transferre ad omnes dies alios, quicumque sunt contemplabiles & iudicatorij.

75 *Si sanguinem aut pus mingat: aut renum aut uesicæ exulcerationem significat.*

Siue in renibus, siue in uesica ulcus factum fuerit, si quidem in uase aliquo effatu digno constitit, & præcipue cum aliqua exelione: sanguinis excretio cõsequitur, sine hoc aut puris tantummodo. Contingit autẽ, ut facto ulcere in aliquo urinæ meatuum, & pus, & sanguis mingatur. Hi uero renes ac uesicã interiãcẽt, & oportet hos illis subaudire. Exulcerantur autem magna ex parte ijs, qui in renibus lapidem habẽt, meatus urinarij, quando à lapide aliquo acuto aut admodum aspero in ipsis intersepto excoriantur. Nam ex ulceribus, quæ in penẽ fiũt, etiam sine urina & pus & sanguis egreditur. Exit autẽ simul cũ urinis aliquando pus disrupto abscessu in aliquo superiori loco. Quare (arbitror) plures expositores alteram scripturam magis probarunt, in qua coniunctio, & scribitur, in hunc modum: Si sanguinem & pus minxerit, renum aut uesicæ ulcerationem significat. quasi altero solo, scilicet pure per loca urinæ exeunte, fieri possit, ut sit signum non modo renum uel uesicæ exulceratæ, sed etiam alicuius partium superiorum. Forte igitur & hi aliquid dicunt. Forte autem & uerbum, mingat, quod aliud ostendit, quàm minxerit, in seipso continet distinctionem. Neq; enim idem est uel ita dicere, Si sanguinem & pus mingat: uel illo modo, Si sanguinem & pus minxerit: In uno enim uel duobus uel tribus diebus potuit minxisse pus disrupto abscessu ad urinæ instrumẽta: Multis autem diebus ac mensibus ubi hoc factum fuerit, renum aut uesicæ exulceratio significatur. Vtrum autem ipsorum magis sit, & dolor distinguit, qui in differentibus accidit locis: & ea, quæ cum urinis excernuntur: de quibus deinceps loquetur. Iam uero & de urinarijs meatibus eadem est ratio.

76 *Quibus in urina crassa existente, caruncula parua, aut ueluti capilli unã exeunt, ijs à renibus excernitur.*

Paruæ quidem carunculae renum substantiæ indicia sunt, qui uero uti capilli, nullo modo renũ. Neq; enim fieri potest, ut ad talem substantiæ formam ren dissoluatur. nam, qui hoc aiunt renum ignorant naturam. At neque, cum uesica resoluitur & eroditur, ut quibusdam uisum est, tales urinæ exeunt. Sunt enim huius particulæ, foliorum similes magis, sicuti & Hippocrates paulo post eas squamas appellat. Sed rei ueritas ita se habet: quod nobis forte quadam sæpius uidere contigit. Sed alij quidam medici, quamuis in operibus artis multum exercitati, raro se aiunt uidisse urinas tales. Vocant autem recentiores medici hanc passionẽ *ῥιχίασις*. i. capillitiũ, quoniam capillis, & albis quidẽ magis similia uideantur, quæ ab urina efferuntur. Nuper quidam talia corpora tam longa mingebat, ut incredibilis longitudo uideretur. nam quidam ex ipsis ad dimidium cubitum extendebantur. Hic autem toto ferẽ anno, qui antecesserat, orobum, & fabam comederat, sæpiissimeq; caseum & tenerum & siccum. omnesq; alij, quibus talia mingere contigit, cibis crassioribus uescebantur. Tali igitur humore in renibus aliquo modo usto, capillis similes substantiæ generantur. Saneq; modus ipse curandi, rationi, quæ de causa habetur, attestatur. Nam ab extenuantibus atque incidentibus medicinis, adhibito etiam alio uictu humectante, tales ægri curantur. Si uero tanta esset exulceratio renum aut uesicæ, ut eorum substantia dissolueretur: non modo nihil ex talibus medicinis iuuantur, sed etiam supra modum irritarentur. In his itaq; sicuti & in alijs, Hippocrates dignus est admiratione, cum ipse eorum inuentor extiterit, quæ ne à pluribus quidem medicis ad hũc usq; diem ex signis fuere comperta. Ipsa quoq; sermonis diligentia magnam habet admirationem, cum dicat talia ex renibus excerni. Neq; enim, sicuti in priore Aphorismo renum causatur exulcerationẽ, ita & nũc dixit: uerũ simpliciter ex renibus inquit excerni, quem admodum si aliquo mingente lapidem, ex renibus ipsum excerni dicamus, non quod sit pars substantiæ eorum, sed quoniam in ipsis suam habuit consistentiam. Paruæ igitur carunculae substantiæ renum ulceratorum re uera partes existũt. Qui uero ueluti capilli sunt: in renibus quidem consistentiam accipiunt, ueluti & lapides: non sunt autem partes eorum substantiæ. Male ergo in omnibus exemplaribus hic Aphorismus sine particula, aut legitur, Carunculae paruae ueluti capilli. Nullo enim modo carunculae paruae assimilantur capillis. Verum oportet inter uerbum, paruae & dictionem, ueluti, mediam interponere cõiunctionem, aut, tanquam Hippocrates non de una re, sed de duabus faciat suo sermone mentionem, quarum una est, Carunculae paruae: altera uero, Ueluti capilli. In ijs igitur, quæ sunt ueluti capilli, semper urina est crassa: cum pituitosa substantia, quam uenæ aggregarunt, per renes expurgetur: In carunculis autem nõ est necessarium. Nunquam tamen talem uidi renum dispositionẽ: sed, quæ sunt ueluti carunculae, sæpius à me uisæ sunt, in illis febribus, in quibus, & quæ sunt similia orobis, sedimina conspiciuntur, sanguine crasso in renibus aut in hepate exusto: non tamen ueras carunculas unquam uidi cum urina exeuntes. Puto igitur posse contingere, quod crassa urina ab ipso dicatur, quæ mediocris est & secundum naturam. Hęc enim tenui quodam modo opponitur. Neq; nos latet, quod proprie quidem secundum excessus oppositiones ita nominantur: per abusionem autem, & medio & mediocri, extremorum nomina tribuuntur: cum & ad maxime crassum, tenue: & ad maxime tenue, crassum nominetur. Quod si ita accipiamus, sermo talis erit: Quibus in urina, quæ tenuis non est, ea, quæ diximus, exeunt: renum est passio. si uero urina sit tenuis, totum uenosum patitur genus. Eundem intellectũ mihi uidetur etiam in sequenti ostendere Aphorismo.

Quibus

A 77 *Quibus in urina crassa furfurea quædam simul exeunt, ijs uesica scabie laborat.*

Quando urina tenuis fuerit: haud secundum naturam uenæ se habent. Cum uero non tenuis extiterit, sed mediocrem habuerit substantiam (in quo significato crassa accipere oportet hoc loco) ea, quæ simul cum tali urina excernuntur, circa renes aut uesicam passionem ostendunt. Cum enim ex uenis urina ueniat, in renibus coletur, in uesica aggregetur, quicquid in ea præter naturam apparuerit, aut uenas, aut renes, aut uesicam male se habere indicabit, sicuti & nunc furfurea uesicam scabie laborare, quando uenæ nullum affectum habent. Feruntur enim & ex ipsis aliquando furfurea, cum earum tunica patitur, quemadmodum & uesicæ: uel cum sanguis, qui in ipsis continetur, à febre ardente peruritur. Aptior autem ad hoc est, quicumque humor in eis crassior existit, et magis qui ueluti sæx sanguinis est, quem solemus humorem melancholicum nominare. Sicuti enim cutis superficies (quam epidermida. i. superiorem pelliculam nominant) in scabie, lepra, atque lichenibus tenuis quiddam remittit, quale est, quod serpentum senectus nominamus: sic, ubi in partibus interioribus ea, quæ est ueluti cutis, tale aliquid patitur: & casus erit passioni similis. Hac ratione igitur & uenæ ipsæ atque uesica scabie laborantes, furfureos cortices unà cum urinis emittent. Distinctio autem fiet ex tenuitate ac crassitudine urinae, ut antea diximus. Tenuis enim urina uenas: non tenuis autem uesicam pati indicabit.

B 78 *Quicumque sponte sanguinem mingunt, ijs à renibus uenulam ruptam significatur.*

Quod dicitur, sponte (Græce ἀπὸ τῶν ἰσχυμάτων) potest idem, quod sine causa exteriori, ostendere: potest & quod ueluti repente, nullo casu præcedente, quales apparent uesica ulcerata. In ipsa enim uenam rumpi ex influentis sanguinis abundantia, quemadmodum in renibus accidere solet, est impossibile. Neque enim per eius uenas sanguis percolatur, sed solum tantum, quantum ipsi sufficiens est pro alimento, contribuitur. Præterea neque uenæ, quæ in uesica, nudæ aut instabiles natura sunt, sicuti, quæ renum uentres subintrant, quarum ora aperiuntur, & quæ aliquando dirumpuntur, propter humorum multitudinem ac crassitudinem, qui in ipsis continentur. Diruptio itaque puri sanguinis facit euacuationem. Ora autem aperta non uniuersim sanguinem effundunt, præsertim cum parua est apertio, sed paulatim atque tenuiorem percolant: unde totam urinam subsanguineam efficiunt. Fit autem, ut dixi, & uenis uesicæ exesione laborantibus, sanguinis euacuatio, quam antecedunt ulceris signa in uesica existentis, hoc est & loci dolor, & pus, & sæpe ipsius coporis uesicæ quædam ueluti frustula. Hac ratione igitur melius uerbum, sponte, pro repente accipere, & non pro sine causa manifesta, siquidem sanguis ex renibus sæpius & sine causa excernitur manifesta, uase ex multitudine rupto, sed aliquando ob saltum uehementiorem, uel ex alto casum, uel ictum.

C 79 *Quibus in urinis arenosa subsistunt, ijs uesica laborat calculo.*

Non omnino uesica laborat, sed contingit & renes: quare manifeste errat Aphorismus, siue quia Hippocrates ipse dimidiam partem sermonis neglexerit, siue quia primus librarius omiserit. Siue enim in renibus, siue in uesica calculi generantur, unà cum urinis exeunt arenosa.

D 80 *Si sanguinem mingant, aut grumos, uel stillicidium urine habeant, & dolor in inum incidat uentrem, & pectinem, & femem: circa uesicam labor est.*

Duobus modis finis scribitur Aphorismi: in quibusdam exemplaribus, labor est: in quibusdam, morbus est. & ferè in hoc nihil inuicem scripturæ differunt. Communiter autem ambæ errant, si quis intelligat circa uesicam ab Hippocrate dici, quasi ipsam uesicam laborare dixisset. Nam ij, quos memorat casus, communes sunt omnibus, quæ urinae seruiunt, instrumentis, uesicæ, renibus, urinaris meatibus. Melius est itaque hoc modo, quæ circa uesicam, accipere, non tanquam sola uesica significetur, sed & partes, quæ illi annectuntur. Adhuc autem magis, ut ita accipiamus, hortabitur sequens Aphorismus, in quo non, quæ circa uesicam, ægrotare dicit, sed ipsius uesicæ esse exulcerationem: cum nondum sit, pati aliquid ipsam uesicam simpliciter solam, enunciare, uel quæ circa uesicam.

E 81 *Si sanguinem aut pus minxerit, aut squamulas, & grauis odor adsit: uesicæ exulcerationem significat.*

Sanguis quidè & pus mingendo prodeuntia, omnium instrumentorum ulceratorum, quæ urinae obseruiunt, signa sunt communia, odor autem grauis, hoc est molestus, & adhuc magis squamulae, sunt propria uesicæ. In pluribus igitur exemplaribus, Si sanguinem & pus minxerit, scriptum inuenitur: In quibusdam uero, Si sanguinem uel pus minxerit. Ostendet autem hæc scriptura secunda coniunctionem, aut, esse disiunctiuam, quasi utrumlibet horum, quæ dicta sunt ubi adsit, significet ulcerationem: altera uero uult ambo assidere, uel simul inuicem, uel alternatim.

F 82 *Quibus in urinaria fistula tubercula nascuntur: ijs suppuratione facta & eruptione, solutio.*

Ob sermonis breuitatem nihil effatu dignum hoc haberi Aphorismo suspicabitur quispiam. Promptum enim est unicuique intelligere, in meatu urinario, qui in pene est, (hunc enim meatum, fistulam urinariam Græce ὑρῖθρον nominant,) si consistant tubercula, & mox rumpantur, fieri solutionem.

tionem. Verum, si diligentius animaduertimus, maius aliquid ex eo ostenditur. Contingit enim urinam aliquando retineri ob tale tuberculum: ex cuius diruptione sanitas retentionis urinæ proculdubio sequetur. Verum ex dictis quædam dubitatio suboritur, utrum solum uelit hæc, quæ in hoc loco sunt nata tubercula, rumpi: uel sapius quidem hoc accidere, fieri tamen posse, ut etiam dissoluantur: uel exemplum solutionum unum hoc aliquod scripsit, diruptionem: quod & uerius existit.

83 *Mictio noctu plurima facta, paruam significat deiectionem.*

Quod quidem necessarium sit uentris humore distributo, minorem fieri alui deiectionem, uni cuique manifestum. sed cum hoc & illud apparet, quod eo unâ cum cibis exeunte, aluus quidem humidior fit, atque ideo plura deiciet, urina uero paucior excernetur. Docebit autem nos hæc ipsa ratio & alui fluentis, & siccæ remedia. In quibus enim supra modum humida aluus deprehenditur, ijs potum minorem exhibebimus, ac præterea illi uiam ad uesicam parabimus. In quibus uero siccior, & plus dabimus potus, & distributionem, quantum fieri poterit, prohibebimus.

GALENI IN APHORISMOS HIPPOCRATIS COMMENTARIUS QUINTVS.

1 *Conuulsio ex elleboro, letalis est.*

Conuulsio ex elleboro, letalis est. Iis, qui elleborum acceperunt, album scilicet, (hunc enim simpliciter elleborum nominare consueuerunt, non sicuti nigrum, cum adiectione) ijs, inquam, si expurgatione conuulsio aduenerit, casum aut esse letalem. Fit enim non ab initio purgationis, quando periculum est, ne homo stranguletur: sed quando uomentes uehementius lacerantur, propter ipsam quidem maxime, quæ fit in uomitibus, distentionem laborantibus neruis, ob illam, quam habent cum ore uentriculi, in patiendi societatem: ob quod & alias uidimus, ubi fortius mordeatur, fieri conuulsiones, sicuti adolescenti, qui æruginem euomuerat. Præstat enim æruginem, non æruginosum uomitum, illum nominare. Erat enim talis, qualis, quæ uera ærugo nominatur, floridissimus: uerum inter uomendum, totum corpus conuulsum est: & ærugine euacuata, febris statim & conuulsio cessauit. Tale autem erat, quod euomuerat, sicuti si quis optimam æruginem aqua perfunderet, adeo ut ex eorum unione talis substantia exultaret, quæ defruti crassitudinem repræsentaret. Non impossibile est igitur (ut dixi) & per compatiendi ad os uentriculi societatem fieri conuulsionem ex elleboro albo: & hæc foret conuulsio moderatissima. Contingit autem & propter ipsam euacuationem supra modum ipsis purgatis conuulsionem aduenire: sicuti & choleram patientibus, contractiones frequenter adueniunt, maximeque eorum, qui sunt in furis, musculorum. Sed neque illud est impossibile, propter pharmaci efficaciam ex neruis humiditates ad se attrahentis, atque ideo tunc eos male afficientis fieri conuulsionem. Sed & ellebori aliquando uis ad sui distributionem impulsæ uehementius, contingit neruorum substantiam uiolentius exiccare. Ipse enim nos docuit Hippocrates, quod fit conuulsio ex repletionem & inanitionem, corporum uidelicet neruorum, à quibus secundum electionem motus perficiuntur. Sunt autem hæc, nerui, ligamenta, musculi, & tendones. Sicut enim in exterioribus uidemus lora & chordas extendi, ubi uehementius exiccantur, aut multa madeant humiditate: sic & in corporibus animalium par est fieri non raro conuulsionem. Liquet igitur, quod ex repletionem conuulsio, sanabilis est per euacuationem. Ea uero, quæ fit ex inanitionem, & neruorum siccitate, non facile admittit curationem. Fit autem (ut dixi) & propter compatiendi societatem conuulsio: quam non debemus existimare fuisse ab Hippocrate prætermittam. Eam enim, quæ primum fit, conuulsionem ostendit, cum ait conuulsionem ex repletionem atque inanitionem generari. Et quidem nouimus etiam morsus ratione fieri in ore uentriculi singultum, adeo ut quispiam & neruos itidem pati existimauerit. Et uidebitur ista conuulsio ijs, qui ab elleboro purgati sunt, non dicta ab Hippocrate, aliquando fieri: nisi per Iouem illam dixerit quispiam fieri ex inanitionem, cum humores mordaces uim habeant exiccandi. Hi itaque modi sunt eorum, qui ex elleboro conuulsi sunt. Sanatur autem ex ipsis & qui propter morsum, & qui propter distentionem ex uomitibus fit. qui autem ex siccitate accidit, insanabilis est. Non absque ratione igitur totum hoc genus Hippocrates ait esse letale, quoniam nonnullæ eius species cum difficultate sanantur. Una autem insanabilis est.

2 *Conuulsio ex uulnere, letalis est.*

Sicuti in eo, qui hunc antecedit, Aphorismo, mortalem dixit esse conuulsionem, (quod idem est, ac si diceret periculosam, atque ad mortem sapius terminantem) sic & nunc eam, quæ fit ex uulnere, conuulsionem letalem dixit esse, non tanquam ex necessitate ac semper mortem afferentem, sed tanquam admodum crebro. Sic & in multis ex prioribus Aphorismis, letalis nomine uisus est uti. Ex

Auti. Ex uulneribus igitur fiunt conuulsiones ratione sequentis ipsa inflammationis, ubi partes neruofas attigerit. Et primum quidem uidentur conuelli, quæ è directo sunt partium inflammatione laborantium: deinde postquam & principium attigerit, passio ad totum extenditur corpus.

3 *Vbi sanguis multus fluxerit: singultus aut conuulsio superueniens, malum.*

Non aliud quidem ostendi est existimandum ex priori nomine letale, aliud autem nunc, cum malum dicit. Consueuit siquidē Hippocrates casus illos ita nominare, quos letum sæpe subsequitur. Si cui uero per magis et minus differre hæc nomina uideantur: maius periculum per uocem letale, quam per malum, ostēdetur. Quæ igitur fit ex multa sanguinis profusione cōuulsio, ex altero genere causarum ipsam efficientium consistit, ut antea dictum est.

4 *Ex superflua purgatione conuulsione, aut singultus superueniens, malum.*

Quod aliquando ijs, qui elleborum sumpserunt, diximus fieri: hoc nunc ostendit in omnibus, qui quouis modo purgantur. Conuelluntur enim, qui ultra modum purgantur, easdem ob causas, quas diximus in ijs, qui elleborum assumpserunt: & ijs, qui hac ratione laborant, non paruum periculum imminet. siquidem multo peior est ea, quæ fit ex inanitione conuulsio, altera, quæ fit ex repletionē. Quod autem & singultus conuulsio sit stomachi secundum Hippocratem, nos utique nouimus.

5 *Si ebrius quispiam repente obmutuerit: conuulsus moritur, nisi febre corripiatur, aut, ubi ad horam peruenerit, qua soluuntur crapula, uocem recuperet.*

Repletis neruis talis conuulsio superuenit. Solet autem facillime eos replere uinum, ut quod calidam habeat temperaturam. talis siquidem natura prompte omnia subintrat, præsertim cum non admodum crassam substantiam habuerit. Substantiæ igitur copia uinum neruis affert conuulsionem. Rursus autem qualitate sanat eam quam fecit dispositionem, neruos calefaciendo atque exiccando. et, si hoc aliquando facere nequeat, mortem subsequi est necessarium. Qua autem ui diximus uinum sanare conuulsiones, eadem uidelicet & febris sanat. Hic uero maxime obseruanda est Hippocratis consuetudo, qui ἀφώνοvs .i. mutos nominat illos, qui quouis modo caro laborant. Verum proprie caros nominatur totius corporis insensibilitas atque immobilitas repentina. Hanc itaque dispositionem consueuit Hippocrates ex uno casuum nominare: & fit proculdubio neruorū principio patiente. Neque enim aliter potest omnino conuelli corpus, antequam id principium patiat, uel principaliter, uel per compassionem, altero prius patiente membro. Liquet autem omnem noxam ex uino factam, à Græcis omnibus crapalen nominari. Sicq; nonnulli uocabulo fecere etymologiam à carenon pallesthæ, quod significat caput concuti. Horam autem, qua crapulae soluuntur, tempus nominauit. Est autem hoc tempus non præcisum neq; sit circumscriptum omnibus una mensura. Quidam enim postridie à crapula sunt liberati, quidam uero sequenti nocte, quidam uero tertio die prorsus: & fit hoc pro multitudine ac ui epoti uini, & eius, qui potauit, natura. Sicuti igitur neque cibum unum habet in omnibus tempus coctionis præfinitum, sic neque uinum. Aut igitur oportet nos ægri naturam habere experientia compertam, aut postremum terminum obseruare: in quo si neque febricitare, neque loqui anticipauerit, conuulsus morietur.

6 *Quicumq; à distentione corripiuntur, in quatuor diebus pereunt: si uero has effugerint, sani fiunt.*

Distentio Græce tetanos morbus peracutus est, ut quæ cōposita sit ex illa, quam Græci emprosthotonon, id est ad anteriora distentionem: & opisthotonon, id est ad posteriora distentionē nominant: Atq; ita merito citius in ipsa fit iudicatio, non tolerante natura longiori tempore, quæ fert distentio, laborem. In primo igitur circuitu dierum iudicatoriorum passio iudicatur.

7 *Quibuscumque morbi comitiales fiunt, ante pubertatem mutationem accipiunt: quibuscumque autem uigesimo quinto, commo-
riuntur.*

Proprie quidem passionis mutationes nominant, quando ex una parte transeunt ad aliam: per abusionē autem & omnes solutiones ita nominantur. & mihi uidetur Hippocrates secundi significatus usus esse appellatione. Non modo enim ad alias partes translatis ijs, qui morbum comitiale faciunt humoribus, soluitur passio, sed etiam omnino curatis. Sunt enim hi crassi, frigidi, & pituitosi. Cessant autem & ob ætatem ad sicciorē naturam transmutatā, & ob exercitationem, & uitium exiccantem, adiunctis ad hæc idoneis medicinis. Verum Hippocrates nunc solum eius meminit mutationis, quæ ex ætate fit: à qua docti, & formam uictus unā cum medicinis inuenimus. Quod igitur in altera parte Aphorismorum dicit, Qui morbo comitali laborant, si iuuenes fuerint, mutationibus maxime ætatis, & regionum & uictus liberantur: hoc nunc in ipsis passionibus declarauit, morbos comitiales, qui ante pubertatem fiunt, cessare dicens ex ætatis commutatione: qui uero ultra uigesimalimum quintum annū processere, commori inquit. Vnde liquet, quod pubertatis tempus usque ad uigesimalimum quintum annum extendi arbitratur, sumens initium post secundam septimanam. Liquet autem, quod neq; omnibus sanabitur passio ex pubere ætate, nisi